

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**YÖNETİMDE AÇIKLIK VE BİLGİ EDİNME HAKKI: AZERBAYCAN ÖRNEĞİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
TALUT HUSEYNOV**

**DANIŞMAN
PROF. DR. BAYRAM COŞKUN**

**OCAK, 2018
MUĞLA**

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÖNETİMDE AÇIKLIK VE BİLGİ EDİNME HAKKI: AZERBAIJAN ÖRNEĞİNİN
İNCELENMESİ

HAZIRLAYAN
TALUT HUSEYNOV

Sosyal Bilimler Enstitüsünde
Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 03.01.2018
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 02.01.2018

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Bayram COŞKUN
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Muhittin TATAROĞLU
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Bünyamin BEZCİ

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ

OCAK, 2018
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 20/12/2017 tarih ve 817/3 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı **Tezli Yüksek Lisans Programı** öğrencisi **Talut HUSEYNOV**'un "**Yönetimde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı: Azerbaycan Örneğinin İncelenmesi**" adlı tezini incelemiş ve aday 02/01/2018 tarihinde saat 15:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ⁶⁰ dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine ^{01.01.2018} ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Bayram COŞKUN

Üye

Doç. Dr. Muhittin TATAROĞLU

Üye

Doç. Dr. Bünyamin BEZCİ

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Yönetimde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı: Azerbaycan Örneğinin İncelenmesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

03/01/2018

Talut HUSEYNOV

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : HUSEYNOV

Adı : TALUT

Referans No:10173992

TEZİN ADI:

**Türkçe : YÖNETİMDE AÇIKLIK VE BİLGİ EDİNME HAKKI: AZERBAYCAN
ÖRNEĞİNİN İNCELENMESİ**

**Y. Dil : OPENNESS İN ADMINİSTRATION AND THE RİGHT TO
İNFORMATION: EXAMINATION OF THE AZERBAİJANİ CASE**

**TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans
Yeterlilik**

Doktora

Sanatta

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü :Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :03.01.2018

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı :Bayram COŞKUN

Ünvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 107

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

- 1.Yönetimde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı
- 2.Azerbaycanda Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı
3. Kamu Yönetimi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Kamu Yönetimi
- 2.Hukuk
- 3.
- 4.

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. Public Administration
- 2.Law
- 3.

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 03/01/2018

ÖZET

“Yönetimde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı: Azerbaycan Örneğinin İncelenmesi” olarak adlandırdığım bu tez iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yönetimde açıklık ve bilgi edinme hakkı kavramları genel olarak ele alınmış, bu kavramların tanımı, bilgi edinme hakkının belirtildiği uluslararası belgeler araştırılmıştır.

Bilgi özgürlüğünün, açık yönetimin uygulanabilmesi için gerekli ilkeler belirtilmiştir. İkinci bölümde ise bu kavramların Azerbaycan mevzuatına nasıl yansıtıldığı, hem 90'lı yıllarda, hemde 2000'li yıllarında Azerbaycanın yönetimde açıklığın oluşturulması ve bilgiye erişimin geliştirilmesi için hangi uygulamalar yürüttüğü araştırılmıştır.

Bunlarla beraber Azerbaycanda faaliyet gösteren birkaç sivil toplum örgütünün, Azerbaycan İnsan Hakları Müvekkilinin (Ombudsman) hükümet tarafından yürütülen bilgi özgürlüğü politikasının nasıl sonuçlandığı, devlet ve yerel yönetim kurumlarının faaliyetleri hakkında bilgi yayımlamak ve vatandaşların, toplumun bilgiye erişiminin sağlanması alanında gelişimleri hakkındaki raporlarda incelenmiştir.

ABSTRACT

This dissertation, titled "Openness in Administration and the Right to Information: Examination of the Azerbaijani Case", consists of two parts. In the first part, the concepts of openness and right to information are generally discussed in the administration and the international documents in which the definition of these concepts and the right to obtain information are stated. The principles necessary for the implementation of freedom of information, open government, are specified.

In the second part, it was researched how these concepts are reflected in Azerbaijani legislation and what practices were implemented in the 90s and 2000s for the development of openness in Azerbaijan management and the development of information access.

In addition to these, several NGOs operating in Azerbaijan and the government of Azerbaijan's Human Rights Officer (Ombudsman) reports on how ended the government freedom of information policy, publishing information about the activities of government and local government institutions, and reports on the development of citizens in the field of access to information were examined.

ÖNSÖZ

Bu yüksek lisans çalışması Azerbaycanda yürütülen bilgi edinme hakkı alanındaki politikaların, uygulamaların fazla araştırılmaması ve bu konunun ilgiyle karşılanacağını göz önünde bulundurarak hazırlanmıştır.

Her dönemde konunun güncel olduğunu düşünüyorum. Çünkü yönetimde yolsuzlukla mücadelede devlet ve yerel yönetim kurumlarında açıklığın, şeffaflığın oluşturulması ve uygulanması, yönetimin topluma bilgi verme ödevini ve insanların bilgi edinme haklarını düzenleyen mevzuatın, yasaların geliştirilmesi önemli role sahiptir.

Yüksek lisans tez çalışmamın yürütülmesi esnasında, çalışmalarına yön veren, bilgi ve yardımlarını esirgemeyen ve bana her türlü desteği sağlayan danışman hocam, Sayın Prof. Dr. Bayram COŞKUN' a en içten teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans tez çalışmam esnasında tecrübelerine başvurduğum Doç. Dr. Mehmet Zahid SOBACT'ya müteşekkir olduğumu ifade etmek isterim.

Talut HUSEYNOV

Muğla

29.11.2017

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖNETİMDE AÇIKLIK VE BİLGİ EDİNME HAKKI

1.1.YÖNETİMDE AÇIKLIK	3
1.1.1.Yönetimde Açıklık Kavramı	3
1.1.2. Yönetimde Açıklığın Türleri: Aktif Açıklık, Pasif Açıklık	4
1.1.3. E-devletin Yönetimde Açıklığa Katkısı	6
1.2. BİLGİ EDİNME HAKKI	7
1.2.1. Bilgi Edinme Hakkı Tarihsel Gelişimi	7
1.2.2. Bilgi Edinme Hakkının Tanımı	8
1.2.3. Uluslararası Alanda Bilgi Edinme Hakkı	10
1.2.3.1. İnsan hakları evrensel bildirisi	10
1.2.3.2. Avrupa insan hakları sözleşmesi	11
1.2.3.3. Avrupa birliği temel hakları bildirgesi	12
1.2.3.4. Kişisel ve siyasal haklara ilişkin uluslararası sözleşme	13
1.2.3.5. Aarhus Sözleşmesi'nin Bilgi Edinme Hakkı hakkındaki düzenlemeleri	14
1.2.3.6 Resmi belgelere erişime ilişkin Avrupa Konseyi sözleşmesi	15
1.2.4. Bilgi Edinme Hakkının Sınırları	17
1.2.4.1. Devlet gizliliği	18
1.2.4.2. Görev gizliliği	19
1.2.4.3. Mesleki gizlilik	19
1.2.4.4. Haberleşme gizliliği	20
1.2.5. Bilgi Edinme Hakkının Diğer Temel Haklarla İlişkisi	21
1.2.5.1. Özel hayatın gizliliği ve bilgi edinme hakkı	21
1.2.5.2. Düşünce özgürlüğü ve bilgi edinme hakkı	23
1.2.5.3. Basın özgürlüğü ve bilgi edinme hakkı	24
1.2.5.4. Dilekçe hakkı ve bilgi edinme hakkı	25
1.3. Ombudsmanlığın Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkına Etkisi	26
1.4. Açık Yönetim: Açık Yönetimin Alanları ve Yönleri, Açık Veri	28

1.5. YABANCI ÜLKELERDE BİLGİ EDİNME HAKKI.....	30
1.5.1. Kanada'da Bilgi Edinme Hakkı.....	30
1.5.2. Amerika Birleşik Devletlerinde Bilgi Edinme Hakkı	31
1.5.3. İngiltere'de Bilgi Edinme Hakkı	33
1.5.4 Japonya'da Bilgi Edinme Hakkı	34
1.5.5. Türkiye'de Bilgi Edinme Hakkı	36

İKİNCİ BÖLÜM

AZERBAYCANDA BİLGİ EDİNME HAKKI

2.1. AZERBAYCAN CUMHURİYETİNDE BİLGİ EDİNME HAKKI	39
2.1.1. Azerbaycan Cumhuriyetinin Bilgi Edinme Hakkı Alanında Onayladığı Uluslararası Belgeler.....	41
2.1.2. Azerbaycanda Bilgi Özgürlüğü Kavramı.....	42
2.1.3. Azerbaycanda Bilgiye Erişim Şartları ve Koşulları	44
2.1.3.1. Açık bilgiler	47
2.1.3.2. Görev gizliliğine göre kısıtlanmış bilgiler	51
2.1.3.3. Terör eylemleri hakkında bilgiler	54
2.1.4. Çevreye İlişkin Bilgilere Erişim	55
2.1.5. Medyanın Bilgiye Erişimi.....	56
2.1.6. Yolsuzlukla Mücadelede Bilgi Edinme Hakkı.....	58
2.1.6.1. Şeffaflığın Artırılması ve Yolsuzlukla mücadele Ulusal Strateji Planı.....	59
2.2. AZERBAYCAN CUMHURİYETİNDE DEVLET SIRI	60
2.2.1. Devlet Sırını Kapsayan Bilgilerin Listesi	61
2.2.2. Bilgilerin Devlet Sırını Kabul Edilmesi, Gizliliğinin Oluşturulması ve Kaldırılması ...	63
2.4. VATANDAŞLARIN BAŞVURULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	66
2.5. AZERBAYCANDA AÇIK YÖNETİM UYGULAMALARI.....	70
2.5.1. Açık Hükümetin Desteklenmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı 2016-2018	71
2.5.2. Azerbaycanın "ASAN Hizmet" Projesi	72
2.5.3. Azerbaycanın E-devlet Projesi.....	74
2.6. BİLGİ EDİNMEYE ENGEL OLUŞTURULMASI VE BİLGİLERİN VERİLMEMESİNE GÖRE MESULİYET	75
2.7. AZERBAYCAN MEVZUATINA GÖRE SINIRLAMALARA UYULMAMASI SONUCU SORUMLULUKLAR	76
2.7.1. Devlet Sırını Yayma Mesuliyeti	76
2.7.2. Yazışma, Telefon Görüşmeleri, Posta, Telgraf ve Diğer Bilgilerin Sırının İhlali	77

2.7.3. Özel Hayatın Dokunulmazlığının İhlali	78
2.8. AZERBAJCANDA OMBUDSMAN	79
2.8.1. İnsan Haklarının İhlali ile İlgili Şikayetlerin Yapılması ve İncelenmesi Koşulları	81
2.8.2. Azerbaycan Cumhuriyeti İnsan Hakları üzere Müvekkilin (Ombudsmanın) Bilgi Edinme Hakkı ile İlgili Raporları.....	83
2.8.2.1. Ombudsmanın 2015 yılı yıllık raporu: bilgi edinme hakkı ve dilekçe hakkı	83
2.8.2.2. Ombudsmanın 2016 yılı yıllık raporu: bilgi edinme hakkı ve dilekçe hakkı.....	86
2.9. AZERBAJCAN CUMHURİYETİNDE BİLGİ EDİNMEK HAKKININ UYGULANMASI HAKKINDA RAPORLAR	88
2.9.1. Vatandaşların Emek Haklarını Savunma Ligi: Bilgi Edinme Hakkının Uygulanması Hakkında 2006 ve 2009 Raporu.....	88
2.9.2. "Multimedia" Bilgi Sistemleri ve Teknolojileri Merkezinin 2016 Raporu.....	89
2.9.3. "Şeffaflık Azerbaycan" Örgütü Araştırma Grubunun Ekim 2016 Raporu.....	93
SONUÇ	96
KAYNAKLAR	98

KISALTMALAR

BM	: Birleşmiş Milletler
BEDK	: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
SSC	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti

GİRİŞ

Yaşadığımız toplumda yönetim kavramı önemli yer tutmaktadır. Yönetim kavramı çok geniş bir kavramdır. Yönetime açıklık kuramının getirilmesi, demokratik yönetimin, gerçekten de devletin yönetiminde toplumun katkısının sağlanmasının desteklenmesi sadece toplumun, halkın yararına değil, aynı zamanda devletin ülke yönetiminde kalmasının, toplumun güvenini kazanmasıyla hakimiyet süresini sürdürebilmesi için bir yoldur. Devlet yönetiminin açık, şeffaf olarak uygulanması, ülkede yolsuzlukla mücadele alanını da olumlu etkileyebilir.

Devlet toplumun öyle siyasi örgütüdür ki, hakimiyetini ülkenin tüm topraklarında ve halkına uyguluyor, herkes için zorunlu talimatlar verir ve egemenliğe sahiptir (İbrahimova, 2012: 3).

Dünyadaki yönetim sistemlerinin incelenmesi sonucu yönetim sistemlerinin en önemli ilkelerine aşağıdaki ilkeler gösterilebilir: Güvenilirlik, Açıklık(şeffaflık), Hesapverebilirlik, Verimlilik ve sonuçluluk.

Güvenilirlik yönetimde hukukun üstünlüğü gibi algılanabilir. Devletin yönetim sisteminde yönetimi hayata geçiren, uygulayan devlet kurumlarının, kuruluşlarının faaliyetlerinin devletin kabul ettiği kanunlara, yasalara ve önemlisi anayasaya uygun olarak sürdürülmesi hukukun üstünlüğünü oluşturuyor. Bu şöyle açıklana bilirki, bu ilke kurumların yalnızca kendi mevzuatında belirtilen yetkiler kapsamında karar kabul edebilmeleridir (İbrahimova, 2012: 11).

Açıklık (şeffaflık) kavramını incelediğimiz zaman literatürde açıklık ve şeffaflık kavramları ayrılarak anlamlarının farklı olduğu belirtiliyor. Şöyle ki, "Açıklık yönetimin dış denetim için açık olduğunu, şeffaflık ise onun denetim ve kontrol amacıyla "dış bakış" için tamamen saydam olduğunu öngörülüyor" (Gendilov ve diğer, 2010: 170). Bu ilkelerin uygulanması hem idari önlemlerin uygulanma amacını gösterir, hem de denetleyici kurumların işini kolaylaştırır.

Yönetimde açıklık uygulanırken halkla, toplumla devletin arasında bir işbirliği oluşturulmalıdır. Çünkü yönetimle halk arasında karşılıklı ilişkinin olması, yönetimin hangi alanından aktif veya pasif açıklığın uygulanması önceden belirlenmesi ile ve

tarafların üstlendikleri vazifeleri zamanında hayata geçirmeleri ile daha çok verim elde edilir.

Hesapverebilirlik kavramını açıklayarken onu belirte bilirim ki, kişi veya kurumun talep eden kişiye (gerçek veya tüzel) faaliyeti, faaliyetinin sonucu, eylemleri hakkında bilgi verebilmesidir. Günümüzde dünya devletlerinin kabul ettiği uluslararası yönetim ilkelerine göre her kurum faaliyeti, hayata geçirdiği eylemlere göre diğeridari, yasama ve yargı kurumları önünde sorumluluğa sahiptir. Bu ilkenin uygulanması için yargı araştırmaları, üst idari kuruma Şikayet veya başvuru, insan hakları üzere M¼vekkilin (ombudsmanın) araştırmaları, özel komisyon veya konsey tarafından denetimler, parlamento komisyonunun denetimleri vb.vardır. Sorumluluğa sahip olmak ilkesi diğer ilkelerin (hukukun üstünlüğü, Şeffaflık, tarafsızlık, kanun karşısında eşitlik) uygulanmasından emin olmak için bir araç gibi kabuledilebilir (Gendilov ve d, 2010: 171).

Günümüzde devletle toplum arasında etkileşimin sağlanması daha da kolaylaşmıştır. 20-30 sene öncesinde bilişim teknolojilerinin yönetimde az kullanılması veya kullanılmaması sonucu hem devletin vatandaşlara, hem de vatandaşların devlete ulaşması daha zordu. E-devletin uygulanması, devletin sunduğu hizmetlerin elektronik olarak uygulaması vatandaşlar için avantaj haline gelmiştir. E-devletin uygulanması yönetimde Şeffaflığın oluşturulması, devlet vatandaş ilişkilerinin daha da güçlendirmiştir. Artık açık hükümet, açıklık dediğimizde akla ilk gelen e-devlet, internet ortamında sunulan hizmetlerdir.

Bilgi edinme hakkı yönetimde açıklığın oluşturulması için bir vasıta olarak kabul edilebilir. Ancak bu hak devlet tarafında onun anayasasında veya yasalarında belirtilmiş, çalışmayan bir hukuk normu gibi kalmamalıdır. Toplum tarafından bu hakkın uygulanması veya bu hakkın uygulanabilmesi için devletten, yönetimden gerekli ortamın oluşturulmasının istenmesi yönetimde açıklığın sağlanmasını tetikleyecektir. Bunu böyle anlayabiliriz ki, bilgi edinme hakkı yönetimde açıklığın oluşturulması için bir araçtır. Bilgi edinme hakkı uluslararası belgelerde de tanımlanmıştır. Ancak bu hak farklı uluslararası belgelerde farklı haklarla birlikte yansıtılmıştır. Bazı belgelerde ifade özgürlüğü kapsamında belirtilse de, bazılarında düşünce özgürlüğü ile birlikte yansıtılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖNETİMDE AÇIKLIK VE BİLGİ EDİNME HAKKI

1.1.YÖNETİMDE AÇIKLIK

1.1.1.Yönetimde Açıklık Kavramı

Yönetimde açıklık kavramının ilk kez nerede ne zaman ortaya çıkışı, ilk nerede uygulandığı ile ilgili bilim adamlarının araştırmalarının sonucuna göre XX. Yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu kavramın artık devletlerin ülkeleri yöneten sistemlerinde yer alması ve uygulanması artık devlet ve yönetim kurumlarını ve onların yetkili kişilerini faaliyeti hakkında bilgileri, aldığı kararların, eylemlerinin uygulanma şeklini halkla, toplumla paylaşması gerektiğini, onların karşısında faaliyeti, yürüttüğü politikanın başarılı veya başarısız sonuçlarına göre sorumluluk taşıması gerektiğini gösteriyordu.

Dünyada farklı ülkelerde yönetimde açıklık ilkesi farklı seviyelerde uygulanmaktaydı. Demokrasi gelişmiş ülkelerde belirli bir seviyede uygulandığı halde, gelişmekte olan ülkelerde yeni yeni gelişmektedir (Eken,1994:2).

Açıklık kavramı Türk Dil Kurumunun sözlüklerinde gizlilik kavramının zıt anlamı olarak kabul edilmiştir. Sözlüklerde aleniyet, gerçeği olduğu gibi yansıtma durumu, bir söz veya yazıda maksadın açık olması özelliği, duruluk, anlaşılabilirlik olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda açıklık kavramı, aleniyet, aşikarlık, berraklık, anlaşılır olmak, bir şeyin gizli olmaması, göz önünde, açık ve anlaşılır olması demektir (Fındıklı, 1996: 103).

"Açıklıkla ilgili söz konusu kavramlar, "yönetim", "yönetimsel" ya da "idari" kelimelerle birlikte yerel yönetimler ve kamu yönetimi alanında gizli ve kapalı yönlerin bilinmesine izin verilmesini ve faaliyetlerin herkesçe görülmesini ifade etmektedir" (Doğan, 2013:173-183).

Kamu yönetiminde açıklık denildiğinde ise kişilerle, toplumla yönetim arasında olan karşılıklı ilişki, her iki tarafın karşılıklı olarak bir birilerinin faaliyetleri, kararları hakkında haberdar olmaları gibi anlaşılıyor. Bu da kendisini kişinin bilgi edinme hakkında gösteriyor. Yönetimde açıklık kavramı yönetimin işlevi, kamuya sunulan hizmetlerin şeffaf olarak hayata geçirilmesi ve toplumun bu işleyişi izleyebilmesini

öngörüyor (Özkan, 2004: 16). Bu kavram dosyaların herkes tarafından görülebilmesi, her türlü bilgi ve belgeye erişimin mümkün olmasını da kapsamaktadır (Akıllıoğlu,1990:9). Açıklık, yönetime toplumun katılmasına zemin hazırlar.

Genel olarak, devlet yönetiminin uygulanması açık ve şeffaf olmalıdır. Sadece istisnai konularda, örneğin ulusal güvenlikle ilgili sorular, kişisel bilgiler gizli kalabilir. Özel bilgiler de üçüncü kişilere verilmemelidir.

Yapılan araştırmalarda görülmüştür ki, devlet kurumları faaliyetleri, eylemleri hakkındaki bilgilerin gerektiğinden daha çok gizliliğini korumaya eğilimlidir. Araştırmalar zamanı o da görülmüştür ki, XVIII. yüzyılın sonlarından başlayarak, nerdeyse tüm devletlerde gizlilik devlet yönetiminin geleneksel, daha çok önemli görülen ilkesi haline getirilmiştir. İdari faaliyetlerde açıklık ilkesinin yönetimin önemli ilkesi olarak kabul edilmesi ise XX. yüzyıldan başlamıştır (Canat, 2013: 15).

Devletlerin yönetim sistemlerinde açıklık ilkesinin uygulanması iki önemli fonksiyonu hayata geçiriyor. Bir taraftan devletin idari yapısında, kurumların ve görevli kişilerin yönetimde yetkilerin kötüye kullanılmasını, yolsuzluğu azaltarak toplumun menfaatini korunmasını sağladığı gibi, diğer taraftan ise devlet yönetim kurumlarının, onların yetkili kişilerinin faaliyetleri, eylemleri hakkında topluma açıklama yapılmasını, toplumu veya kişileri ilgilendiren kararlardan şikayet, itiraz etmek hakkının tanınmasını talep etmeyi sağlıyor.

Toplumun, kişilerin devletin elinde olan kayıtlara erişim imkanı devlet kurumu veya yetkili kişileri tarafından sağlanmalıdır. Ayrıca açıklık ilkesinin uygulamasının en önemli özelliği de budur ki, devlet yönetim kurumları her zaman faaliyetlerini hayata geçirirken ve karar alırken kanunlara dayanmak zorundadırlar. Faaliyetleri veya herhangi bir karar kabul ederken gösterilen sebepler, gerekçeler için kanıtlar getirilmeli, bir dayanağın olması gerekmektedir. Tüm bunlar yönetimde açıklık, şeffaflık ve hesapverebilirlik ilkelere uygulanması durumunda mümkün olabilir.

1.1.2. Yönetimde Açıklığın Türleri: Aktif Açıklık, Pasif Açıklık

Yönetimde açıklığın uygulanması farklı şekillerde mümkündür. Açıklığı aktif açıklık ve pasif açıklık şeklinde iki türünden bahsedilebilir.

Aktif açıklık: Aktif açıklık yönetimin bilgi verme vazifesidir. Vazife sözü Türkçe sözlükte (2016) "bir kimsenin yapmakla yükümlü olduğu şey" olarak açıklanmıştır.

"Vazife şeklinde uygulanmasa da genellikle birçok yönetimlerin bilgi verme politikası izlendiği bilinmektedir. Bilgi verme politikaları, genellikle kamu yönetiminin kararlarını halka iletmeye yardımcı olmak için kullanılmaktadır" (Eken, 2005a:116).

Tortop aktif açıklığın uygulanmasını şöyle belirtmiştir ki; demokrasinin uygulandığı yönetim sistemlerinde kişinin yönetim tarafından ona sunulan hizmetler, yönetimin faaliyeti hakkında bilgi almak için ilgili yönetim kurumuna gitmesine gerek kalmıyor. Bu tür açıklığın uygulandığı sistemlerde kurum kendi iradesi ve isteği ile topluma sunduğu hizmetler, faaliyeti, eylemler veya problemler hakkında bilgi veriyor (Tortop,2003:105).

Eğer yönetim sisteminde açıklığın aktif açıklık türü uygulanıyorsa yönetim veya kurumun faaliyeti, eylemleri hakkında vereceği bilgiler gerçek olmalıdır. Kurum bu vazifesini yaparken faaliyeti zamanı sadece başarılarını değil, bunlarla birlikte hayata geçirdiği, uyguladığı ancak başarısız olduğu alanlar hakkında da bilgi vermelidir. Sadece yaptığı veya yapacağı faaliyet hakkında topluma bilgi vermelidir (Gournay, 1971: 89-90).

Yönetimde aktif açıklık uygulandığı zaman iki metot kullanılıyor. İlk metot yönetim bilgi verirken toplumla kendi arasında üçüncü şahıs kullanmıyor. Vereceği bilgiyi direk topluma, halka aktarıyor. İkinci metot ise, yönetim vereceği bilgiyi üçüncü kişiye (basına) aktarıyor, basında o bilgi kendince düzenleyip topluma aktarıyor (Gournay, 1971: 90).

Pasif açıklık. Pasif açıklığın uygulanması zamanı ise yönetim faaliyeti hakkında bilgi yayımlamıyor, bilgiye erişim elde etmek için kişi başvuru yapıyor, dilekçe vererek bilgi edinme hakkını kullanıyor.

Eğer bireye bilgi edinme hakkı tanınmazsa, meşrulaştırılmazsa, bu hakkı uygulamak için uygun ortam oluşturulmazsa yönetimde açıklıktan söz edilemez. Demek ki, Bilgi edinme hakkı yönetimde açıklığın vazgeçilmez unsurlarından biridir (Uçkan, 2003: 23).

Bunu böyle açıklaya biliriz; ilgili kişi hakkında bir karar alınmış veya verilmiş, ancak bilgi edinme hakkının meşrulaştırılmaması sebebiyle, bilgi edinme hakkının kişiye

tanınmaması nedeniyle kişi o karar hakkında bilgi edinemiyor. Bu da bildiğimiz gibi hukuk kurallarının ihlali demektir. Buna göre de bilgi edinme hakkı yönetimde açıklığın en önemli unsurudur.

"Bilgi edinme hakkının kişiye tanınmadığı bir ülkede kamu yönetiminin idari usule bağlanması, kamu hizmetlerinden yararlananların, yönetim karşısında haklarını korumasında yetersiz kalmaktadır. Böyle bir durumun olması halinde ise, kamu yönetiminin, toplumun katılımına açılması, kamuoyu denetiminin gerçekleştirilmesi gibi olumlu sonuçlara ulaşılmasını, yönetimde açıklık bütün unsurlarıyla gerçekleşmediği için engellenecektir" (Kırışık, 2008: 46).

1.1.3. E-devletin Yönetimde Açıklığa Katkısı

Öncelikle "E-devlet nedir?" sorusuna cevap olarak aşağıdakileri belirtebiliriz. "Elektronik devlet" kavramı birçok kaynaklarda "Elektronik hükümet" kavramı olarak da ifade ediliyor. Ancak diğer açıdan baktığımız zaman hükümet kelimesi ile kullanılması e-devlet kavramının anlamını tam olarak yansıtmıyor. Çünkü bu kavramı hükümet olarak kullanırsak burada devletin sadece üç kolundan biri gibi anlaşılabilir. Bunu böyle açıklaya bilirim ki, yasama, yürütme ve mahkeme organları devletin üç kolunu oluşturuyor. Elektronik Hükümet ifadesini kullandığımız zaman bütün devleti değil sadece devletin üç kolundan biri olan yürütmeni kapsıyor. Bu ise E-devlet kavramının kapsama alanını daraltıyor.

"Akıllı devlet", "Dijital devlet" olarak da isimlendirilen e-devlet kavramı, devletin kendi iç işleyişinde ve sunduğu hizmetlerde bilişim teknolojilerinin kullanılması olarak tanımlanmaktadır" (Demirel, 2006: 84; Özcivelek, 2004). "Başka bir deyişle elektronik devlet, vatandaşlarla devlet arasındaki ilişkilerin karşılıklı hizmete dayanarak hayata geçirildiği bir teknoloji çalışmasıdır" (Demirel, 2006: 84 ; Sağsan; 2001: 91).

Böyle ki vatandaşlar, kuruluşlar devletlerin önemli unsurları olduğu gibi elektronik vatandaş, elektronik kuruluşlar da elektronik devletin önemli unsurudur. Ancak elektronik devleti oluşturmaya çalışırken bu unsurları da eşit olarak geliştirip oluşturmak gerekiyor. Çünkü bunlardan birinin geliştirilmemesi veya gelişimine az

önem verilmesi elektronik devletin tam olarak oluşturulmasına engel olabilir. (Demirel, 2006: 85).

E-Devlet uygulamasının başlıca amaçlarından biri şeffaflıktır. "Şeffaflık dediğimiz zaman bilgiye şebeke alanları, ağ siteleri ile ulaşılması "saydam, açık devlet" kavramını ortaya koyuyor ve devlet-vatandaş arasındaki ilişkileri geliştirerek "halk için var olan devlet" kavramının yerleşmesini sağlıyor. Şeffaflık, yapılan işlerle ve hizmetlerle ilgili olarak gizlilik sınırlamalarını mümkün olan en alt düzeylere indirmekle beraber, bilgi edinme hak ve özgürlüğünün önünün açılmasını da kolaylaştırır" (Demirel, 2006: 87 ; Kösecik ve Karkın, 2004: 99).

E-devlet kavramının geliştirilip uygulanması yönetimde gizlilik ve yolsuzluk gibi kötü yönetim sorunlarını çözmek için önemli role sahiptir (Ramazan, 2005:133).

Yönetim sistemlerinde e-devlet projelerinin uygulaması ne kadar çok kullanılsa yönetimde gizlilik ve dışa kapalılıktan o kadar çok yönetimde açıklığa dönüşüm süreci hızlanacaktır.

1.2. BİLGİ EDİNME HAKKI

1.2.1. Bilgi Edinme Hakkı Tarihsel Gelişimi

Bilgi edinme hakkının gelişimi ifade özgürlüğü çerçevesinde olmuştur. Bu gelişimin ilk anayasal belgeleri 1786 tarihli Virginia Bildirisi, 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesidir (Yaşamış, 2004: 25).

Bu hakkın basın özgürlüğü çerçevesinde yasal olarak tanıyan ilk ülke 1766 yılında Basın Özgürlüğü yasasını kabul etmiş İsveç olmuştur (İyimaya, 2003: 42).

Ancak bu alanda kabul edilen en önemli belge bilgi edinme hakkının iletişim özgürlüğü çerçevesinde ele alınan 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi olmuştur.

Bundan sonra 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde bilgi edinme hakkı belirtilmiştir. Bu hakkın uluslararası alanda gelişimi 1966 tarihli Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesinin kabul edilmesidir.

Bu konuda önemli gelişmelerden biri de 1998 tarihli Çevresel Sorunlarda Bilgiye Erişim, Karar Almaya Katılma ve Yargıya Erişim Aarhus Konvansiyonudur.

Uluslararası alanda bilgi edinme hakkının önemli hesap edilen ve son gelişimi ise 2000 tarihli Avrupa Birliği Temel İnsan Hakları Şartıdır (Yaşamış, 2004: 28-30).

Süreç içerisinde bilgi edinme hakkına yasal güvence veren devletlerin sayısı artmıştır. Ancak bu hakkın yasal güvenceye bağlanması XX. yüzyılın ikinci yarısından sonra mümkün olabilmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren bilgi edinme hakkı kanununa sahip olan ülkelerin sayısı da artmıştır (Taşkın, 2012: 194) .

Toplumun devlet kurumlarını, yetkili kişilerin faaliyetlerini denetleyebilmeleri için faaliyetleri hakkında bilgiye erişimlerinin mümkün olması gerekmektedir. Bu açıdan bilgi edinme hakkını ele aldığımızda, idarelerin denetimini konusunda önemli rolü vardır. Bilgi edinme hakkı, devlet kurumları tarafından yetkilerinin kötüye kullanılması durumunda kurumların faaliyetlerinin halk tarafından denetimini kolaylaştırır. Yetkili kişilerin ödevlerini uygularken toplum tarafından denetlendiğini bilmesi, çalışmalarını daha etkili ve verimli yürütmelerini temin eder (Canat, 2013: 46).

1.2.2. Bilgi Edinme Hakkının Tanımı

Bilgi edinme hakkının tanımına geçmeden önce literatürde her zaman birlikte kullanılan hak ve özgürlük kavramlarını incelemek istiyorum. İlk bakışta eş anlamlı iki söz gibi gözükse de, bu kavramlar aslında çok farklı şeyleri ifade ediyorlar.

Özgürlük, kişinin bir şeyi yapmak veya yapmamak iradesine sahip olmak, belli bir şekilde davranıp veya davranmamasına kendisinin karar vermesi olarak ifade edilebilir (Kaboğlu, 1989: 14). Başka bir deyişle, serbest hareket etme gücü, bağımsızlığın ifadesidir (Tunaya, 1982: 187).

"Hak ise tanınmış yetkililerdir", Bu yetkiler anayasa, kanunlarla belirleniyor (Tunaya, 1982: 187). Anayasa hukuku alanında "hak, kişiye anayasa tarafından verilmiş bir irade kudreti, bir isteme yetkisidir" (Gözler, 2000:162).

Hakla özgürlük arasında farklılıktan konuşacak olursak, özgürlüğün kapsamı hak kavramının kapsamına göre daha geniştir. Hak özgürlüğün anayasa ve kanunlarla kısıtlanmış halidir deşebilirim. Eğer bu açıdan bakarsak, bilgi edinme hakkı olarak adlandırdığımız kavramın hak mı özgürlük mü olması sorusuna böyle açıklık getirebiliriz. Farklı ülkelerde bu kavramı farklı adlandırmışlar. Mesela Azerbaycanda

bu kavram Bilgi edinme özgürlüğü (orijinali Məlumat azadlığı), Türkiyede ise bilgi edinme hakkı olarak kabul edilmiş. Ama eğer bu kavramın hayata geçirilmesinde devlet kanunlarla kısıtlama, sınırlamalar uyguluyorsa, bu kavram özgürlük değil, hak olarak kabul edilmelidir.

Önceki bölümde de belirttiğim gibi bilgi edinme hakkı yönetimde açıklığın önemli unsurudur. Bilgi edinme hakkı olmadan yönetimde açıklık olamaz. Bilgi edinme hakkı, insan hakları sisteminde önemli yere sahiptir. Çünkü ifade ve düşünce özgürlüğü ile düşüncelerin bildirilebilmesi için yeterli bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu hakkın uygulanması için halkın kendisini koruyacak kadar bilgiye sahip olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle de bilgi edinme hakkı, insan haklarının özüdür (Kalabalık, 2004: 243-244).

Bilgi edinme hakkı, insan hak ve özgürlükleri kapsamında, üçüncü kuşak insan hakları olan dayanışma hakları arasında, bireylerin bilgilenme ihtiyaçlarının sonucu olarak doğmuş bir insan hakkıdır (Özkan, 2004: 46). Bilgi edinme hakkının düşünce özgürlüğü ve düşünceleri açıklama özgürlüğü ile yakın ilişkileri göz önüne alındığında, bunun bir komşu hak ya da üçüncü kuşak hak olmaktan çok doğrudan doğruya düşünce özgürlüğünün ön koşullarından biri olarak kabul edilmelidir (Bayraktar, 2004: 9).

Bilgi edinme hakkı, devletin gizlilik faaliyetine karşı kullanılan bir hak olarak da tanımlanabilir. Toplumun yönetime katılma ve onu denetlemelerine imkan verilmesi açısından aktif statü hakkı niteliğindedir (Kaya, 2005: 60-61).

Sözlükden bilgi ve belge kelimelerinin anlamını araştırarak olursak, bu iki kelimeyi aşağıdaki gibi anlayabiliriz.

"Bilgi, bir yargılama yapabilmek ve bir yargıya varabilmek için gereken öğelerin her birini, bir şeyi bilme durumunu ifade etmektedir" (Püsküllüoğlu, 2003: 94-109).

"Belge ise bir olguyu gösteren ya da savın doğru olduğuna açıkça inanç veren şey, bir kimsenin niteliğini ya da bir şey üzerinde hakkını veya kendisine verilen hakkı bildiren kağıt ve materyaller anlamına gelmektedir" (Püsküllüoğlu, 2003: 94-109).

Literatürde bilgiye erişim hakkı ile bilgi edinme hakkı kavramları arasında fark olduğu belirlenmektedir. Bu farkı böyle belirte biliriz; bilgi edinme hakkı hayata

geçirilmesiyle, bilgi, bireyin yönetime başvurusu sonucunda verilmektedir. Bilgi edinme hakkının uygulanması sonucu bilgi elde ediliyor, başvurulmazsa bilgi alamazsınız. Ancak bilgiye erişim hakkı ise, yönetime başvuru olmaksızın yönetimin elindeki kamuya açık bilgileri, erişime açık hale getirmesi, genel olarak bilgiye ulaşmaktır (Burak, 2006: 95).

Bilgi edinme hakkı dar anlamda ifade edilirse, hakkında eylem, işlem yapılacak veya yapılmış veya karar alınacak ya da alınmış kişilerin yönetimden onlara gerekli bilgileri öğrenebilmeleridir. Geniş anlamda bilgi edinme hakkı ise, bireyin yönetimin elinde olan her türlü bilgi, belge ve verilere ulaşabilmesi anlamına gelmektedir (Eken, 2005b: 63).

Bilgi edinme hakkı, gerçek ve tüzel kişilerin, kural olarak her konuda, tüm kamu kurum ve kuruluşlarının kayıtlarında yer alan her türlü bilgi ya da belgenin onaylı bir kopyasını, kopyasının verilmesinin mümkün olmadığı hallerde, aslını inceleme imkanını, bilgi edinme başvurusu yaparak elde etme hakkıdır (Can, 2010: 66).

1.2.3. Uluslararası Alanda Bilgi Edinme Hakkı

1.2.3.1. İnsan hakları evrensel bildirisi

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Birleşmiş Milletlerin İnsan Hakları Komisyonu tarafından Haziran 1948 tarihinde hazırlanmış ve 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler genel kurulunun Pariste yapılan oturumunda kabul edilen 30 maddelik bildiridir. Bu bildiri insan hak ve özgürlüklerinin ihlalinin önlenmesi, güvence altına almak amacıyla kabul edilmiştir.

Bildirinin 1. maddesine göre insan tanımını verirken belirtiliyor ki, bütün insanlar özgürdür. Akıl ve vicdana sahip olan insan onur ve hakları yönünden de eşittir.

İnsan hakları Evrensel Bildirisine göre insan haklarının ırk, renk, cins, dil, din, siyasal ya da herhangi bir başka inanç, ulusal ya da toplumsal köken, varlıklılık, doğuş ya da herhangi bir başka ayırım gözetilmeksizin bu Bildiride açıklanan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilmesi en önemli özelliğidir. "Bundan başka, ister bağımsız ülke uyruğu olsun, isterse bağımlı, özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke uyruğu olsun, bir kişi hakkında, uyruğu

bulunduğu devlet ya da ülkenin siyasal, adli ya da uluslararası durumu bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir" (madde 2). "Ayrıca bu haklar hiçbir şekilde başkalarına ya da kurumlara aktarılamaz."

Belirtiliyor ki, hiç bir devlet, topluluk veya birey tarafından bildirinin hiçbir unsuru, bildiride yer alan hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılmasını amacıyla düzenlenen bir etkinlik, eylem ya da girişime hak verir biçimde yorumlanamaz" (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 30. madde).

Bilgi edinme özgürlüğü konusuna BM Evrensel İnsan Hakları Bildirisinin 19. maddesinde düşünce özgürlüğü ile bütün şeklinde yansıtılmıştır:

BM Evrensel İnsan Hakları Bildirisi 19. maddeye göre; "Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar." Bu madde "Bilgi edinme hakkını tüm açıklığı ile ortaya koymaktadır. Bu hak arama, alma ve yayma eylemlerinden oluşmaktadır. Bilgi edinme hakkının temelini oluşturan bu düzenleme günümüzde giderek gelişen ve "Article 19" olarak bilinen sivil toplum eylemine düşünce kaynağı olmuştur" (Yaşamış, 2004:26).

1.2.3.2. Avrupa insan hakları sözleşmesi

Avrupa Konseyi üyeleri 4 Kasım 1950 tarihinde BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde bulunan hakları güvence altına almak için Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini kabul etmiştir.

"İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi"nin kabul edilme sürecinde ilk adım 4 Kasım 1950 tarihinde atılmıştır. Sözleşme Romada imzalanmış ve 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hazırlanırken politik, siyasal hakların muhafaza altına alınmasının önemi göz önünde bulundurulmuştur. Sosyal ve ekonomik haklar ise 1961 yılında Torinoda imzalanan ve 1965 yılında yürürlüğe giren "Avrupa Sosyal Şartı"da belirtilmiştir. Avrupa Sosyal Şartını Azerbaycan 18 Ekim 2001 tarihinde imzalamıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde bilgi edinme hakkı, birçok uluslararası belgelerde de olduğu gibi, ifade özgürlüğü ile birlikte yansıtılmıştır.

İfade özgürlüğü Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi 10. maddede belirtilmiştir:

"Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir."

"Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir" (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 10. madde). Bu sözleşmenin 10. maddesinin 1. bendinin 2. cümlesi bilgi edinme hakkını açıklıkla tanımlamaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) 10. maddeyle ilgili olarak verdiği çeşitli kararlar vardır. "Mahkeme "Çetin ve arkadaşları ve Türkiye" (sayı 40153/98 ve 40160/98) davalarında olağanüstü hal bölgesinde gazetelerin dağıtılmasının yasaklanması ile ilgili kararının 10. maddeye aykırı olduğuna karar vermiştir. (25 Haziran 2002) "Stambuk ve Almanya" (Sayı 37928/97) davasında doktorlara reklam yasağını çiğnemeleri nedeniyle parasal disiplin cezası verilmesi de Mahkeme tarafından aynı maddeye aykırı bulunmuştur" (Yaşamış, 2004: 27).

1.2.3.3. Avrupa birliği temel hakları bildirgesi

Kişiyeye bazı temel haklar tanıyan bu uluslararası belge isminden de görüldüğü gibi Avrupa Birliği tarafından hazırlanmıştır. Bu bildirgenin Avrupa Birliği üyesi olan bazı ülkeler tarafından referandum sonucu reddetmesi ile bildirge Lizbon Antlaşmasına dahil edilmiştir. Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi 2000 yılında ilan edilmiş, 2009 tarihinde ise Lizbon Antlaşmasının yürürlüğe girmesiyle yasal değer kazanmıştır.

"Bu Bildirge, Topluluk ve Birliğin yetkileri ve görevlerini ve yetki ikamesi ilkesini dikkate alarak özellikle üye devletlerin ortak uluslararası yükümlülükleri ve anayasal gelenekleri, Avrupa Birliği Antlaşması, Topluluk Antlaşmaları, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi, Topluluk ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Sosyal Bildirgeler ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihat hukukundan kaynaklanan hakları yeniden teyid etmektedir. Bu haklardan yararlanılması, öteki kişiler, insanlık ve gelecekteki kuşaklar konusunda sorumluluklar ve görevleri beraberinde getirmektedir" (Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi).

Bu bildirmede diğer temel hakları kapsayan uluslararası belgelerden farklı olarak üçüncü kuşak haklarında kapsamıştır. Bilgi edinme hakkı ve belgelere erişim hakkı bildirgenin 8 ve 42. maddelerinde düzenlenmiştir.

Bildirgenin 8. maddesinde kişisel bilgilerin korunması belirtilmiştir. "Herkes, kendisine ilişkin kişisel bilgilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu tür bilgiler, belirtilen amaçlar için ve ilgili kişinin muvafakatine veya yasada öngörülen başka meşru temele dayalı olarak adil şekilde kullanılmalıdır. Herkes, kendisi hakkında toplanmış olan bilgilere erişme ve bunlarda düzeltme yaptırma hakkına sahiptir. Bu kurallara uyulması, bağımsız bir makam tarafından denetlenecektir" (madde 8).

42. maddede ise belgelere erişme hakkı olarak Birliğin bütün vatandaşları veya bir Üye Devlette ikamet eden veya kanuni adresi bu devlette bulunan bütün gerçek veya tüzel kişilerin, Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Komisyon belgelerine erişme hakkına sahip olmaları belirtilmiştir (Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi, 8 ve 42.madde).

1.2.3.4. Kişisel ve siyasal haklara ilişkin uluslararası sözleşme

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Bu antlaşma 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilmiş, 23 Mart 1976 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeyi imzalayan devletler sınırları içinde olan kişilere yaşama hakkı, din, ifade, toplantı özgürlüğü, seçim hakları ve adil yargılanma hakları, sivil ve siyasal haklarına saygı göstermelerini güvence altına

alıyor. Sözleşme için 2 ek protokol geliştirilmiştir. Bu protokollerden 1. protokol olan seçmeli protokoldür ve bu protokolle bireysel başvuru usulüyle denetim getirilmiştir. Sözleşmeye 167 devlet taraftır.

Sözleşmenin 19. maddesinde bilgi edinme hakkı ifade özgürlüğü çerçevesinde belirtilmiştir:

Maddeye göre "herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşüncüyü arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir.

Bu maddenin ikinci fıkrasındaki haklar özel bir ödev ve sorumlulukla kullanılır. Bu nedenle bu hak, sadece hukuken öngörülen ve aşağıdaki sebeplerle gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir:

- a) Başkalarının haklarına ve itibarına saygı;
- b) Ulusal güvenliği veya kamu düzenini veya sağlık ve ahlakı koruma” (Kişisel ve Siyasal Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme, 19. madde).

1.2.3.5. Aarhus Sözleşmesi'nin Bilgi Edinme Hakkı hakkındaki düzenlemeleri

Bu sözleşme BM Avrupa Ekonomik Komisyonu çalışmaları sonrasında ortaya çıkmıştır. Avrupa'nın çevre bakanlarının "Avrupa'nın çevresi, ekolojisi" adıyla düzenlenen toplantısının 1998 yılı Haziran ayının 25-de Danimarka'nın Aarhus kentinde gerçekleşmesi ve sözleşmenin orada imzalanması Sözleşmenin bu adla tanınmasına sebep olmuştur (Güneş: 2010, 302).

Sözleşmede sadece çevrenin korunma mekanizması değil, aynı zamanda, devlette demokrasinin gelişmesinin de gerekli olduğu belirtilmiştir. Bu sözleşme toplum temsilcilerine devlet kurumlarında bulunan çevreye dair bilgileri elde etmeye daha çok fırsatlar tanıyor ve bu da devlet kurumlarının açıklık ve hesapverebilirlik seviyesini yükseltiyor. İnsanlara çevreye, ekolojiye ilişkin meselelerle, konularla ilgili görüş ve endişelerini bildirmeye, bu konularla ilgili kararların alınmasına yetkili kişiler tarafından gerekli raporların hazırlanmasını sağlıyor. Toplumun çevreye dair

bilgi edinmek ve kararların hazırlanmasına katılımı hakkını ihlal hallerini belirlemek sürecini bilmeye ve bazı durumlarda çevresel mevzuatın ihlali üzere şikayet etmesine fırsatlar sağlıyor.

Sözleşme 30 Ekim 2001'de yürürlüğe girmiştir ve Tarafların ilk toplantısı 21-23 Ekim 2002'de İtalya'nın Luka şehrinde olmuştur.

Sözleşmenin birinci bölümü Bilgi edinmek hakkı ile ilgilidir

"Bilgi almak ile ilgili temel hükümler devlet kurumlarının üzerine bir takım görevler koyuyor. Bu görevler bir yandan anketlere cevap olarak bilginin verilmesinden, diğer yandan bilginin aktif yayılmasından ibarettir. Bu görevleri ve diğer temel hükümlerini uygulamak için sözleşme somut mecburi metodolojik hükümler tanımlamıyor, aksine onları gerçekleştirenlerine görev veriyor ki, onlar bu işlerle ilgili kendileri şeffaf ve etkili bir sistem hazırlasınlar" (Aarhus hakkında genel bilgi, <http://eco.gov.az/az/683-orkus-konvensiyasi-haqqinda-umumi-melumat> erişim tarihi 30.12.2016).

"Aarhus Sözleşmesinin en önemli unsurlarından biri, 4. maddede düzenlenmiş olan çevresel bilgiye erişim konusudur. Bu maddenin 1. fıkrası sözleşme taraflarını, resmi makamların 4. maddenin diğer fıkralarında yer alan hükümleri de dikkate alarak talep halinde çevresel bilgileri herhangi bir menfaat şartı aramadan bireylerin kullanımına sunmasını sağlamakla mükellef kılmıştır" (Güneş, 2010: 306).

1.2.3.6 Resmi belgelere erişime ilişkin Avrupa Konseyi sözleşmesi

Bu sözleşme İnsan Hakları Evrensel Beyanname, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşmesi, Aarhus sözleşmesini, Kişisel Verilerin Kendiliğinden İşlenmesi bakımından Bireylerin Korunmasına İlişkin Sözleşmesi ve Avrupa Konseyi Bakanlar komitesinin ilgili karar ve tavsiyeleri dikkate alınarak, resmi belgelere erişimin sağlanmasını düzenlemek için 2009 yılında hazırlanmıştır (Council of Europe Convention on Access to Official Documents, 2009).

Bu sözleşmenin 1. maddesine göre resmi belgeler kamu kurumları tarafından hazırlanan, kaydı oluşturulan her tür bilgi gibi anlaşılmaktadır.

Sözleşmede yetersizlikler olmasına rağmen bilgi ve belgeye erişim hakkını temel bir kişisel hak olarak kabul edilmiştir (Şengül, 2014: 96; Edel, 2011: 77).

Her hangi ayrımcılık yapılmaksızın, herkes tarafından kamu kurumlarının belgelerine erişim hakkı vardır. Sözleşme tarafları resmi belgelere erişim ile ilgili hükümleri iç hukukunda uygulanabilir olması için gerekli önlemleri almalıdır (2. madde).

Belçika, Estonya, Finlandiya, Polonya, Çek Cumhuriyeti gibi ülkeler bilgi edinme hakkını temel bir hak olarak kabul etmektedir (Şengül, 2014: 96; Edel, 2011: 61-62).

Ancak bu sözleşme resmi belgelere erişimi sağlamakla beraber, erişime bazı sınırlamalar da belirlemiştir. Ulusal güvenlik, savunma ve uluslararası ilişkiler, kamu güvenliği, soruşturma, disiplin soruşturmaları, ticari diğer ekonomik çıkarlar, kamu kurumları arasında veya kurum bir meselenin incelenmesi konuları bu sınırlamalara aittir (3. madde).

Edel, bilgi ve belge talebi edilebilecek kurum ve kuruluşların sayısını arttırmak ve belge talebinde bulunanların anonim kalma hakkını sağlayarak belgeye erişimi kolaylaştırmakla sözleşme tarafından koruma sağlanmasının mümkün olabileceğini düşünmektedir (Şengül, 2014: 97; Edel, 2011: 76-77).

Başvuran kişi, resmi belgeye erişmek için gerekçe göstermek zorunda değildir. Bazı durumlar istisna olmakla, başvuranlara gizli kalma hakkı sağlanabilir (4. madde). Resmi belgelere erişim başvuruları eşit olarak değerlendirilir. Eğer erişim istenilen belge kurumun yetkisi dahilinde değilse, başvuru ilgili kuruma yönlendirilir. Yapılan başvurulara olabildiğince erken cevap verilir. Başvurunu ret eden kurum kararına gerekçe göstermek zorundadır (5. madde).

Sözleşmenin 7. maddesi gereğince resmi belgelere erişim ücretsizdir. Ancak arşiv ya da müze tarafından sunulan hizmetler karşılığında ücret uygulanabilir.

Bu Sözleşmeye göre en az 10 ve ya en fazla 15 üyeden oluşan Uzmanlar Grubu sözleşmenin hükümlerinin uygulanmasından doğan sorunlar hakkında görüş sunar, uygulamadaki önlemlerin yeterliliği hakkında rapor hazırlar, her hangi bir değişiklik gerekiyorsa onu değerlendirir (11. madde).

Sözleşmeye taraf ülkeler arasında bilgi edinme hakkına ilişkin ortak bir kavram olmadığı için Avrupa Konseyi, tavsiye özelliğindeki kararlarıyla ülkeleri uygulanan

yönetimde şeffaflık sürecine hazırlamıştır. Yönetimde bilgi edinme hakkının uygulanabilir olması Avrupa Konseyi tavsiyeleri önemli yere sahip olmakla yapı taşı işlevindedir. Bu sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle birlikte yönetimin bilgi ve belgelerinin erişime açılmasında ortak payda tespit etmiş ve Avrupa Konseyi kapsamında hukuki boşluk doldurulmuştur (Şengül, 2014: 107).

1.2.4. Bilgi Edinme Hakkının Sınırları

Önceki bölümde de belirttiğim gibi bilgi edinme bazı literatürde bilgi edinme özgürlüğü kavramı olarak belirtiliyor. Ancak benim düşünceme göre eğer özgürlüğe her hangi bir sınırlama, getiriliyorsa, bu artık bir hak olarak anlaşılmalıdır. Bu anlamda bilgi edinme hak olarak kabul edilmelidir. Çünkü bilgi edinme özgürlüğüne yasalarla bir sınırlama getirilmiştir.

Özgürlüğün sınırının başka özgürlüğün sınırının başladığı yerde bittiği gibi, bilgiye erişimin de sınırı vardır. Bu sınırlara devletin ve ülkenin güvenliği, kişilerin özel hayatının korunması ve işletmelere serbest rekabet ortamının oluşturulması gibi alanlar ait edilebilir (Eken, 2005a: 125).

Devletler, yönetimini uygularken birçok bilgiye ulaşır, toplar, gerekli belgeler oluşturur. İster bilimsel araştırmalar, suç ve suçlularla ilgili bilgiler, vergi yükümlüleri ile ilgili bilgiler olsun, isterse de çevre hakkında geniş bir bilgi ve belge birikimi devletin elinde vardır. Tabii ki, devletin elinde olan bilgi ve belgelerin bir kısmı gizli olan konulara ilişkin olabilir (Çolak, 2005: 7).

Ancak bu sınırlamaların uygulanmasında da geçerli bir sebep olmalıdır. Sınırlamalar meçhul, sınırsız olmamalıdır. Sınırsız uygulanan kısıtlamalar toplumda devlet veya diğer kurumların faaliyetindeki açıklığa, şeffaflığa şüphe doğurabilir. Toplumun devlet veya diğer kurumlara olan güvenini kaybetmesi ise bu kurumların faaliyetinin verimliliğini olumsuz etkileyebilir.

"Bilgi edinme hakkına sınırlamalar getirilirken belirsiz kavramların kullanılmaması, açık, anlaşılır kavramlarla sınırların olması lazım. Bunun aksine eğer esnek kavramlar kullanılırsa, bilgi edinme hakkı uygulanırken bir takım sorunlar ortaya çıkabilir" (Kırıışık, 2008: 81; Richard, 2004: 255).

1.2.4.1. Devlet gizliliği

Devlet sırrı kavramı "Devlet Sırrı Kanunu" tasarısının 3. maddesinde şöyle tanımlanmıştır: "yetkili bulunmayan kişilerce hakkında bilgi sahibi olunması halinde, devletin güvenliği, milli varlığı, bütünlüğü, anayasal düzeni ve dış ilişkilerini tehlikeye düşürebilecek her türlü bilgi ve belgeler" devlet sırrını oluşturuyor. Toplumun milli güvenliğini kötü yönde etkileyecek bilgi ve belgelerin açıklanmasıyla elde edilen yarar, gizli kalmasının yararından daha önemsiz olduğu durumlarda devlet sırrı kavramı kısıtlama aracı olarak karşımıza çıkmaktadır (Çolak, 2005: 11).

Sır, gerçek kişilerin bireysel yararları gereği gizli kalması gerekenden, tüzel kişilerin çıkarları için gizli kalması gereken, kamu kurum ve kuruluşlarının yürütmekte oldukları kamu görevlerinin gereği gibi yerine getirilmesi için gizli kalması gerekenden, ulusal güvenlik gerekçesi ile gizli kalması gereken bilgi ve belgelere kadar, geniş bir alana yayılmıştır (Çolak, 2005: 10).

"Devletler genelde ya kurumların karar alma mekanizmalarını bozabileceği ya da devletin güvenliğine ve bütünlüğüne içerden veya dışardan bir tehdit oluşturabilecek türden bilgilerin gizli kalmalı olduğunu kabul ederler" (Soykan, 2006: 118; Coliver, 1999: 11).

Bazı ülkelerse devlet sırrı olarak sadece dış güvenlikle ilgili konuları kabul etmiştir. Misal olarak Almanya Ceza Kanununa göre devlet sırrı "... Federal Almanya Cumhuriyetinin dış güvenliğiyle ilgili her türlü tehlikeyi önlemek için bir yabancı güç açısından gizli kalması gereken olaylar" olarak kabul etmiştir. İspanya Ceza Kanununa göre ise ulusal savunma devlet sırrı olarak kabul edilmiştir" (Bayraktar, 2004: 114-115).

Devletlerin ulusal güvenlik, savunma politikaları, çıkarlarını korumak amaçlı olarak bazı bilgi ve belgelerin devlet gizliliği kapsamına alıyor. Yönetim istediği bilgi ve belgeleri, olumsuzlukları devlet sırrı veya devlet gizliliği olarak tanımlayarak bilgi edinme hakkını istediği gibi sınırlamamak için devlet gizliliği kavramına yasal bir tanım yapılmalıdır (Yıldırım, 1998: 236-237).

1.2.4.2. Görev gizliliği

Bilgi edinme hakkına sınırlama olarak getirilen görev gizliliği, ülkelerin mevzuatına farklı kavramlar kapsamında yansıtılmıştır. Görev gizliliği kavramına kesin bir çerçeve getirmek zordur, çünkü oluşturulan herhangi bir yeni kurumun veya görevli kadronun bağlı olduğu tüzük veya onun faaliyetini düzenleyen belgelerde bu kısıtlamanın sınırları farklı belirtilebilir. Bu kısıtlamalar ilgili kurumun edinilen bilginin o zamanki önemlilik durumuna, toplumun veya başka kişilerin herhangi bir amaçla bu bilgiye olan ilgisine bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Belirli bir zaman aralığı geçtikten sonra veya bu bilgiye başka kişilerin erişiminin tehlike oluşturma ihtimali ortadan kalktıktan sonra bu gizlilikte kaldırılabilir.

Devlet kurumlarında veya özel alanlarda çalışanların görevleri gereği öğrendikleri veya aldıkları bilgilerin açıklanmasına, yayımlanmasına getirilen sınırlamalar, uygulanan kısıtlamalar görev gizliliği kavramını kapsıyor (Eken, 1993:23).

Görev gizliliğine gazetecilerin görevleri gereği edindikleri bilgilerin gizliliğinin sağlanması örnek olabilir.

15 Mart 2003 tarihinde yapılan Azerbaycan gazetecilerinin I kongresinde kabul edilmiş Azerbaycan gazetecileri görev kurallarında görev gizliliği böyle yansıtılmıştır.

"Bilgi kaynaklarına saygılı yaklaşım, 2. madde 1. bölümü kurumların, partilerin, toplumların, toplulukların ve diğer ilgili grupların resmi bilgileri yayımlanırken kaynak mutlaka belirtilmelidir. Fakat bilgi veren şahıs isminin gizli tutulması şartını ileri sürüyorsa, gazeteci ve iletişim organı bu şarta mutlaka uymalıdır. Bilgi kaynağının gizliliği eğer, bilgi toplumu yanılmak amacıyla verilmemişse korunmalıdır."

1.2.4.3. Mesleki gizlilik

Meslek kavramı Türk Dil Kurumunun hazırladığı Büyük Türkçe Sözlükte "belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş" olarak tanımlanmıştır.

Mesleki gizlilik dediğimizde farklı meslek sahiplerinin meslekleri gereği edindikleri bilgileri açıklamama hakkına sahip oldukları gibi, onları saklama yükümlülükleri de vardır.

Meslek veya sanatın icrası, meslek veya devamlı olarak bir işle uğraşmakla öğrenilen bilgilerin açıklanması yasaklanan veya kısıtlanan davranışlardır (Kaya, 2005:56).

"Mesleki gizlilik yükümlülüğü, kişisel tıbbi bilgileri korumak için doktor, eczacı, ebe gibi sağlık alanında görev yapanları, vergi memurlarını, gümrük memurlarını ve iş müfettişlerini kapsamaktadır. Mesleki gizlilikte amaç, özel kişilerin çıkarları ve yaşamları ile ilgili bilgileri korumak olduğu gibi yönetimin gizliliğini de korumaktır" (Yılmazoğlu, 2009: 24; Eken, 1993:22).

Meslek gizliliğine soruşturma sırrını da misal göstermek olur. Soruşturma sırrı, mesleki sırrı esas getirilerek bu çeşit olaylarla ilgili basına bilgi vermekten red edilebilir. Soruşturma sırrı olarak belirlenen bilgilerin dairesi her bir soruşturmanın kendi özelliği ile bağlıdır. Bir soruşturmada sırrı olarak kabul edilen bilgi başka bir soruşturmada sır olmayabilir. Soruşturma sırrının alanını, kapsamını soruşturmayı yürüten kişi belirler.

1.2.4.4.Haberleşme gizliliği

Temel haklardan biri de haberleşme özgürlüğüdür. Haberleşme özgürlüğü ile haberleşme gizliliği arasında sıkı ilişki vardır. Haberleşme gizliliği dediğimizde yazışmaların kişinin isteği üzere gizli kalıp kalmamasını belirleme, başka kişiler tarafından yazışma veya haberleşmenin konusuna erişimin sağlanması veya sağlanmaması özgürlüğü anlaşılmaktadır. Bu hak farklı uluslararası belgelerde yansıtılmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 12. maddesinde "Kişinin haberleşme hak ve özgürlüğü" belirtilmiştir.

"Kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılamaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır" (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 12.madde).

Avrupa İnsan hakları sözleşmesinin ise 8.maddesinde haberleşme özgürlüğü yazışma kavramı ile ifade edilmiştir:

"1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışma sırrına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir" (Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi, 8. madde).

"Yazışma sırrı" dediğimizde ise insanların yazdıkları mektuplar, yazışmaların aleni, açık şekilde teşhiri, yayınlanması kanunen yasaklanması anlaşılıyor. Ve bu hakkın uygulanması devletin güvencesi altındadır. "Yazışmanın sahibi olan kişinin onayı olmadan kişisel yazışmalarını, telefon konuşmalarını vb. yayınlamak, topluma açıklamak sadece kanunla öngörülen durumlarda, yazışma ve telefon görüşmeleri sahibinin onayı alındıktan sonra mümkündür" (Gazetecilerin Terimler Sözlüğü, 2016: 119).

1.2.5. Bilgi Edinme Hakkının Diğer Temel Haklarla İlişkisi

1.2.5.1. Özel hayatın gizliliği ve bilgi edinme hakkı

Hukukun en çok konuşulan, bilinen ilkelerinden biri de "kişinin hak ve özgürlüklerinin bir başka kişinin hak ve özgürlüklerinin başladığı noktada biteceği" ilkesidir. "Herkes bilgi edinme hakkına sahip olduğu gibi özel hayatının gizliliği ve korunması hakkına da sahiptir" (Hasan, 2012:153). Kişinin özel hayatının gizliliği ve korunması kavramı bireyin kişisel hayatına ait bilgilerin başkaları tarafından bilinmemesi ve güvence altına alınmasını kapsıyor. Özel hayatın gizliliği konusu uluslararası belgelerde de belirtilmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine göre "Hiç kimse, özel hayatına, ailesine, konutuna ya da haberleşmesine yönelik saldırılara maruz bırakılmayacaktır. Herkesin, bu tür müdahale ya da saldırılara karşı kanun ile korunma hakkı vardır"

(12.madde). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine göre ise "her kişi, özel yaşamına ve aile yaşamına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir" (8.madde).

Literatürde "kişinin hayatı" kavramı incelenirken bu kavram ortak hayat, özel hayat ve gizli hayat kavramları gibi ayrılıyor. "Ortak hayat, kişinin herkese açık olan sosyal olaylarını içermekte" (Hasan, 2012: 156; Cemil,2005:285). Bireyin günlük yaşantısı, çalışma hayatı, sosyal hayatında ve b. diğer insanlarla iletişime geçmesi, ilişkisi anlaşılabilir. "Özel hayat, her bireyin sıkı bağlarla bağlı bulunduğu insanlarla yaşadığı olayları içeriyor" (Hasan, 2012: 156; Cemil, 2005: 285). Böyle ilişkiler daha çok kişisel bilgileri paylaştığı tanıdıkları, yakınları, arkadaşlarıyla yaşadığı hayatı kapsamaktadır. "Gizli hayat ise, kişinin kendilerine açıklanan kişiler hariç başkalarının bilgisi dışında tutulması gereken olaylarını ve jestlerini içermektedir" (Hasan, 2012: 156; Cemil,2005:285). Bireyin gizli hayatındaki bilgiler ise kişi tarafından mümkün olabildiğince saklamak, diğer kişilerle paylaşmak, diğer kişilere açıklamak istemediği bilgiyi içeren ilişkileri kapsıyor.

Bilgi edinme hakkı ile özel hayat kavramlarının ilişkisini Türkiye Cumhuriyeti Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu kararında böyle açıklamıştır. "... Söz konusu koşulların (kamu yararı ve yazılı rıza) herhangi birinin gerçekleşmemiş olması halinde; 3. kişilerle ilgili olup, açıklanması halinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, mesleki ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi ve belgelerin mezkur Kanun hükümleri çerçevesinde başvuru sahiplerine verilmesi mümkün değildir. Bu gibi bilgi ve belgeler ancak, ilgili kurum ve kuruluşun kamu yararı görmesi halinde ve ilgili kişiye (bilgi ve belge kendisi hakkında olan kişi) en az yedi gün önceden haber vererek kendisinin yazılı rızası alındıktan sonra başvuru sahiplerinin erişimine sunulabilecektir" (BEDK, 2006/83 K, 15.02.2006, (Çevrimiçi)).

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununun 12. maddesine göre veri sorumlusu kişilerin kişisel verilere hukuka aykırı olarak işlenmesini önlemek, hukuka aykırı olarak erişilmesini önlemek, kişisel verilerin muhafazasını sağlamak yükümlülükleri vardır (12. madde).

1.2.5.2. Düşünce özgürlüğü ve bilgi edinme hakkı

Düşünme özgürlüğü insanın hayatı kavraması için bir araçtır (Yıldırım, 1999:190).

Düşünce özgürlüğü kişinin serbestçe düşünce ve bilgilere erişimi, edindiği düşünce ve kanaatlerden dolayı kınanmama, bunları açıklama ve yayma hakkına sahip olması olarak anlaşılabilir (Kaboğlu,1993:45; Tanör, 1990:89).

Düşünce özgürlüğü insanın düşüncelerini ifade etmesiyle gerçekleştirilir. Eğer ifade özgürlüğü olmazsa düşünce özgürlüğünün kişiye tanınmasının bilgi edinme hakkı açısından bir anlamı yoktur. İfade özgürlüğü düşüncelerin iletilmesinin aracı olarak bilgi alma ve bilgi edinme hakkının kökeninde yer almaktadır. İfade özgürlüğü ve bilgi edinme hakkı aslında birbirlerini tamamlayıcı olan iki haktır (Soykan, 2006: 20).

Düşünce özgürlüğünün uygulanması kişiye bilgi edinme hakkı tanınmadan düşünülemez. Bilgi edinme hakkı düşünce özgürlüğü ile arasında sıkı bağları olan ilişki vardır. Araştırmalara göre böyle bir sonuca gelinmiştir ki, toplumların özgür olabilmeleri için gerekli bilgiyi edinebilmeleri gerekmektedir.

"Bilgi edinme özgürlüğünün iki boyutu var:

- Başkalarının görüşlerine özgürce erişebilme;
- Kendi görüşlerini yayabilme;" (Ahmet ve Yaşar, 1996: 2; Woodward,1990; Turfan, 1995:XIII-XIV)

Tarihsel süreçteki çeşitli örnekler göstermektedir ki kutsal değerler, kamu güvenliği, devleti koruma vb. gerekçelerle çeşitli ülkelerde düşünce özgürlüğü sınırlanabilmektedir. (Ahmet ve Yaşar, 1996: 2; Molz, 1990: 25). Böyle sınırlamalar da bazen aşırı ve gereksiz uygulanıyor. "Örnek olarak The New York Times gazetesinde yayımlanan Terry Anderson örneği gösterilebilir. Amerikalı gazeteci Anderson, ABD Bilgi Edinme Özgürlüğü yasası gereğince ABDnin resmi kaynaklarında Beyruttaki kendi esaret günleriyle ilgili ne tür bilgi ve belgeler bulunduğunu görmek istemiş, ancak Amerikan hükümeti teröristlerin mahremiyet haklarının ihlal edilmiş olacağı gerekçesiyle kendisine bazı belgeleri görme izni vermemiştir" (Ahmet ve Yaşar, 1996:2).

Diğer bir örnek ABDde Telekomünikasyon Yasasında yer alan müstehcenlikle ilgili maddenin Amerikan Anayasasına aykırı olduğu öne sürülüyor. Bu maddenin

uygulanması bireyin düşünce özgürlüğüne sınırlamalar uyguladığı belirtiliyor. Yasa ihlali olmaması için bazı mesajlar otomatik olarak denetlenmekte ve silinmektedir. Benzer örnek ABD Beyaz Saray Web sayfasına gönderilen bir mesajda "meme" sözcüğünün kullanıldığı için mesaj otomatik olarak sınırlanmıştır. Ancak daha sonra anlaşılmıştır ki, mesaj meme kanseriyle ilgilidir (Ahmet ve Yaşar, 1996:2). Son olarak onu belirtmek istiyorum ki, her yıl 16 Mart günü ABD'de "Bilgi Edinme Özgürlüğü Günü" olarak kutlanmaktadır.

1.2.5.3. Basın özgürlüğü ve bilgi edinme hakkı

Basın özgürlüğü hakkında kanunun tarihine baktığımızda görüyoruz ki, Polonyada 1532 yılında, İsveçde ise 1766 yılında kabul edilmiştir. 1766 tarihli "İsveç Basın Özgürlüğü Yasası"nda bütün vatandaşların idari konulara ilişkin tam olarak bilgilendirilmesi güvenceye alınmıştır (İyimaya, 2003: 42).

Genel olarak basın özgürlüğü dediğimizde hem elektronik veya basılı medya, hem de basın aracıyla görüşlerini ve fikirlerini topluma açıklayabilme hakkıdır. Bu araçlara gazeteler, dergiler, radyo ve televizyon, interneti örnek gösterebiliriz.

Medya kurumları oluşturmak, basılı materyalleri serbestçe dağıtma vatandaşların siyasi hakkı olarak kabul ediliyor.

Basın özgürlüğü bilgi edinme hakkı ile ilişkisi basının haber verme görevinden kaynaklanıyor. Basın hiçbir engelle karşılaşmaksızın ve tüm kapsamı ile haberleri iletebilmesidir.

Basın özgürlüğü 1789 tarihinde kabul edilmiş İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisinin 11. maddesinde "Düşüncelerin ve inançların serbestçe dışavurumu en değerli insan haklarından bir tanesidir. Her bir yurttaş yasaların belirlediği durumlarda bu özgürlüklerin kötüye kullanımından sorumlu olmak şartı ile bu ifadelerini özgürce konuşabilir, yazabilir ve yayınlatabilir", Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesininse 10. maddesinde haberleşme özgürlüğü güvence altına alınmıştır.

Basın özgürlüğü ile Bilgi edinme özgürlüğü arasındaki ilişki Azerbaycan Cumhuriyeti Basın hakkında kanunun 8. maddesinde böyle belirtilmiştir:

"Madde 8. Basının bilgi alma hakkı

Medya toplumdaki ekonomik, siyasi, sosyal ve sosyal durum hakkında, devlet kurumlarının, belediyelerin, idare, işletme ve kurumların, sosyal birliklerin, siyasi

partilerin, görevli kişilerin faaliyetleri hakkında hızlı ve doğru, dürüst bilgi edinmek hakları vardır. Bu hak Azerbaycan Cumhuriyeti mevzuatında belirtilen durumlar dışında, sınırlandırılmaz. Devlet kurumları, belediyeler, idare, işletme ve kuruluşlar, sosyal topluluklar, siyasi partiler, yetkililer kendi faaliyetleri hakkında bilgi kitle Basının talebi üzerine, aynı zamanda basın toplantıları geçirmek yolu ile veya başka şekillerde verilir.

Bilgi almak için talepler yazılı ve sözlü olabilir. Gerekli bilgileri adı geçen organ, kurum ve kamu kurum yöneticileri, onların yardımcıları, basın servisinin çalışanları veya diğer yetkili kişiler verebilirler."

1.2.5.4. Dilekçe hakkı ve bilgi edinme hakkı

Yönetimde açıklığın sağlanması için dilekçe hakkının uygulanması büyük öneme sahiptir. Dilekçe hakkını uygulamakla kişi devlet veya diğer kurumların faaliyeti hakkında bilgi alabilmekte veya ilgili kuruma öneri veya şikayetini verebilmektedir.

Avrupa tarihi açısından dilekçe hakkı ilk olarak XIII yüzyıl İngilterede tanınmıştır. 1215 tarihinde imzalanan Magna Carta İngiliz baronlarına talep hakkı tanımıştır. 1305 senesinde dilekçelerin kabulü için yetkili kişiler atanmış, 1571 tarihinde ise "İtiraz ve Şikayet Komisyonu" kurulmuştur (Taşkın, 2012: 175).

Dilekçe hakkı ile Bilgi edinme hakkı bir-biri ile sıkı ilişkidedir. Bilgi edinme hakkının tanınması, uygulanması dilekçe hakkı kavramının ortaya çıkması, kullanılmasına ihtiyaç duyulmasına getiriyor.

Literatürde bu iki hak arasında ne kadar sıkı ilişkinin olduğu belirtildiği kadar, bu haklar arasında farklar böyle tanımlanıyor:

"Bilgi edinme hakkı bilgi ve belgelere bireye erişim hakkı veriyor, ancak dilekçe hakkı ise bireye istek ve şikayetlerini iletmek hakkı veriyor" (Kenan, 2007: 33-34).

Dilekçe hakkını tanımlamak için belirtebilirim ki, dilekçe hakkı kişiye bilgi edinme hakkını uygularken devlet veya diğer kurumlarla arasındaki iletişimi sağlayan araç olarak anlayabiliriz.

Azerbaycan Anayasasının 57.maddesinde dilekçe hakkı böyle yansıtılmıştır:

Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının devlet kurumlarına şahsen müracaat edebilirler. Vatandaşların kolektif ve bireysel dilekçe hakları vardır. Yapılan başvuruya kanunla belirlenmiş şekilde ve sürede cevap verilir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 74. maddesine göre vatandaşlar ve Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvuru yapanlara sonuç, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

1.3. Ombudsmanlığın Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkına Etkisi

Kurumların açıklığa katkısını incelerken yürütme veya yasama kollarının açıklığa katkısından değil, ombudsmanlığın açıklık ve bilgi edinme hakkının kullanılmasına, uygulanmasına etkisini ele almağımın sebebi bu kurumun (ombudsmanlığın) devletin yargı kurumu olmaması, tarafsız olması, temel insan hak ve özgürlüklerini korumak amacı olan ve yönetimle toplum arasında ilişkide rolünün olmasıdır.

"Bu kurum XII Karlın Osmanlı ülkesinde yaşamak zorunda kaldığı 1709 - 1714 yılları sırasında ortaya çıkmıştır ve 1809 yılında İsveç anayasası ile kabul edilmiş "Ombudsmanlık" kurumudur. Ombudsman kelimesinin anlamı seçilmiş veya iktidar tarafından atanmış, vatandaşları iktidardan savunma ile görevlendirilmiş kişidir.

Ombudsmanlığın kısa tarihinden bahsederek bunu belirte biliriz ki, XVII yüzyılın başlarında XII Karl Ombudsman Kurumunun kurulması hakkında karar kabul etmiştir ve bu kurum daha sonra kralın "Adalet Bürosu" adı almıştır. Ombudsman kurumunun İsveç Kralı XII Karl'ın Osmanlıda yaşadığı zaman ortaya çıkması kabul ediliyor. Öyle ki, bu kurumun Osmanlıda faaliyet gösteren ve devlet memurlarının hukuka (islam kurallarına) riayet etmesini sağlayan Şeyhülislamıktan esinlenerek oluşturulduğu ifade edilmektedir. Şeyhülislam adaleti sağlıyor, ayrıca insanları iktidarın adaletsizliğinden koruyordu ve onların haklarının çiğnenilmemesi için önlemler alıyordu (Eryılmaz, 1998: 306).

Ombudsman kurumu bir farklı ülkelerde, farklı hukuk, yönetim sistemlerinde uygulanabilir bir kurumdur.

II Dünya savaşına kadar İskandinav ülkelerinin siyasi sisteminde gelişen ombudsman, savaştan sonra Avrupa siyasi sisteminin yeniden oluşturulması ile birlikte, Avrupada da gelişmiştir. Çünkü idari faaliyetleri ve memurların işlemlerini denetim altında tutmak zorunluluk haline gelmişti (Reha, 2003: 33-34).

Yapılan araştırmalar bilgi edinme hakkının en büyük güvencesi olarak ombudsmanlığı göstermektedir. Ombudsman, vatandaşların ulaşamayacağı yerlere ulaşarak, vatandaşların erişemeyeceği bilgilere erişebilmektedir. Bu faaliyeti ile de yönetimin açık olarak uygulanmasını sağlamaktadır. Gizliliği kendisine ilke edinen yönetimlerin halka, topluma kapalılığı ombudsmanlık sayesinde açılmakta, bu sayede de yönetim toplumdenetimi altına alınmaktadır (Akıncı,1999:295).

Bir denetim kurumunun Ombudsman sayılabilmesi için 3 temel özelliğe sahip olması gerekmektedir. Bu özelliklere ombudsmanın görevi, yetkileri, statüsü aittir.

Ombudsmanın görevi:

Ombudsmanın temel görevi devlet, yönetim ile vatandaşlar arasında oluşan sorunlarla ilgilenmektir. Görevi hak ve özgürlükleri korumak olan Ombudsman, kendisine bizzat yapılan şikayetlere göre, ya da kendi isteği ile harekete geçmekle ve idarenin şikayetle ilgili faaliyetinde ya da temel hakların korunmasını da kapsamakla gerekli durumlarda soruşturma görevini hayata geçiriyor. Ombudsmanlar hak ve özgürlüklerin savunucusu olarak görevi olaylarla ilgili şikayetlerle ilgilenmekle kısıtlı kalmaz. Yapılan hukuk ihlallerinin sebebini bulmak için araştırmalar yürütür ve mevcut yönetimi iyileştirmek, olumlu yönde geliştirmek amacıyla önerilerde de ileri sürüyorlar. Bu açısından, Ombudsman "tamamlayıcı" bir görev üstlenmiş oluyor (Küçüközyiğit, 2006: 96).

Ombudsmanın yetkileri:

Ombudsmanların ikinci özelliği, yürüttükleri araştırmalar sonucu elde ettikleri kararlarla ilgilidir. Farklı ülkelerde farklı yetkilere sahip olan Ombudsmanın, temel olarak yetkileri öneri, uzlaşma, buyruk çerçevesindedir. Ombudsmanlar faaliyetlerinin sonuçlarına göre, soruşturma başlatmak, suçta neden olan ve anayasaya aykırı konularda mahkemelere başvurmak, kanun veya normlarla ilgili düzenlemelerin geliştirilmesi amacıyla öneriler yapmak yetkilerine sahiptir (Büyükavcı,2008:12).

- Ombudsmannın statüsü:

Ombudsman kurumunun statüsü farklıdır ve farklı olarak adlandırılıyor. Şu anda ulusal ombudsman kurumlarının 100 - den çok adı vardır, demek ki, ombudsman kurumunun ulusal modellerinin varoluş ilkelerini belirlemek ve bu isimlerin tasnifini çalışıp hazırlamak amacıyla analitik genellemeler etmekten örtü malzemeler yeteri kadardır (Azerbaycan ombudsman kurumu (bilimsel versiyonlar), 2001: 68).

Ombudsmannın statüsü bağımsızdır. Her ne kadar parlamento tarafından seçilse de, diğer kurumlar gibi onun da önünde bağımsızlığını korumaktadır. Bağımsızlık Ombudsmannın vazgeçilmez bir niteliğidir (Büyükavcı, 2008: 12).

Türkiye’de ombudsman kurumuyla oluşturulmasıyla ilgili 1982 Anayasası hazırlanırken Ankara Üniversitesi öğretim üyeleri tarafından hazırlanan "Anayasa Önerisi"nde "Kamu Denetçileri Kurulu" adıyla bir kurum kurulması önerilmiştir (Sezen, 2001: 84). "Kamu Denetçiliği Kurumu", 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun 29.06.2012 tarih Resmi Gazete’de yayınlanmasının ardından faaliyet göstermeye başlamıştır.

Kamu Denetçiliği Kurumunun oluşturulmasıyla kamu hizmetlerinin işleyişinde bağımsız ve etkin bir şikayet mekanizması ortaya çıkarılmıştır. Hiçbir organ, makam, merci veya kişinin Başdenetçiye ve denetçilere görevleriyle ilgili olarak emir ve talimat veremeyeceği, genelge gönderemeyeceği, tavsiye ve telkinde bulunamayacağı ve Başdenetçi ve denetçilerin görevlerini yerine getirirken tarafsızlık ilkesine uygun davranmak zorunda oldukları kanunla belirlenmiştir (Usta, 2014: 62).

2012 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Kamu Başdenetçisi ve 5 Kamu Denetçisi seçilmiş ve göreve başlamışlardır.

1.4. Açık Yönetim: Açık Yönetimin Alanları ve Yönleri, Açık Veri

Açık yönetim kavramını genel anlamda ele alırsak, hem şeffaflığı yüksek olan, hem de kamu denetimi mekanizması olan yönetim türüdür. Şeffaflık özelliği açık yönetimin geleneksel özelliğidir. Açık yönetim teori olarak devletin, yönetimin

elinde olan bilgi ve belgelere erişmek için vatandaşların hakkını destekleyen kamu yönetimi teorisi. Başka bir cümle ile ifade edersek bu yönetim tipi devlet, yönetimin topluma, halka açık olmayan gizli faaliyetlerinin meşrulaştırılmasına izin vermiyor.

Modern teoride açık yönetim idari faaliyetlerde kapalılığa karşı olan, kar amacı gütmeyen kuruluşlardan destek buluyor. Onlar dünya çapında açıklık ve şeffaflık standartların uygulanmasına destek olarak projeler hazırlıyorlar ve demokratik toplumların refah ve gelişmesi için bu tür standartlara ikna etmeye çalışıyorlar. Mesela Rusyada, bu kuruluşlardan biri eskiden adı Bilgi Özgürlüğü Geliştirme Enstitüsü olan Bilgi özgürlüğü vakfıdır (Açık hükümet Wikipedi, https://ru.wikipedia.org/wiki/Открытое_государство erişim tarihi 01.03.2017).

Açık Yönetimin Alanları ve Yönleri. "Dünya deneyiminde açık yönetim oldukça geniş ve hükümetlerin öncelikli olarak seçtikleri konu ve alanları içerir. Aynı zamanda bu alanlar devletin tanıtımını sağlamak için gerekli olarak kabul edilir. Bu alanlar şunlardır:

- Bilgi Edinme Özgürlüğü. Vatandaşlar için hükümet bilgilerine erişim özgürlüğü.
- Açık veri. Açık yönetim verileri. Hükümet verilerinin sivil toplum kuruluşlarının kamu veri geliştiricileri ve üyeleri tarafından ücretsiz kullanımı.
- Açık diyalog. Vatandaşlar ve devlet arasındaki açık diyalog. Vatandaşlara devlet yapılanmalarını uyumlu etkileme fırsatının verilmesi.
- Açık bütçe. Kamu ve belediye bütçeleri, kamu alımları, devlet sözleşmeleri, bağış ve yardımları da dahil olmak üzere kamu harcamalarının şeffaflığı.
- Açık Parlamento. Yasanın hazırlanmasında vatandaşların katıldığı meclis bilgileri, yapılandırılmış parlamenter bilgilerin kullanılabilirliği ve açık biçimde, yasaların kabulü için netlik ve prosedürlerin tanıtımına erişmek için erişim özgürlüğü de dahil olmak üzere açıklık temsilcisi organlarının olması.

Araştırmalar zamanı aşağıda belirtilenlerin olması halinde o hükümetin Açık hükümet olarak şekillenmesine engel olarak belirlenmiştir.

- Açık veri olmaması, ve bilgiye erişim özgürlüğü olmaması;

-Kamu geribildirim olmaması;

-Hiçbir uzman, ancak halkla ilişkiler uzmanı, politikacılar ve siyaset bilimciler olmadan;

-Kamu kuruluşları açık iletişim olmaması ve Açık yönetim bilgileri ile ilgilenen aktivistlerin olmaması;

-Vatandaşlar ile kamu iletişimi hedefleyen bir yaklaşımın olmaması;

-Her bakanlık, her hükümetin açıklık stratejisi olmadan;" (Ekatrina ve diğerleri, 2012: 3).

Açık Veri. Devletin temsilcileri ve vatandaşlar arasındaki iletişimin temel sorunlarından biri sıradan insanlar için devlete ait bilgilerin anlaşılması sorunudur. Bu sorun tüm dünyada yaygın olan ve tüm gelişmiş ülkelerde, artık açık veri olarak adlandırılan bir yaklaşımla çözülüyor. Verilere erişmek -daha fazla işlem ve analiz için uygun bir formatta bilgi yayımlamak için özel bir yoldur. Ve bu verilere kamu hükümet veritabanı, iş dünyası, medya ve sivil toplum tarafından kullanımına izin veren açık okunabilir veri olarak ifade edilebilir (Ekatrina ve diğerleri, 2012: 5).

1.5. YABANCI ÜLKELERDE BİLGİ EDİNME HAKKI

1.5.1. Kanada'da Bilgi Edinme Hakkı

Kanada'da federal ve yerel hükümetler küçük harcamaları kamu kurumlarından alma girişiminde bulunmaları bilgi edinme hakkının uygulamasını olumsuz etkilemiş, bu mekanizmayı zayıflatmıştır. Bilgi edinme hakkının uygulanmasının karşısında iktisadi engeli kaldırılması için hükümet tarafından herkese uygun ücretlendirme sistemi uygulanmıştır. Bunun için kamu yönetiminin etkinliğini artırmak için adım atılmıştır (Uzun, 2005: 242).

Bilgiye Erişim kanunu Kanadada 1983 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanada vatandaşlarına, ülkede sürekli ikamet eden yabancılara federal hükümet kayıtlarındaki bilgilere erişim hakkı tanınmıştır (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, 2015: 73). Ancak 1989 yılında yapılan düzenleme ile Kanadada bütün birey

ve şirketlere bu hak tanınmıştır (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, 2015: 73; Kaya, 2005: 388-389).

Bu kanuna göre hem başvuru yapıldığı takdirde kurumların yöneticileri tarafından bilgilerin sunulmasıyla birlikte, hem de kurum ve kuruluşların belli bilgileri periodik olarak yayımlamak yükümlülüğü vermiştir (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, 2015: 74). Başvuru yapılırken gerekçenin sunulması zorunlu olmaması belirtilmiştir. Yazılı yapılan başvurular otuz günden geç olmadan cevaplanması gerekmektedir. Eğer yapılan başvuruların cevaplanması için ek olarak araştırma veya ek bilgi toplamak gerektiğinde bu sürenin uzatılabileceği belirtilse de, kesin olarak bu süre belirtilmemiştir. Ve bu durumda başvuru yapan kişiyle birlikte Bilgi Komiserine de bilgi verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Gösterilen süre içerisinde başvuru cevaplanmadığı takdirde kurumun başvurunu cevaplamaktan reddettiği kabul edilir. Başvuru ücretleri ise 25 doları geçmeyeceği ve ek olarak erişim ücreti de talep edilecektir (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, 2015: 75).

Bilgi edinme hakkına getirilen sınırlamalara uluslararası ilişkiler, ulusal savunma, ülkenin ve bazı devlet kurumlarının ekonomik çıkarlarını içeren bilgiler, kişisel bilgiler, ticari sır ve mali bilgiler, adli yargı ve soruşturma bilgileri, denetim süreçleriyle ilgili kayıtlar ve talep tarihinden itibaren doksan gün içerisinde yayımlanacak bilgiler erişimin kısıtlanması aittir. Ayrıca Sayıştay, Resmi Diller Komiseri, Bilgi Komiseri ve Kişisel Gizlilik Komiserinin yürütmüş olduğu tamamlanmamış soruşturma, denetime ilişkin bilgiler bilgi edinme hakkı kanununun açıkça kapsamı dışında bırakılmıştır (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, 2015: 76). Başvurularla ilgili şikayetler Bilgi Komiserine yapılır. Talebe yönelik kayıtları gizleyen veya değiştiren yetkili kişilere 2 yıla kadar hapis, para cezası veya ikisi birlikte uygulanır (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, 2015: 7; The Acces to Information Act, 1983).

1.5.2. Amerika Birleşik Devletlerinde Bilgi Edinme Hakkı

Amerika Birleşik Devletlerinde bilgi edinme hakkına ilişkin İdari usul kanunu 1946 yılında onaylanmıştır. Ancak bu kanunun fazla etkin olmadığı gerekçesiyle yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur (Uzun, 2005: 240). Bunun için de günümüzde de

yürürlükte olan "Bilgi özgürlüğü" kanunu ise 1966 tarihinde kabul edilmiş, 1967 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir (Bilgi edinme değerlendirme kurumu, 2015: 27; Jacqueline, 1972: 13-14).

Bu kanunun kabul edilmesiyle bir çok devlet kuruluşunun faaliyeti kamusal incelemenin konusu haline gelmiştir. Halka ait federal bilgilere sınırlamalar getirilmiş, federal kurumlara operasyonlarda topluma ait bilgilerin kullanılmasına yasaklamalar getirilmiştir (Uzun, 2005: 140).

Bu kanuna göre ayırım yapılmaksızın herkes hükümet kurumlarından bilgi almak hakkına sahiptir. Kanun idari ve askeri kurumlara, devlet tüzel kişilerine, kamu hizmeti yürüten kurumlara ve özerk düzenleyici kurumlara bilgiye erişim için yapılan başvuruları kapsıyor. Eyalet yönetimlerine, mahkemelere, ABD Kongresi ile görevi yalnızca Başkan ve Başkan yardımcısına danışmanlık yapmak ve yardım etmekle sınırlı olan Beyaz Saray hizmet birimlerine yapılan başvurular bu kanunla düzenlenmiyor. Amerika Birleşik Devletlerinde bilgi özgürlüğü kanunu gereğince yapılan başvurulardan sadece yazılı başvurular değerlendirmeye alınır. Yapılan başvurulara yirmi iş gününden geç olmadan cevaplandırılmalıdır. Ancak ek olarak araştırma veya cevaplanması için ek bilgiye ihtiyaç duyulduğu takdirde 30 iş gününden geç olmadan cevaplanmalıdır. Eğer başvuru hakkında red kararı kabul edilmişse, bu kararın gerekçeleri ve bu karardan şikayet etme yolu başvuru sahibine derhal belirtilir (Bilgi edinme değerlendirme kurumu, 2015: 29).

Açıklanan bilgiler için ücretin miktarı her kurumun yönetmenliği tarafından belirlenir. Bu ücretler ticari amaçlı başvurular, eğitim kurumlarının başvuruları, ticari amaç gütmeyen bilim enstitülerinin başvuruları, basın temsilcilerinin başvuruları ve diğer başvurular olmak üzere sınıflandırılır. Kamu yararına olan, hükümetin faaliyeti hakkında olan bilgiler, başvuru sahibinin ticari çıkarı için olmayan bilgilerin açıklanması içinse başvuru ücreti ya düşük olur, ya da ücret alınmaz (Bilgi edinme değerlendirme kurumu, 2015: 30; The Freedom of information act, 1966).

Amerika Birleşik Devletlerinde açıklanması kısıtlanan bilgilere ulusal güvenlik ve dış ilişkilerde gizli tutulması gereken bilgiler, kurum içi uygulama ve personel kuralları, diğer kanunlara göre gizli tutulması belirtilen bilgiler, ticari sır ve mali bilgiler, davalı olan taraftan başka kişiye verilmeyecek kurum içi ve kurumlar arası

yazışmalar (evraklar), özel hayatla ilgili bilgiler, adli ve idari soruşturma ile ilgili bilgiler, mali kurumların işleyişi, düzenlenme ve denetlenmesi ile ilgili bilgiler, petrol kuyularının jeolojik ve jeofizik bilgileri aittir (Bilgi edinme değerlendirme kurumu, 2015: 31).

Yapılan başvurunun cevaplanmaması veya kurumun başvuru hakkında kararından şikayet önce kurumun en üst amirine yapılmaktadır. Bu şikayet 20 iş günü içinde cevaplanmalıdır. Amirin kabul ettiği kararlardan ise federal mahkemelere şikayet edilebilmektedir (Bilgi edinme değerlendirme kurumu, 2015: 31; The Freedom of Information Act, 1966). Ancak 2007 senesinde Açıklığın Ulusal Devlette Ekinliği Artırması kanunu ile amacı ve görevi başvuru sahipleri ile devlet kurumları arasında anlaşmazlıkların çözümünde, yargı yoluna alternatif oluşturarak, arabuluculuk veya bu mümkün olmadıkta tavsiye kararlar kabul edebilecek Milli Arşivler ve Evrak İdaresi bünyesinde Devlet Bilgi Hizmetleri Ofisi kurulmuştur (Bilgi edinme değerlendirme kurumu, 2015: 31; The Office of Government Information Services <https://www.archives.gov/ogis>).

1.5.3. İngiltere'de Bilgi Edinme Hakkı

İngiltere'de bilgi özgürlüğü kanununun kabul edilmesiyle herkese hükümet kayıtlarında olan bilgilere erişim hakkı tanınmıştır. Bilgi özgürlüğü kanununun önerisini 1997 tarihinde yayınladı. Kanun 2000 yılında kabul edilse de, 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunda kanunun kapsadığı kurumların listesi yansıtılmıştır. Ancak Adalet Bakanlığı Devlet Sekreterinin bu listede değişiklikler yapabilmek gibi bir yetkisinin de olduğu belirtilmiştir (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, 2015: 61).

Bilgi özgürlüğü kanununun kabul edilmesi ile kapsadığı kurumlara bilgilerini yayımlamak ödevi verilmiştir. Bu ödevi göre her kurum yayımlayacağı veya yayımlamayacağı bilgileri, yayımlanacak bilgilerin ücretli olup olmadığını belirten taslak hazırlamalı ve sürekli bu taslağı yenilemelidir (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, 2015: 61; The Freedom of Information Act, 2000).

Kanun gereğince yapılan başvurular 20 iş gününden geç olmadan cevaplanmalı veya ek araştırma, ek bilgi gerektiği takdirde 20 iş günü kadar uzatılabilir. Eğer bilgi

açıklanmayacaksa başvuru sahibine 20 iş günü içinde durum hakkında bilgi verilir (The Guide to Freedom of Information, 2000).

Başvuru ücretleri Adalet Bakanlığı Devlet Sekreterinin yayımladığı yönetmeliğe göre belirlenir. Fotokopi veya posta gibi bilgileri iletmek için, ticari olarak üretilen veya satmak için talep edilen bilgilere göre ve diğer mevzuatların izin verdiği durumlarda başvuru ücreti alınır. Ancak Online bilgiye erişime ücret uygulanmaz (The Guide to Freedom of Information, 2000).

İngilterede uygulanan Bilgi Özgürlüğü Kanunu bazı kısıtlamalar da öngörmektedir. Bu kısıtlamalar ikiye bölünmektedir:

Mutlak kısıtlamalar uygulanan bilgi ve belgeler hiçbir şekilde erişime açılmaz.

Teste tabi istisnalar. Bu bilgiler paylaşılırken kamu yararı göz önünde bulundurulur. Kısıtlamalara sahiplerine başka yollarla erişilebilecek bilgiler, ileride yayımlanması planlanan bilgiler, güvenlik alanlarındaki birimlerle ilgili bilgiler, ulusal güvenlik ve milli savunma, dış ilişkiler, Birleşik Krallık içerisindeki ilişkiler, ekonomi, soruşturma, kanun hükmünün uygulanması, mahkeme kayıtları, devlet politikasının oluşturulması, sağlık ve güvenlik, çevresel ve kişisel bilgiler, gizlilik çerçevesinde olan bilgiler, ticari çıkarlar hakkında bilgiler kısıtlamalar uygulanan bilgi alanlarına aittir (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, 2015: 64; The Guide to Freedom of Information, 2000).

Başvurularla ilgili şikayetler ilgili kuruma veya Bilgi Komiserliğine yapılır. (Bilgi Değerlendirme Kurulu, 2015: 64).

1.5.4 Japonya'da Bilgi Edinme Hakkı

1960 ve 1970'li yıllarda Japonya'da hükümet temsilcileri uyuşturucuların ve kimyasalların tehlikeli olduğu hakkındaki bilgiyi yayımlanmaması ve bu bilgilerin halktan saklı tutulduğu için kınanmıştı. Bununla beraber Japon Tüketici Federasyonunu kansere neden olabileceğini bilerek bir kimyasal maddenin (olt fenil fenolün (OPP)) bir gıda katkı maddesi olarak kullanılmasının onaylanması gerekçelerini açıklamasını Sağlık Bakanlığından talep etti. Ancak Bakanlık bu bilgiyi paylaşmayı red etti. Ayrıca Hükümet bir ilacın tehlikelerine ilişkin uyarıyı geç yayınladığından çok sayıda hasta bebek doğdu. Hükümetin bu politikalarını önlemek

için bir çok hukukçu bilgi özgürlüğü hakkında yasanın kabul edilmesi için kampanya başlattı (Information Clearing House Japan, 2002).

İdari Organların Kayıtlarına Erişim Hakkında Kanun 1 Nisan 2001 tarihinde yürürlüğe girdi. Bu Kanun ile devlet kurumları için başvuru yapıldığında bilgisini paylaşmak yükümlülüğü oluşturuldu. Bu kanun ve Bakanlar Kurulu Kuruluş Kanunu, Merkezi Hükümet Teşkilat Kanunu ve İmparatorluk Ailesi Kurumu Kanununun ilgili maddeleri uyarınca; Bakanlar Kurulu organları veya Bakanlar Kuruluna bağlı kurumlar, Bakanlar Kurulu Bürosu, İmparatorluk Ailesi Kurumu bilgi vermekle yükümlü olmuştur. Ancak bu kanunun kapsamadığı alanlar da vardır. Bilgi özgürlüğü yasasının kapsamadığı alanlara ticari bilgiler, kişisel bilgiler, iç ve dış güvenlik politikaları, cezai soruşturmalara ilişkin bilgiler, devletlerarası politikalara ilişkin bilgiler girmektedir (Law Concerning Access to Information Held by Administrative Organs, <http://www.freedominfo.org/regions/east-asia/japan/japan/> erişim tarihi 30. 11. 2017).

Kanuna göre bilgi edinmek için başvurular yazılı olarak kurumun yöneticisine yapılması gerekiyor. Başvurular 30 gün içerisinde cevaplandırılmak zorundadır. Araştırma gerektiren başvurularda ise, başvuru sahibi yazılı olarak bilgilendirilerek 30 gün süre kadar uzatılabilir. Başvurularda talebin gerekçesi belirtilmek zorunda değildir (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, 2015: 69).

Bakanlar Kurulu kararına göre yapılan başvurular ücretlidir (The Law Concerning Access to Information Held by Administrative Organs, 2001). Yazılı başvurular için 300 Yen, elektronik başvurular için ise 200 Yendir. Erişim için fotokopi için de ücret uygulanmaktadır. Başvuru sahibi evrakın kopyasını istemiyor ve yalnızca evrakı incelemek istiyorsa, 100 sayfa için 100 Yen ödenmesi gerekmektedir (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, 2015: 69; Toby Mendel, s 71).

Başvurularla ilgili itiraz ve şikayetlerin yapılması için bir Bakanlar Kuruluna bağlı olarak kurul oluşturulmuştur. Ancak itiraz ve şikayetler sadece Bilgilerin Erişime Açılması ve Kişisel Bilgilerin Korunmasını Değerlendirme Kuruluna değil, mahkemelere de yapılabilmektedir.

İtiraz veya şikayetin kurula yapılabilmesi için ilgili kurumun en üst yöneticisine itiraz edilmiş olması gerekiyor (The Law Concerning Access to Information Held by Administrative Organs, 2001).

Bilgilerin Erişime Açılması ve Kişisel Bilgilerin Korunmasını Değerlendirme Kurul 5 üyesi emekli bürokratlardan, diğer 10 üyesi ise yarı zamanlı çalışmakta olup akademisyenlerden, avukatlardan ve sivil toplum kuruluşlarından seçilmekle toplamda 15 üyeden oluşmaktadır (Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu, 2015: 71; Toby Mendel, s 73).

Kurula yapılan itirazlar 3 kişiden oluşan komisyonlar tarafından değerlendirilir. Kurul, itirazla ilgili kurumdan veya başvuru sahibinden diğer bilgileri sunmasını talep edebilir isteyebilir. Kurul yaptığı inceleme sonucunda vardığı kararı taraflara iletir ve kamuya açıklar. Kurulun kararlarına karşı bölge mahkemelerine itiraz edilebilir (The Law Concerning Access to Information Held by Administrative Organs, 2001).

1.5.5. Türkiye'de Bilgi Edinme Hakkı

Türkiye'de Bilgi Edinme hakkı, anayasal hak olarak düzenlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 74. maddesine göre; vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Ancak Türkiye'de bilgi edinme hakkı anayasal düzenlemeden önce Kanun ile tanınmıştır. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu 9 Ekim 2003 tarihinde kabul edilmiş ve 24 Nisan 2004 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun eşitlik, tarafsız, açıklık ilkelerini esas alarak bilgi edinme hakkının uygulanmasını öngörüyor.

Bu kanunun 4. maddesine göre herkesin bilgi edinme hakkı vardır. Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile yabancı tüzel kişiler de bu kanundan karşılılık ilkesi çerçevesinde yararlanabilirler.

Bilgi edinme başvurusu, başvuruda kişinin bilgileri, imzasını ve yetki belgesini içeren dilekçe ile ilgili kuruma yapılır. Eğer başvuruda talep edilen bilgi artık

yayımlanmışsa, bu durum hakkında başvuru yapana bilgi verilir. Ve yayımlanmış bilgiye yönlendirilir.

Başvuru yapılmış kurum ilgili bilgi veya belgenin onaylı kopyasını verir. Eğer kopyasını vermek mümkün değilse, kişinin bilginin aslını incelemesi, not alabilmesi, ses kaydı olan bilgileri dinleyebilmesi, görüntülü bilgileri izleyebilmesini sağlar.

Yapılan başvurular 15 iş gününden geç olmadan cevaplanması gerekiyor, Ancak bu süre ek araştırma veya bilgi toplamak gerektiğinde 15 iş günü kadar da uzatılabilir. Bu durum hakkında başvuru sahibi 15 günlük süre bitmeden bilgilendirilir.

Bilgi verilme talebi red edilen başvuru sahibi mahkemeye başvuru yapmadan önce 15 iş günü içinde kurula itiraz edebilir. Kurul ise 30 iş gününde konuyu görüşerek sonuçlandırır.

Türkiyede bilgi edinme hakkına devlet sırrı olan bilgiler, ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgiler, istihbarata ilişkin bilgiler, idari ve adli soruşturma, özel hayat, haberleşme gizliliği, ticari sırr, fikir sanat eserleri, kurum içi düzenlemeler, tavsiye ve mütalaa talepleri ile ilgili olan bilgiler alanlarında kısıtlamalar uygulanmaktadır.

Türkiyede bilgi edinme hakkının uygulanması alanında yaşanan sorunların ortadan kaldırılması için bağımsız bir kurul olan "Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu" oluşturulmuştur.

4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu'nun 14. maddesine göre; Kurul 9 üyeden oluşuyor ve bu kişilerden 7si hukukçudur. Kurulun bir üyesi Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının kendileri arasından seçecekleri ikişer aday; bir üyesi ceza hukuku, idare hukuku ve anayasa hukuku alanlarında profesör veya doçent unvanına sahip olan öğretim görevlileri arasından, bir üyesi Türkiye Barolar Birliğinin barobaşkanı seçilme yeterliliğine sahip kişiler arasından göstereceği iki aday; iki üyesi en az genel müdür statüsünde görev yapmakta olan kişiler arasından ve bir üyesi de Adalet Bakanının önerisi üzerine bu bakanlıkta idari görevlerde çalışan yargıçlar arasından seçilir. Görev süreleri 4 yıldır. Ve tekrar seçilebilirler (Cankat, 2012: 222). Kurul başkanı kurul üyelerince kendi aralarından seçilir. Kurul Başkanın çağırısı üzerine veya ayda an az 1 defa toplanmaktadır.

Kurula başka hiçbir kurumun tavsiye veya telkinde bulunmak yetkisinin olmamasına rağmen, Kurul kararları yargısal denetime de açıktır. Ayrıca bu Kurul bilgi edinme hakkı kanunun uygulanmasının iyileştirilmesi, geliştirilmesi için de tavsiyeler sunabilmektedir. Kurulun kabul ettiği kararların hayata geçirilmesini denetleme yetkisi de bulunmaktadır. Ancak Kurul üyelerinin Bakanlar Kurulu tarafından atanması onun bağımsızlığına gölge düşürülebilir (Cankat: 2012; 222).

Bilgi Edinme Hakkı Kanun'un Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğin 24. maddesi gereğince; bilgi edinme talebi Kanunun 16 ve 17 nci maddelerinde öngörülen sebeplerle reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna itiraz edebilir. İtiraz yazılı olarak yapılır. 20 nci maddede belirtilen süreler içinde, kurum ve kuruluşlar tarafından başvuru sahibine olumlu veya olumsuz herhangi bir cevap verilmemesi halinde başvuru, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 10 uncu maddesi uyarınca altmış günün geçmesiyle reddedilmiş sayılır.

Kurul, bu konudaki kararını otuz iş günü içinde verir. Başvuru yapan kişinin karardan hem Kurula, hem de mahkemeye şikayet etmesine hiçbir engel koyulmamıştır (Cankat, 2012: 224; Kaya, 286).

Bilgi ve belgelere erişim için yapılan başvurulardan ücret alınabilir. Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 10. Maddesi gereğince başvuru yapılan kurum tarafından bilgi veya belgeye erişimi için gereken maliyet tutarı bütçeye gelir kaydedilmek üzere tahsil edilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

AZERBAYCANDA BİLGİ EDİNME HAKKI

2.1. AZERBAYCAN CUMHURİYETİNDE BİLGİ EDİNME HAKKI

Bildiğimiz gibi devletin işlevlerinden biri de devlet yönetiminin sosyal-siyasi işlevidir. Devlet bu işlevi vasıtasıyla toplumun refahını, vatandaşların yönetimden memnunluğunu sağlamak için birçok yöntem kullanmakla modern hayatta uzlaşmaya, onunla birlikte gelişmeye çalışıyor.

Azerbaycan Sovyetler döneminde 1921, 1927, 1937, 1978 yıllarında Anayasalar kabul etmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti 1991 yılında Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra yeniden bağımsızlık kazanmıştır. Bu tarihten itibaren bağımsız olarak devletin yeniden oluşumu, kendi anayasasını, mevzuatını kabul etmekle, modern dünya ülkeleri örneğinde gelişmek için mücadele etmiştir. Azerbaycan üniter bir anayasal cumhuriyettir. Bağımsızlık kazandıktan sonra ise Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası 12 Kasım 1995 tarihli referandumla kabul etmiş ve 27 Kasım'da yürürlüğe girmiştir.

1921 Anayasasında söz ve basın özgürlüğü, toplanma, sokak yürüyüşleri özgürlüğü, vicdan özgürlüğü, ulusal, ırksal ve dini köken ayrımı gözetmeksizin eşitlik hakkı, sosyal kurumlarda örgütlenme hakkı, ücretsiz, genel ve zorunlu eğitim hakkı bu Anayasada belirtilmişti. Hak ve özgürlüklerle birlikte, vatandaşlara belirli yükümlülükler veriyordu. Bunlardan biri de önemli görev olarak emekle uğraşma öne sürülüyordu.

1927 Anayasasında devlet kurumlarının faaliyetleri, ülkenin arazi bölgesi ile ilgili değişiklikler yer alıyordu.

1937 Anayasasına yeni bölümler yansıtılmıştı. Bunlara "Sosyal yapı", "Vatandaşların temel hak ve görevleri", "Nahçıvan Özerk Cumhuriyetin yüksek devlet kurumları", "Dağlık Karabağın devlet kurumları", "Mahkeme ve savcılık" bölümleri aitti.

1978 Anayasası ise biraz daha geliştirilmiş, dönemin taleplerine göre güncellenmişti. Anayasanın 47. maddesinde vatandaşlarının teklif veya dilekçe vermek hakları belirtilmiştir. 47. maddede Azerbaycan SSC-nin her bir vatandaşı devlet kurumlarına

ve toplumsal kuruluşlara onların faaliyetini iyileştirmek, geliştirmek amacıyla öneriler vermek, işteki hataları eleştirmek hakkına sahip oldukları belirtilmiştir. Ve yetkili kişiler vatandaşların öneri, teklif ve başvurularına belirlenmiş sürelerde incelemeli, bunlara cevap vermeli ve gerekli önlemleri almalı olduğu belirtilmiştir.

56. maddesinde ise vatandaşların Şikayet hakkı belirlenmiştir. "Azerbaycan SSC vatandaşları yetkili kişilerin, devlet kurumların ve toplumsal kurumların kararlarından, eylemlerinden Şikayet hakkına sahiptir. Şikayetler kanunla belirlenmiş Şekilde ve sürelerde incelenmelidir. Yetkili kişiler yasayı ihlal, yetkilerini aşarak vatandaşların haklarını ihlal eden kararları, eylemlerinden kanunla belirlenmiş Şekilde mahkemeye Şikayet edebilir" (Azerbaycan SSC 1978 Anayasası, 56.madde).

Azerbaycan 1991 tarihinde bağımsızlık kazandıktan sonra bilgi edinme hakkının mevzuata dahil edilmesi, geliştirilmesi, uygulanması alanında çalışmalar olmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, 12 Kasım 1995 tarihli referandumla kabul edilmiştir.

Öncelikle bilgi edinme kavramı Azerbaycanda en üstün hukuk kaynağı olan Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasında belirtilmiştir. Anayasanın 50. maddesinde bilgi edinme özgürlük olarak böyle tanımlanıyor: "Herkesin istediği bilgiyi yasal yolla aktarmak, elde etmek, geçirmek, hazırlamak ve dağıtmak hürriyeti vardır. Medya haberlerinin hürriyetine teminat verilir. Medyada, ayrıca basında devlet sansürü yasaktır. Herkesin medyada yayınlanan ve onun haklarını ihlal eden veya menfaatlerine zarar getiren bilgiyi tekzip etmek veya ona cevap vermek hakkına güvence verilir."

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 57. maddesinde Dilekçe hakkı belirtilmiştir. "Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının devlet organlarına şahsen müracaat etmek, ayrıca bireysel ve topluca yazılı müracaatlar göndermek hakkı vardır. Her başvuruya kanunla belirlenmiş Şekilde ve sürede cevap verilir.

Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının, devlet kurumları ve onların görevli şahıslarının, siyasi partilerin, sendikaların ve diğer toplumsal örgütlerin ve ayrıca bireylerin eylemlerini veya işini eleştirmek hakkı vardır. Eleştiriye göre takip yasaktır. Hakaret ve iftira eleştiri sayılamaz" (Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, 57. madde).

Bu maddelerle birlikte Anayasanın 71. maddesinin 3. fıkrasına göre savaş, sıkıyönetim, olağanüstü ve seferberlik durumunda insan ve vatandaş hak ve özgürlükleri kısmen veya geçici kısıtlanabilir. Ancak bu sınırlamalar Azerbaycan Cumhuriyetinin üstlendiği Uluslararası ödevleri gözönünde bulundurularak uygulanabilir.

"Böylelikle, Anayasa Sivil ve Siyasal Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşmenin 19. maddesinde ve İnsan hakları ve temel özgürlüklerine ilişkin Avrupa Sözleşmesinin 10. maddesinde belirtilmiş hak ve özgürlükleri de kısıtlayabilir. Böyle kısıtlamalara bu belgelerin kendisi de izin veriyor. Ancak Anayasada bu kısıtlamaları uygulamak için kullanılacak mekanizmalar belirtilmemiştir.

Daha sonra 24 Aralık 2002 tarihli "Azerbaycan Cumhuriyetinde İnsan Hak ve Özgürlüklerinin uygulanmasının düzenlenmesi" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasal Kanun¹ yürürlüğe girmiş ve Anayasanın 50. maddesinden belirtilen Bilgi özgürlüğünün de kısıtlanmasına izin verilen durumlar tanımlanmıştır" (Mammadov: 2006, 10).

Anayasadan sonra bilgi edinme hakkının uygulanmasına ve yönetimde şeffaflığın seviyesinin yükseltilmesine ilişkin 1998 yılında "Bilgi Özgürlüğü" Hakkında Kanun, 2005 yılında "Bilgiye Erişim" Hakkında Kanun, 2007-2011 yıllarında "Şeffaflığın artırılması ve yolsuzlukla mücadele Ulusal Stratejisi", "Açık Hükümetin desteklenmesine ilişkin 2012-2015 yılları için Ulusal Eylem Planı", Cumhurbaşkanının 13 Temmuz 2012 tarihli fermanı ile Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı yanında Vatandaşlara Hizmet ve Sosyal Yenilikler için Devlet Ajansının oluşturulması vb. değişiklikler yapılmıştır.

2.1.1. Azerbaycan Cumhuriyetinin Bilgi Edinme Hakkı Alanında Onayladığı Uluslararası Belgeler

Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra uluslararası alandan birçok uluslararası sözleşmeyle taraf olmuştur.

¹ Anayasal Kanunun diğer kanunlardan farkı Milli Meclis'te 83 oy çoğunluğu ile kabul edilmesidir. Diğer kanunlar 63 oy çoğunluğu ile kabul edilir.

Azerbaycan Cumhuriyeti 1992 ağustos ayında "Medeni ve Siyasi Haklarla İlişkin Uluslararası Sözleşme"ye taraf olmuştur. Bilgi edinme hakkı ile ilgili İfade özgürlüğü kavramı bu sözleşmenin 19. maddesinde belirtilmiştir.

13 Temmuz 1996 yılında Azerbaycan Avrupa Konseyi Genel Sekreterine mektup göndererek Azerbaycanın Avrupa Konseyine tam üye olarak kabul edilmesi ve diğer üye ülkeler gibi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine katılmak istediğini belirtmiştir.

11 Eylül 1996 tarihinde ise Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 573. toplantısında Azerbaycanın Avrupa Konseyine üye olması, Azerbaycanda demokrasiye geçiş sürecinin hızlandırılması amacıyla Azerbaycan iktidar çevreleri ile görüşmelerin yoğunlaştırılması, işbirliği programları biçiminde yardımın yapılmasını öngören 32 sayılı karar kabul edilmiştir (Azerbaycan ve AvrupaKonseyi,http://www.azerbaijan.az/portal/WorldCommunity/InterOrg/interOrg_06_a.html erişim tarihi 25.03.2017).

İki önemli özgürlük olan fikir ifade etmek ve bilgi özgürlüğü Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinin 10. maddesinde belirtilmiştir. Sözleşmenin 10. maddesi ve bu madde ile ilgili Avrupa Konseyinin başka belgeleri Azerbaycan için önemli rolü vardır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Aarhus Sözleşmesini 2000 yılı mart ayında onaylamıştır. Bu sözleşmeni uygulanmasını düzenlemek için 12 Mart 2002 tarihli "Çevreye Dair Bilgi Edinmek" Hakkında Kanun kabul edilmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti "Çevre ile ilgili konularda bilgi edinmesi, toplumun karar almaya katılımı ve adalet divanının açık yapılması konusunda "BM Sözleşmesine taraf olması hakkında 9 Kasım 1999 tarihinde kanun kabul edilmiştir. Ve Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi bu sözleşmenin 16. maddesi 2. fıkra "b" paragrafında belirtilmiş süreç koşullarının uygulanmasını desteklemesi hakkında karar kabul etmiştir.

2.1.2. Azerbaycanda Bilgi Özgürlüğü Kavramı

Azerbaycan Cumhuriyetinde bilgi özgürlüğünü kavramlaştırmak, Anasayada belirtilen bilgi özgürlüğü kavramını daha da açıklamak için "Bilgi Özgürlüğü" Hakkında Kanun kabul edilmiştir. "Bilgi Özgürlüğü" Hakkında Kanun 19 Haziran 1998 yılında kabul edilmiştir. Bu kanun önceden de belirttiğim gibi Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 50. maddesini açıklıyor. Kanun 15 maddeden oluşuyor.

Bilgi özgürlüğü Hakkında Kanun bu özgürlüğün uygulanması zamanı ortaya çıkan ilişkileri düzenliyor.

Bu kanuna göre herkes doğada, toplumda ve devlette yaşanan olaylar, süreçler, olgular ve kişiler hakkında bilgileri yasal yolla aramak, elde etmek, aktarmak, hazırlamak ve yayma özgürlüğü vardır. Ancak bu özgürlüğü uygularken başka kişilerin haklarını ihlal etmeye izin vermiyor. Böyle durumlar bu kanunun kapsama alanı dışındadır. Bu özgürlüğün sınırlanmasına ancak Anayasada belirtilen durumlarda izin veriliyor.

Bilgi özgürlüğünü hem gerçek kişiler, hem de tüzel kişiler tarafından uygulanabilir.

Bu kanun uygulanırken bilgi özgürlüğünün sağlanması, bilginin açıklığı ve bilgi alışverişi özgürlüğü, bilginin nesnelliği, bütünlüğü ve gerçekçiliği; bilginin aranmasının, elde edilmesinin, kullanımını, yayılmasını ve korunmasının meşruluğu, herkesin özel ve aile yaşamının sırrının gizli tutulması, kimliğin, toplumun ve devletin güvenliğinin korunması ilkeleri temel ilkeler olarak kabul ediliyor ("Bilgi Özgürlüğü" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, 5. madde).

Bilgilerin edinmesi devlet yönetim kurumlarının, yerel yönetim kurumlarının, belediyelerin kendi faaliyetleri hakkında bilgi paylaşması veya yayımlaması, bu bilgilere erişimi kolaylaştıracak hizmet birimlerinin oluşturulması, medyada devlet sansürünün yasaklanması ile, olağanüstü durumlarda toplumun, vatandaşların bilgilendirilmesi ile sağlanıyor.

Bu kanunun 8. maddesinde belirtiliyor ki, erişim usulüne göre bilgiler iki çeşite ayrılıyor. Bunlardan ilki açık bilgiler, diğeri ise erişimi, edinmesi sınırlanan, kısıtlanan bilgilerdir.

Açık bilgilere internet ortamında paylaşılan bilgiler, medyada olan bilgiler, yasal yayınlar ve kütüphanelerde, toplumsal kullanımın mümkün olduğu yerlerde erişilebilen bilgiler, tüzel veya gerçek kişilere verilen bilgiler, yasalarla belirlenen başka kurullarla erişilen bilgiler aittir.

Açık bilgilere erişim yolları ve şartları "Bilgiye Erişim" Hakkında Kanunla düzenleniyor.

Erişimi kısıtlanan bilgiler ise devlet, meslek, hizmet, banka, ticari, soruşturma ve yargı sırları, kişilerin özel ve aile hayatına, terör eylemlerine ilişkin bilgilerdir. Bu sınırlamalar da belirtilen alanlarda kabul edilen kanunlarla belirleniyor.

Bilginin paylaşılmaması durumunda bilginin yasal olarak verilmesinden, paylaşılmasından red edilmesinin yasal olmasını davalı tarafın ispat etmesi sorumluluğu olması ile bilgi elde etmek isteyen kişi başvuru yaptığı kurumdan bir üst kuruma, ombudsmana veya mahkemeye şikayet edebilir.

Bu kanunun 13. maddesinde belirtilenlere göre kişisel bilgilere "kişi hakkında belgelenmiş veya açık ilan edilmiş haber kimliği hakkında bilgiye aittir." Hakkında bilgi toplanılan kişinin dini köken ve inancı konusunda bilgi sadece onun tarafından izin verildiğinde devlet kurumları tarafından toplanabilir.

Kişi hakkında toplanılan bilgilere tehdit veya diğer yasal olmayan yollarla erişilmesi yasaklanmıştır.

Operasyon, arama faaliyeti veya soruşturma ile ilgili durumlar istisna olmakla kişi hakkında toplanılan bilgilerin nasıl nerden toplandığı hakkında, toplanmış bilgileri öğrenmek veya bu bilgilerde düzeltmeler yapılmasını istemek hakkına sahiptir. Hakkında bilgi toplanılmış kişinin hakları "Kişisel Bilgiler" hakkında kabul edilen kanunda belirtilmiştir ("Bilgi Özgürlüğü" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, 1-5.madde).

2.1.3. Azerbaycanda Bilgiye Erişim Şartları ve Koşulları

Azerbaycanda bilgiye erişim şartlarını ve koşullarını kapsayan ilişkiler öncelikle Anayasanın 50. maddesine dayanıyor. Bununla birlikte hem de vatandaşlar tarafından sosyal görevlerin uygulanmasını denetlenebilir yapılmasını mümkün kılıyor. Bilgiye erişimin gerçek veya tüzel kişiler tarafından uygulanması sonucu oluşan ilişkiler 30 Eylül 2005 tarihli "Bilgiye Erişim" Hakkında Kanun ile düzenleniyor. Kanun Mecliste 3. kez masaya yatırıldıktan sonra kabul edilmiştir. Bu kanunda Uluslararası Örgütler ve Sivil Toplum Örgütlerinin önerileri dikkate alınmıştır.

Bu kanuna göre herkes şahsen kendisi veya temsilcisi vasıtasıyla bilgiyi elinde tutan kuruma başvurmak, bilginin türünü veya erişim yollarını seçmek hakkını uygulayıp

uygulamamakta özgürdür. Bilginin başvuru yapılan kişide veya kurumda olup-olmadığı, eğer onda değilse doğru kişiye yönlendirmek için yardım almak hakkına sahiptir.

Ancak istenilen bilgi, Azerbaycan Cumhuriyetinin siyasi, ekonomik, askeri, menfaatlerinin korunması, kamu düzeni, vatandaşların sağlığı, kişinin hak ve özgürlüklerinin, ticari sırlarının, yargı otoritesi ve tarafsızlığının korunmasına zıt olmamalıdır. Yukarıda belirttiğim şartlara ek olarak, bilgi edinme başvurusunun özgür, engelsiz, herkese beraber koşullarda uygulanması, başvurunun yasal olması, devlet kurumlarının ve yerel yönetim kurumlarının bilgiyi yayımlamak vazifesi, başvurunun en kısa zamanda değerlendirilip cevaplanması, sınırlamalar istisnai durum olarak kabul edilmekle bilgiye erişim başvurularının ücretsiz olması, Bilgiye Erişim Kanunu'nun maddelerinin ihlal edilmesi durumunda o kişilerin ceza mesuliyetinin olması, operasyon arama faaliyetleri istisna olmakla kişi hakkında izinsiz olarak bilgilerin toplanmasına göre ceza mesuliyetinin belirlenmesi vb. ilkeler esas alınarak uygulanıyor.

Bilgiyi elinde tutan kişi veya kurum bilgilerin belgelenmesi, onların muhafaza etmek ödevi var, yapılmadığı takdirde ceza mesuliyeti vardır.

Bilgiye sahip kişi veya kurum bilgi edinme başvurularının değerlendirilmesi için yetkili kişi veya kurumların oluşturulması vazifesine sahiptir. Ancak bu tür kurumların oluşturulmaması başvurunun red edilmesine olanak olamaz.

Bilgilerin belgelenerek hazırlandığı, kuruma dahil olduğu, gönderildiği, hukuki belgelerin imzalandığı gün, sözleşmelerin yürürlüğe girdiği gün belge sahibi tarafından elektronik kaydı yapılmalıdır. Bunlarla birlikte başvuruyu değerlendiren, cevap veren kişi, zamanı, kurumun ismi belirtilmelidir.

Bilgi edinme başvurusu hem bilgiye sahip kuruma doğrudan veya telefonla sözlü olarak, hem de başvurunu şahsen takdim etmek veya posta, e-posta, faks yolu ile yazılı olarak yapılabilir.

Mevcut uygulamada ise daha çok yazılı başvurular yapılıyor. Çünkü bilgi sahibi en çok yazılı başvuruları cevaplandırıyor.

Yazılı başvuruda başvuru yapan kişinin kişisel bilgileri (ad, soyad, iletişim bilgileri (tel, e-posta, adres,) erişim istenilen belgenin adı, numarası ve başka bilgiler yer almalıdır. Kişisel bilgilere erişmek için yapılan başvurularda bilgi edinme zarureti, ne sebepten erişmek istenildiği belirtilmelidir (15. madde).

Bu kanunla yazılı başvurusunu kabul etmekten red edilmesi yasaklanmıştır.

Başvuru zamanı bilgi edinmek isteyen kişinin eğitimsizliği veya engelli olduğu için yazılı başvuru yapamaması durumunda yetkili kişi tarafından sözlü başvurusu, kişinin ad, soyadı, hangi pozisyonda yetkili olması gösterilmekle yazılı olarak alınmaktadır (17. madde).

Bu Kanun'un 18. maddesi gereğince eğer başvuruda kişi ismini veya iletişim bilgilerini belirtmemişse, sözlü yapılmışsa başvuru kaydı oluşturulmuyor.

Kişi veya kurum tarafından bilgi edinme başvurusu araştırıldıktan sonra başvurunun cevaplanması, cevap verilmesinden red edilmesi veya başka kuruma yönlendirilmesi kararlarından biri kabul edilebilir (20. madde).

Bilgi edinme başvurusunun icra süresi yedi gün olarak belirtilmiştir. Bu bilgi yedi gün süresinde eğer anlamını, önemini kaybediyorsa, başvuruya derhal veya 24 saatten geç olmayarak cevap verilir. İnsan hayatı, sağlığı, özgürlüğü için tehlike olduğu durumlarda aranması ve hazırlanması zaman talep eden bilgi 48 saatte takdim edilir. Eğer başvuruda erişim istenilen bilgi tam veya kesin, açık belirtilmemişse yetkili kişi tarafında başvuru yapan kişiye durum hakkında 5 iş günü süresinde bilgi verilir. Başvurunun kaydının oluşturulduğu günden sonraki iş gününde icra süresi başlıyor. Eğer bilgiyi araştırmak, başvurusunu kesinleştirmek için birçok belgenin incelenmesi gerekiyorsa icra süreci 7 iş günü de uzatılabilir. Bu durum hakkında başvuru sahibine 5 iş gününde bilgi verilir (24 ve 25. madde).

Kanuna göre yetkili kişi veya kurum toplumu ilgilendiren bilgileri başvuru yapılmadan, yapılan başvuruların sayısını azaltmak için elinde olan bilgiyi açıklamakla yükümlüdür.

Kanunun denetimini uygulamak için mekanizma oluşturulmuştur. Başvurunun icrasından red cevabı verilirse, başvuru sahibi mahkeme veya ombudsmana şikayet etme hakkının olduğu belirtilmiştir.

Bilgi edinme başvurusunu yapan kişi bilgiye erişim zamanı, belgenin el yazması ile kopyası alınır veya fotokopisini almak için kendi cihazını kullanırsa ve ona dışardan hiçbir teknik yardım yapılmadığı takdirde bilgiye erişim için ücret ödemiyor.

Bilgi hizmeti için alınan ücret, bilginin hazırlanması ve takdim edilmesi için gerçekleşen maliyetten yüksek olamaz.

Bu kanuna göre devlet ve yerel yönetim kurumlarının toplumu ilgilendiren bilgileri açıklamak için internet veri bazı oluşturmak ödevi vardır. Belirtiliyor ki, bu kanun yürürlüğe girdikten 1 yıl süresinde kurumlar kendi internet veri bazlarını oluşturmalıdır ("Bilgiye Erişim" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, 1-44. maddeler).

2.1.3.1. Açık bilgiler

Azerbaycan Cumhuriyetinin kanunu ile erişimine sınırlama uygulanmayan bilgiler açık bilgiler olarak kabul ediliyor. Açık bilgileri devamlı olarak yasal yayınlarda yayımlanmak, medya veya basın aracılığı ile, gerçek veya tüzel kişilere verilmesi yolu ile elde etmek mümkündür.

Mevzuat açık bilgilere erişim için genel teminatlar belirlemiştir. İlk olarak devlet veya yerel yönetim kurumlarının faaliyetleri ve aldıkları kararlar hakkında bilgi vermesi belirtilmiştir. Bu kurumların faaliyetlerinde şeffaflığın sağlanması, hükümet bilgilerinin toplum ve medya için açık olması talebi ile ilgilidir. Kanun devlet ve yerel yönetim kurumlarının faaliyetleri hakkında bilgi vermek ödevini belirlese de, bu bilgilerin verilmesinin sürekliliğini kesinleştirmiyor (Amaşov ve Alibeyli, 2002: 20).

"Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi İç Tüzüğü"nin 3. maddesine göre Milli Meclisin toplantıları açık, şeffaf bir ortamda yapılır, medyaya bilgi verilir. Milli Meclisin, Milli Meclis Başkanı ve yardımcılarının, Milli Meclis Aparatı Başkanının daveti üzerine Milli Meclisin toplantılarına başka kişiler de katılabilirler. Açık toplantılar yapılırken Milli Meclisin toplantı salonuna basın, medya temsilcileri Milli Mecliste yer alan kendilerine ayrılmış yerlerde oturmasına izin veriliyor.

Ancak Milli Meclisteki millet vekillerinin oy çoğunluğu ile toplantılar kapalı gerçekleştirilebilir. Ve kapalı toplantıların içeriği hakkında bilgiler açıklanamaz, basın mensuplarının Milli Mecliste kaydı olan temsilcilerinin katılımına izin verilmiyor (Amaşov ve Alibeyli, 2002: 20).

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 127. maddesi gereğince tüm mahkemelerde davaların icraatı açık yapılır. Davaların ancak o zaman kapalı görülmesine izin veriliyor ki, mahkeme açık icraatın devlet, görev ve ticari sırrının açıklanmasına neden olabileceğini ihtimal ediyor veya vatandaşların kişisel veya aile hayatının gizliliğini muhafaza edilmesi zaruriliği vardır. Açık mahkeme toplantılarında herkes ve basın mensupları katılabilirler.

"Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi" Hakkında Kanun'da Anayasa Mahkemesinin açık toplantılarına akredite edilmiş basın mensuplarının katılabilecekleri bildirilmiştir. Bu toplantılar hakkında bilgiler en geç beş gün kalmış resmi devlet gazetesinde yayımlanır. Bazı durumlarda bu mümkün olmadığında Anayasa Mahkemesinin toplantısının zamanı hakkında bilgiler televizyon veya radyo ile ilan edilir. Anayasa Mahkemesinin faaliyeti hakkında bilgiler ve mahkeme kararları "Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin Bilgileri"nde yayımlanır (Amaşov ve Alibeyli, 2002: 21).

2 Temmuz 1999 tarihli "Belediyelerin Statüsü Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti kanununun 3. maddesinde "Belediyeler, belediye kurumları ve onların yetkili kişileri insan ve vatandaş hak ve özgürlüklerine doğrudan ait belge ve malzemelerle her vatandaşın erişmek, ayrıca kanunla özel durumlar söz konusu değilse, belediyelerin faaliyetleri hakkında tam bilgi almak imkanını sağlamaya, seçmenlerin görevlerini yerine getirmekle yükümlü" olduğu belirtilmiştir. "Belediyelerin Örnek Tüzüğü" gereğince belediye düzenlemeleri yayımlanmalı veya halka, topluma ilan edilmelidir (Amaşov ve Alibeyli, 2002: 21).

Devlet kurumları bilgiye erişim için bilişim hizmetleri oluşturmalıdır. Bu hizmetlerin öncelikli işlevi, devlet kurumu ile medya arasında karşılıklı ilişkiyi sağlamak, kurumun faaliyeti veya kararları hakkında bilgileri hazırlayıp yayımlanması için medyaya iletmek, medyanın veya basının başvuruları sonucu onlara gerekli bilgileri vermektir (Amaşov ve Alibeyli, 2002: 21).

İstatistiki bilgilerin, kütüphanelerin, arşivlerin ve müzelerin, bilgi sistemlerinin engelsiz kullanımı için ortam oluşturulmalıdır (Amaşov ve Alibeyli, 2002: 22).

18 Şubat 1994 tarihli "Yasal İstatistik" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanun'unun 6. maddesinde "devlet istatistik kurumları istatistiki birimlerden toplanmış gerekli bilgiler temelinde ülke ve bölgeler üzere genelleştirilmiş ve gruplandırılmış sonuçları hazırlıyorlar, istatistiksel macmualar, bültenler, yorumlar, basın sürümler ve diğer istatistiksel materyaller yayımlıyorlar, onları kullanıcılar arasında yayarlar, kamuoyunda ilgi uyandıracak icmal-istatistikler basında yayınlıyorlar. Kullanıcılar tarafından istatistiksel sonuçların yanlış anlaşılmasının önlenmesi için açıklamalar yapıyorlar, medyada, basında konuşmalar yapıyorlar."

"Ulusal Arşiv Fonu" Hakkında Kanununun'da 16. maddesinde Azerbaycan Cumhuriyetinin tüm gerçek ve tüzel kişilerin devlet arşiv fonu belgelerinden yararlanma hakkına sahip oldukları belirtilmiştir. Kanun mülkiyeti devletin olmayan arşiv fonunun belgelerinden ise onların sahiplerinin onayı ile kullanılabilceğini belirtmiştir. Ulusal arşiv fonu belgelerin kullanımı zamanı telif haklarının korunması ile ilgili kanunun taleplerini hayata geçirmelidir.

Vatandaşların hayat ve sağlığı için tehlike olabilecek olağanüstü durumlar, doğal afetler ve kazalar hakkında topluma derhal bilgi verilmelidir (Amaşov ve Alibeyli, 2002: 22).

"Çevreye Dair Bilgi Almak" Hakkında Kanun gereğince çevrenin durumuna ilişkin açık bilgiler başvuru veya soru cevap, ilgili kurum tarafından yetkileri gereğince medyada, basında devamlı yayınlamakla topluma iletilir.

"Toplum Sağlığı Epidemiyolojik Esenlik" Hakkında Kanunun 6. maddesinde Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları; hastalanma oranı, epidemiyolojik durum ve radyasyon koşulları, çevrenin durumu ve bunların insan sağlığına etkisi, yapılan hijyen ekspertizlerinin, diğer özel ekspertizlerin sonuçları, devlet kurumlarının ve yetkililerinin aldığı, uygulanması nüfusun sağlığına ve çevreye etkiyle ilgili olan kararlar hakkında tam, doğru ve ücretsiz bilgi almak hakkına sahip oldukları belirtilmiştir.

"Halkın Sağlığının Korunması" Hakkında Kanun'un 11. maddesinde vatandaşların sağlıklarını etkileyen faktörler hakkında düzenli ve doğru bilgi alma hakkının olduğu

ve bu bilgiler vatandaşlara medya veya doğrudan onların isteklerine göre ilgili yönetim kurumu tarafından verilmesi gerektiği ve insanların yaşam ve sağlığı için tehlikeli olan gerçekleri ve olayları gizleyen görevliler, yetkililer kanunla belirlenmiş ceza mesuliyeti taşıdıkları belirtilmiştir.

"Ekolojik Güvenlik" Hakkında Kanunda tehlikeli ve olağanüstü ekolojik durum oluşması durumunda topluma bilgi verilmesi devletin görevi olarak tespit edilmiştir (Amaşov ve Alibeyli, 2002: 24).

"Nüfusun Radyasyon Güvenliği" Hakkında Kanunu'nun 20. maddesinde ise radyasyon kazası olduğu takdirde radyasyon güvenliğinin sağlanması alanında devlet denetimini gerçekleştiren ilgili yönetim kurumlarına, yüksek radyasyon beklenen arazinin yerel yönetim kurumlarına ve halka bilgi vermek görevi iyonize ışın kaynaklarında kullanımı ile ilgili faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlara verilmiştir.

Devlet güvenliğine tehlike olabilecek olağanüstü durumlar hakkında topluma derhal bilgi verilmelidir. Mevzuat devletin güvenliğine tehlike olabilecek durumların listesini belirlemiyor. Ancak mevzuatın incelenmesi sonucu olağanüstü hal ve sıkıyönetimin uygulanması için Anayasada belirtilen gerekçeleri devlet güvenliğine tehlike olabilecek durumlar sırasına ait etmek olur (Amaşov ve Alibeyli, 2002: 25).

"Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarının belli kısmı fiilen işgal edildiğinde, yabancı devlet veya devletler Azerbaycan Cumhuriyetine savaş ilan ettiğinde, Azerbaycan Cumhuriyetine karşı gerçek silahlı saldırı tehlikesi olduğunda, Azerbaycan Cumhuriyetinin toprakları ablukaya alındığı ve bu tür abluka için gerçek tehlike olduğunda" sıkıyönetim uygulanıyor (Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, 111. madde).

"Doğal afetler, salgın hastalıklar, büyük ekolojik ve diğer afetlerin gerçekleşmesi halinde ve aynı zamanda Azerbaycan Cumhuriyeti toprak bütünlüğünün ihlali, devlete karşı isyan veya darbeye yönelik eylemler edildiğinde, şiddete dayanan kitlesel karışıklık, vatandaşların yaşamı ve güvenliği veya devlet kurumlarının normal işleyişi için tehlike olabilecek diğer karışıklıklar ortaya çıktığında" olağanüstü hal uygulanıyor (Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, 112. madde).

Bu durumlardan biri meydana geldiğinde Cumhurbaşkanı sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan ediyor ve bu durum hakkında en geç 6 saat önceden halka, topluma bilgi vermelidir.

Normatif hukuki düzenlemeler mevzuatda belirlenmiş şekilde topluma iletilmelidir (Amaşov ve Alibeyli, 2002: 26).

Azerbaycanda hukuki düzenlemeler yayınlanmak yolu ile topluma iletiliyor. Yayınlanmamış hukuki düzenlemeler yürürlüğe girmez. Anayasaya göre referandum belgeleri, kanunlar, Cumhurbaşkanı kararnameleri, Bakanlar Kurulu kararları yayınlanmalıdır. Bunlar istisna olarak, devlet sırrını içeren hukuki düzenlemelerin yayılması ve yürürlüğe girmesi koşulları Cumhurbaşkanı tarafından belirleniyor. Kanunlar, Cumhurbaşkanı kararnameleri ve kararları yasal yayınlar olan "Azerbaycan" gazetesinde ve "Azerbaycan Cumhuriyeti Mevzuatında" yayınlanıyor.

2.1.3.2.Görev gizliliğine göre kısıtlanmış bilgiler

Bilgi özgürlüğü kavramının ele alındığı yerde kamuya açık ve erişimi kısıtlanan bilgi türü hakkında bilgi verilmiştir. "Bilgiye Erişim" Hakkında Kanun'da ise bu konu 34 ve 35. maddede düzenleme yapılmıştır.

Erişimi kanunla kısıtlanan bilgiler hukuki rejimine göre gizli ve konfidansiyal² bilgiler oluyor.

Sadece kişisel bilgiler erişim türüne göre konfidansiyal ve açık kategoriye ayrılır.

Bilgiyi elinde tutan kişi veya kurum bu bilgiye erişime kısıtlamaları "Bilgiye Erişim" Hakkında Kanunda belirtilen süreç zarfında uygulayarak görevi gizlilikle kullanımını şartlandırabilir.

Dava, soruşturma veya idari suçlar üzerinde çalışmak üzere toplanmış bilgi, dosya mahkemeye verilmedikçe veya davanın icrasının son bulması konusunda karar kabul edilene dek söz konusu olan bilgiler görev gizliliğine tabi tutulurlar. Yukarıda belirttiğim bilgi türünden başka devletle ilgili, devletin denetimi sonucunda toplanan bilgi bu bilgilerle ilgili karar kabul edilene kadar; izin verilen zamandan önce

² Bir kişinin kişisel bilgilerinin rızası olmadan üçüncü kişiye doğrudan veya dolaylı olarak ifşa edilmesine ilişkin kısıtlamalar

açıklanması, paylaşılması devlet politikasının oluşturulmasına, gelişmesine ve başarıyla sona erdirilmesine engel olan veya engel olabilen bilgi bu sürecin sona ermesi konusunda anlaşma elde edilene kadar görev gizliliği altında muhafaza edilir. Mahkemenin adaletli yargının gerçekleştirilmesine engel olabilecek bilgi mahkeme kararı kabul edilene kadar; yabancı ülkelerden ve uluslararası kuruluşlardan gelen belgeler belgenin açıklanması için karşılıklı anlaşma kabul edilene kadar bu bilgiler görev gizliliği taşıyorlar ("Bilgiye Erişim" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, 34-36 maddeleri).

"Bilgiye Erişim" Hakkında Kanuna gereğince bilgi sahibi kişi ve kurumlara bazı bilgilerin görevi gizlilik gerekçesiyle kısıtlanması yasaklanmıştır. Bu kanunun 37. maddesinde bu bilgiler belirtilmiştir.

Kamuoyu sorgusu sonuçları; genelleştirilmiş istatistiksel veriler, ekonomik, sosyal odaklı tahminler; toplum, vatandaşların hayatı ve sağlığı için tehlike olabilecek olağanüstü durumlar; doğa felaketleri ve kazalar; ekoloji, tıp, nüfus artımı, eğitim, kültür, ülkedeki suç durumu hakkında; devletin vatandaşlara tüzel kişilere tanıdığı öncelikler hakkında; bütçe hakkında bilgiler; döviz hakkında; devlet sırrı olan bilgilerin listesi hakkında ve başka bilgilere görev gizliliği gerekçesiyle kısıtlamalar uygulanamaz.

Kişisel bilgileri de erişimi kısıtlanan görev gizliliği uygulanan bilgilere ait etmek olur. Bu bilgilere yasal olarak özel tüzel kişiler istisna olarak, kişinin siyasi dini ve dünya görüşü hakkında bilgiler, etnik ve ırk bilgileri, soruşturma ve diğer hukuk ihlaline göre toplanmış bilgiler, kişinin mahkumluğu hakkında, sağlık durumu, sosyal yardım ve sosyal hizmetlere dair bilgiler; ruh sağlığı hakkında bilgiler, vergi borçları istisna olmakla vergi ödemeleri ile ilgili bilgiler bu bilgilere aittir.

Kısıtlama uygulanan özel hayatı, vatandaşlık durumu hakkında, aile durumu hakkında, evlatlık edinme hakkında bilgiler aile hayatı ile ilgili bilgilere aittir. Böyle bilgilere belgelendiği günden kısıtlama uygulanabilir.

Reşit olmayan kişinin bilgi edinmesi onun kökeni hakkında sırrı açıklayacaksa, bilginin edinmesi suçlunu teğet etmeğe, suçu önleme, hakikati ortaya çıkarmaya engelse, başka insanların hak ve özgürlüklerinin savunulması bilginin

açıklanmamasını talep ediyorsa, bilgi devlet güvenliği için toplanmışsa bu bilgiler kişinin kendi hakkında toplanmış bilgilere erişilmesi kısıtlanabilir.

Ancak ebeveyn ve kayyumları reşit olmayan kişi hakkında bilgilere, kayyumlar fiziki engelli kişiler hakkında bilgilere, devlet ve yerel yönetim memurlarının görevlerini icra etmeleri ile ilgili bilgilere, yasal ve sözleşmeli özel tüzel kişiler eğitim, kültür, tıbbi, sosyal alanlarda çalışıyorlarsa çalışanları ve işverenler hakkında bilgilere sadece görevleri ile ilgili bilgilere erişim hakları vardır.

Görev gizliliği uygulanan bilgilerin kısıtlanması, sınırlamalara neden olan sebepler kalkınca 5 yıldan geç olmadan kısıtlamalar kaldırılıyor.

Kişisel bilgilere uygulanan kısıtlamalar ise bilginin toplandığı veya belgelendiği günden 75 yıl, kişinin ölümünden 30 yıl, eğer ölümü belli değilse kişinin doğum tarihinden hesaplanarak 110 yıl süresinde yürürlüktedir. Bu kuralların uygulanmasını kurumlarda hiyerarşik olarak üst kurum veya yönetici başkan veya Ombudsman denetliyor ("Bilgiye Erişim" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, 38-41 maddeleri).

Doktor sırrı "Halkın Sağlığının Korunması" Hakkında Kanunla düzenleniyor. Bu kanunun 53. maddesine göre kişinin tıbbi yardım alması, hastalığının teşhisi, sağlığının durumu muayene ve tedavi süresinde edinilen bilgiler hakkında bilgi doktor sırrını oluşturuyor. Bu bilgilerin gizliliğinin muhafaza edileceği hakkında ona güvence veriliyor. Kişinin veya onun temsilcisinin onayı ile doktor sırrını oluşturan bilgiler araştırmalarda kullanılması, bilimsel literatürde yayınlanması için başkalarına verilebilir. Ancak kişi rahatsızlığını açıklayabilecek durumda olmadığında onun tedavisi amacıyla, bulaşıcı hastalık tehlikesi ve kitlesel zehirlenmeler olduğunda, soruşturma, savcı veya mahkemenin başvurusu olduğunda, reşit olmayanların ebeveynlerine bilgi vermek amacıyla, yasal olmayan eylemler veya kişinin sağlığına zarar verilmesinden şüphelendiğinde doktor sırrını oluşturan bilgiler onay alınmadan verilebilir.

Tedavi zamanı kişide AIDS hastalığı bulunduğu ve bununla ilgili bilgilerin gizli tutulmasından doktorlar veya tedavini gerçekleştiren kişiler sorumludurlar.

Azerbaycan Cumhuriyeti Aile Mecellesine göre nikaha giren kişilerin tıbbi muayenesinin sonuçları da doktor sırrına dahildir.

Noter eylemleri hakkında bilgiler, belgeler, noterlere açıklanan bilgiler, ayrı ayrı kişilerin kişisel ve aile hayatı hakkında bilgiler noter sırrını oluşturuyor. Ve Noterler görev dolayısıyla vakıf oldukları bilgileri gizli tutmak zorundadırlar. Noter faaliyeti hakkında belgeler ancak bu faaliyetin gerçekleştirilmesini havale eden veya hakkında noter faaliyeti gerçekleştirilmiş gerçek ve tüzel kişilere verilmelidir ("Noter hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, 32. madde).

Eğer Notere faaliyetlerinin yürütülmesi ile ilgili cinayet soruşturması başlatıldığında mahkeme onu sırrın gizliliğini muhafazası vazifesinden muaf yapabilir.

2.1.3.3. Terör eylemleri hakkında bilgiler

Terör eylemleri hakkında bilgiler, onlara erişim ve yayılması koşulları 18 Haziran 1999 tarihli "Teröre Karşı Mücadele" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu ile düzenleniyor. Bu Kanunun konu ile ilgili başlıca düzenlemeleri şunlardır.

-Terör kamu güvenliği ihlali, halk arasında panik yaratmak, yahut devlet makamlar veya uluslararası kurumlarının karar vermesini etkilemek amacıyla insanların öldürülmesi, onların sağlığına zarar verilmesi, önemli malvarlığına hasar verilmesi veya başka zararlı sonuçların meydana gelmesi tehlikesi oluşturan patlama, yangın veya diğer hareketler, saldırıları yapma, ayrıca bu amaçla bu tür eylemleri yapma ile tehdit etmektir (madde. 1).

-Teröre karşı yapılan operasyonlar sırasında terör eylemleri hakkında topluma bilgiler operasyon karargahının yöneticisi veya operasyon karargahının halkla ilişkiler sorumlu temsilcisinin belirlediği biçimde ve miktarda verilir. Terör karşıtı operasyonların yapılması taktiği ve teknik yöntemleri hakkında, teröre karşı yapılan işlemler bölgesi veya bu bölgenin sınırları dışında olan insanların hayatına ve sağlığına tehlike oluşturan ve terör karşıtı operasyonların başlatılmasına engel olan bilgiler hakkında, teröre beraat kazandıran veya onların tebliğine hizmet eden bilgiler hakkında, teröre karşı yürütülen operasyonlarda yer alan, ayrıca bu işlemlerin yapılmasına yardımcı olan kişiler hakkında bilgilerin yayılması kanunla yasaklanmıştır (11.madde).

2.1.4. Çevreye İlişkin Bilgilere Erişim

Çevre ile ilgili bilgi dediğimizde toprağın, suyun, toprağın katları, hava, canlı organizmalar, çevreyi ve insanların sağlığı etkileyen, etkileyebilecek eylemlerden sonra çevrede olan değişiklikler, bu değişikliklerin değerlendirilmesi, çevrenin korunmasıyla ilgili önlemler, bu önlemlere ait harcamalar hakkında bilgi anlaşılıyor. Azerbaycanda çevre hakkında bilginin devlet veya yerel yönetim kurumlarından, yetkili kişilerden paylaşılmasını sağlayan ilişkileri düzenlemek için 12 Mart 2002 tarihinde "Çevreye Dair Bilgi Almak" Hakkında Kanun kabul edilmiştir.

Bu kanun çevreyle ilgili, hava, su, toprağın durumu ile ilgili bilgi almak hakkını sadece medyaya değil, vatandaşlara da veriyor. Ancak diğer kanunlar gibi bu alanda da bilgiler açık ve açıklanması kısıtlanan bilgilere bölünüyor.

Bilgiye erişimi kolaylaştırmak, onun aranması, belgelere erişim, kopyasını almak, yetkili kişilere röportaj, medyaya açık seminerlerin düzenlenmesi, yazılı başvuruların yasal cevaplanması devlet ve yerel yönetim kurumları, yetkili kişiler tarafından sağlanmalıdır. Tüm bu görevlerin hayata geçirilmesi için yetkili kişi ve kurumlara kesin ödevler verilmiştir. Mesela, her hangi bir eylemin, faaliyetin çevreyi nasıl etkilemesi ile ilgili bilginin toplanmasını sağlayan sistemin oluşturulması, olağanüstü durumlar hakkında bilgi verilmesi, dilekçe ve başvuruların yasal değerlendirilmesi, paylaşılan bilginin düzenli yenilenmesi, başvuru sahibinin belgelere erişiminin sağlanması gibi ödevler verilmiştir.

Her üç yılda bir kezden az olmadan devlet kurumları ulusal raporları, ayrıca çevrenin durumu hakkında bilgi yayımlar, yılda bir defadan az olmamak çevrenin durumuna ilişkin raporlar hazırlar, onları halka açık olan elektronik veriler bankasına girişini yapar ve kirlenmelerin kaydının oluşturulması ile ilgili sistemin gelişimini sağlar.

Yasalarda belirtilen durumlar istisna olmakla, devlet ve yerel yönetim, yetkili kişiler bilgiye erişimi kısıtlayamazlar ve başvuruları red edemezler.

Başvuru red edildiğinde, başvuru sahibine en geç 10 gün içinde gerekçeleri gösterilerek cevap verilir. Eğer bilgiler zamanında verilmezse önemini kaybediyorsa, cevap hemen, bu mümkün değilse 24 saat içinde verilir. Diğer durumlarda çevreyle ilgili bilgi almak için yapılan başvuruya bir ay içinde, bilgi karmaşık olduğunda ise iki ay içinde cevap verilir. Çevreyle ilgili açık bilgiler ya başvuruya cevap şeklinde

paylaşılır ya da medyada yayımlanır. Açık bilgiler her takvim yılı hakkında hazırlanır ve sonraki yılın birinci döneminde medyada paylaşılır (1-82. maddeleri).

2.1.5. Medyanın Bilgiye Erişimi

Medyanın bilgi edinme özgürlüğü bilginin yasal olarak aranması, elde edinmesi, hazırlanması, yayınlanması için devlet tarafından gerekli ortamın oluşturulması, hem teknoloji, maddi hem de hukuki açısından önlemlerin alınması ile sağlanabilir. Bu özgürlüğün teminatını en başta devlet sağlıyor (Amaşov ve Alibeyli, 2002: 8). Medya özgürlüğünün sağlanması için devlet tarafından uygulanan önlemler arasında sansürün yasaklanması, tekelcilik karşıtı önlemler, mahkemeye şikayet etmek hakkı, bazı imtiyaz ve indirimler sayılabilir (Amaşov ve Alibeyli, 2002: 9).

Azerbaycan Cumhuriyetinde medyanın bilgiye erişimi ile ilgili ilişkileri 7 Aralık 1999 tarihli "Medya Hakkında" kanun düzenliyor. Bu kanun kitlesel bilgilere medyanın erişimini düzenliyor.

Kanuna göre "Aranması, elde edilmesi, hazırlanması, iletilmesi, yapımı ve yayımı Azerbaycan Cumhuriyeti yasalarınca kısıtlanmayan, genel kullanım için tasarlanmış yayın, ses, görsel-işitsel haber ve diğer bilgiler kitlesel bilgilerdir." Periyodik yayın baskıları, teleryo programları, bilgi ajansları, internet, gerçek olay programları ve diğer yayın biçimleri" medyanı oluşturuyor (3. madde).

Bu Kanunla ve Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 50. maddesi medyada her hangi bir sansürü veya sansür uygulamak için oluşturulan devlet kurumunu yasaklıyor.

İlgili kanunlara bakıldığında, devlet idari olarak medyanın faaliyetine, onların eriştiği bilginin içeriğine, medya araçlarının faaliyetine müdahale etmiyor. Ancak belirtmek gerekiyor ki, Azerbaycanda medyaya uzun süre Bakanlar Kurulu yanında Basında ve diğer medya araçlarında devlet sırrını muhafaza eden Genel İdare tarafından sansür uygulanmıştır. "Azerbaycan Cumhuriyetinde söz, ifade ve bilgi özgürlüğünün sağlanması alanında ek önlemler" Hakkında 6 Ağustos 1998 tarihli Kararname ile sansür kaldırılmıştır (Amaşov ve Alibeyli, 2002: 9).

Yasalar olağanüstü ve sıkıyönetim durumlarında medyaya sansür uygulanmasına izin veriyor.

"Olağanüstü durum" Hakkında Kanunun 8 maddesine göre Olağanüstü durumun uygulanmasında alınan önlemler ve geçici kısıtlamalara ilk sansürün uygulanması yoluyla basın ve diğer kitle iletişim araçlarının özgürlüğüne, ses yükselten tekniklerin ve fotokopi cihazlarının geçici olarak alınması aittir.

"Sıkıyönetim" Hakkında Kanunda ise "medya araçlarının bilgi ve materyallerin askeri sansürden geçirilmesi, sıkıyönetim uygulandığı bölgede medya araçlarının özel faaliyet rejiminin uygulanması, yasal dayanaklar olunca onların faaliyetlerinin sınırlandırılması veya durdurulması hakkında ilgili makamlara bilgi verilmesi, sınır bölgesinde medya araçlarının etkinliğinin düzenlenmesi" gibi sansür türlerinin uygulanabileceği belirtilmiştir (madde. 10).

"Medya Hakkında" Kanunun 8. maddesinde medyanın bilgiye erişim özgürlüğü belirtilmiştir. "Medya toplumdaki ekonomik, siyasi ve sosyal durum hakkında, devlet organlarının, belediyelerin, idare, işletme ve kuruluşların, kamu kurumlarının, siyasi partilerin, görevli kişilerin faaliyetleri hakkında hızlı ve doğru dürüst bilgiler almak hakkına sahiptir." Belirtilen kurumlar faaliyetleri hakkındaki bilgiyi medyanın talebi, başvurusu üzerine, aynı zamanda basın toplantıları düzenlemek yolu ile veya başka yollarla paylaşırlar.

Medyanın bilgi edinmek için başvurusu yazılı veya sözlü olabilir.

Kanunda belirtilen süre içinde bu bilgi kendi aktüelliğini, önemini kaybediyorsa, başvuru hemen, bu mümkün olmadığı takdirde ise 24 saatten geç olmadan cevaplanmalıdır.

Medya temsilcisi bilgiyi paylaşmayı red eden devlet organlarından, yerel yönetim kurumlarından, yönetim, işletme ve kurumlardan, toplumsal birliklerden, siyasi partilerden veya yetkili kişilerden Azerbaycan Cumhuriyeti mevzuatına uygun şekilde şikayet hakkına sahiptir. Medyaya bilgi verilmesini engelleyen, sansür uygulayan kişiler mesuliyet taşıyorlar (1-61. maddeleri).

2.1.6. Yolsuzlukla Mücadelede Bilgi Edinme Hakkı

Daha önce de belirttiğim gibi yönetimde açıklığın uygulanabilir olması için devlet ve yerel yönetim kurumları, yetkili kişiler yolsuzlukla mücadele programlarında önemli adımlar atmalıdır. Yolsuzluğun oluşumu toplumun, vatandaşların yönetim hakkında gerekli bilgi elde edememesinden kaynaklıyor.

Azerbaycan Cumhuriyetinde de yolsuzlukla mücadele yolunda 13 Ocak 2004 tarihli "Yolsuzlukla Mücadele" Hakkında Kanun kabul edilmiş ve 1 Ocak 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunun kabul edilmesi ve yürürlüğe girmesi Azerbaycan Cumhuriyetinin Avrupa Konseyine katılması için Azerbaycanın ödevlerinden biri idi.

Bu kanunun ilgi alanı yolsuzlukla ilgili kanun ihlalleri, önlemlerin alınması sonuçlarının ortadan kaldırılması, insan ve vatandaşların hak ve özgürlüklerinin savunulması, devlet ve yerel yönetim kurumlarında, yetkili kişilerin faaliyetlerinde yasallığın, şeffaflığın ve verimliliğin sağlanmasıdır.

Yolsuzluk; yetkili kişilerin yetkisini, statüsünü kullanmakla illegal maddi ve başka ayrıcalıklar veya indirimler elde etmesi veya gerçek veya tüzel kişiler tarafından maddi, ayrıcalıklar, indirimlerin yasal olmayarak yetkili kişilere teklif edilmesi, önerilmesi ile yetkili kişilerin etki altına alınması, kendi amaçları için kullanılmasıdır. Buradan böyle anlaşılıyor ki, yolsuzluk sadece devlet veya yerel yönetim kurumları, yetkili kişileri tarafından değil, vatandaşlar, gerçek veya tüzel kişiler tarafından da hayata geçirilebilir.

Yolsuzlukla mücadele bu alanda uzmanlaşmış Azerbaycan Cumhuriyeti Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu tarafından uygulanıyor. Bu Komisyonun üyeleri yürütme, yasama ve mahkeme organları tarafından onaylanan kişilerden oluşmaktadır ("Yolsuzlukla Mücadele" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, madde. 4).

Kanunun 5. maddesinde bilgi paylaşmakla ilgili belirtiliyor ki, yetkili kişiler her yıl gelirleri hakkında gelirin kaynağı, çeşiti, tutarı yazmakla; mülkiyeti hakkında; yasa ile belirtilen miktardan yüksek olan bankalardaki mali kaynakları, borçları hakkında bilgi vermek zorundadırlar. Bilgi edinmek hakkı ihlal edilerek yetkili kişiler hakkında toplanmış bilgilerin açıklanması yasaklanmıştır.

Ancak Vatandaşların Emek Haklarının Savunması Liginin³ yayımladığı raporda belirtiyorlar ki, gözlemlerinden böyle bir sonuca varmışlar ki, Azerbaycandaki kurumlar ödevlerini yeterince uygulayamıyorlar. Bunun nedenini kurumlararası koordinasyonun zayıf olması ve kurumların odak noktaları yolsuzluğun kaynaklarına değil, ondan oluşan sonuçlara yönelmiş olması gösteriliyor (Mammadov: 2006, 19).

2.1.6.1. Şeffaflığın Artırılması ve Yolsuzlukla mücadele Ulusal Strateji Planı

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanınının 28 Temmuz 2007 tarihli kararı ile "Şeffaflığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadele Ulusal Strateji ve onun uygulanmasına yönelik 2007-2011 yılları için Faaliyet Planı" kabul edilmiştir. Bu planda, 2004-2006 yıllarında uygulanan devlet programının devamı olarak Azerbaycan Cumhuriyeti demokratik devlet yönetimi, sosyal iktisadi alanlarda reformlar yapılması ile yolsuzlukla mücadelelere uzun ve kısa vadeli önlemler belirtiliyordu. Bilgi edinme hakkı konusunda bu stratejik planda böyle belirtiliyor: "Kişilerin bilgi özgürlüğünün kullanımı devlet ve yerel yönetim kurumlarının faaliyetlerinde şeffaflığın sağlanması şartlarından biridir. Ulusal Stratejinin uygulanması ile ilgili 2007-2011 yılları için Eylem Planı bu özgürlüğü sağlayan bilgi erişim hakkında mevzuatın uygulamasında verimliliğin artırılmasını, vatandaşların devlet ve yerel yönetim kurumlarının faaliyetleri hakkında bilgi edinebilmesini, iletişim konularında vekillik enstitüsünün etkinliği üzere tekliflerin hazırlanmasını öngörmüştür" ("Şeffaflığın artırılması ve Yolsuzlukla Mücadele Ulusal Eylem Planı"). Bilgi edinme hakkının uygulanması ve hayata geçirilmesinin geliştirilmesi ile ilgili belirtilen hususlar şunlardır:

Hukuka aykırı eylemlerle ilgili başvuruların, dilekçelerin ve şikayetlerin değerlendirilmesinin geliştirilmesinden sorumlu olan Bakanlar Kurulu, merkezi ve yerel yürütme kurumları, mahkemeler, Genel Savcılık, Mahkeme Hukuk Konseyi, belediyeler yapılan başvuruların incelenme ve değerlendirme kurallarının geliştirilmesine dair tekliflerin hazırlanması, dilekçe ve şikayetlerle ilgili etkili

³ Vatandaşların Emek Haklarını Savunma Ligi 1997 yılının Haziran ayında oluşturulmuştur. Sosyal ve ekonomik hakların korunmasına ek olarak, aynı zamanda temel hak ve özgürlükleri sağlamada uzmanlaşmıştır. Bu Örgüt birçok alanda gözlemler yürütmüş, raporlar hazırlamıştır.

araştırmaların yapılması, elektronik posta yoluyla başvuru ve Şikayetlerin kabulünün organize edilmesi alanında çalışmalar yurutmelidir.

Bilgi Özgürlüğünün uygulanmasının geliştirilmesi için icrasından mesul olan Merkezi ve yerel yönetim organları, mahkemeler, Genel Savcılık, Mahkeme Hukuk Konseyi, İnsan Hakları Müvekkili (Ombudsman), belediyeler bilgi edinme koşullarının ve yöntemlerinin geliştirilmesi, bilgi elde edilmesinden sorumlu olacak yapısal bölümlerin faaliyetlerinin iyileştirme, bu alanda eğitim programlarının gerçekleştirilmesi, bilgilenme konuları ile ilgili vekillik enstitüsünün faaliyetleri ile ilgili öneri hazırlanması alanında çalışmalar yapmalıdır.

Devlet kurumlarının faaliyetlerini içeren internet sayfalarının oluşturulması için internet sayfalarında bilgilerin sürekli güncellenmesi, "Bilgiye Erişim" Hakkında Kanunda öngörülen bilgilerin internet sayfalarında yerleştirilmesi, internet sayfalarından halka aracı olarak kullanılması için çalışmalar yurütülmelidir (Şeffaflığın arttırılması ve Yolsuzlukla Mücadele Ulusal Eylem Planı, s 18).

2.2. AZERBAJYAN CUMHURİYETİNDE DEVLET SIRI

Önceden de belirtildiği gibi "devlet sırrı" kavramı farklı ülkelerde farklı anlamlarda tanımlanıyor. Bazı ülkelerde devletin sadece dış güvenliği, yabancı ülkelerle olan ilişkilerini kapsadığı takdirde, bazı ülkelerde de hem iç hem de dış güvenlikle ilgili ilişkileri, bilgileri kapsıyor.

Azerbaycan Cumhuriyetinde ise; devletin askeri, ekonomik, dış siyaset, istihbarat, operasyon-arama faaliyeti ile ilgili olan, devletin güvenliğine zarar verebilecek bilgiler devlet sırrı kavramının kapsamı içindedir.

Azerbaycanda devlet güvenliğini sağlamak amacı ile bilgilerin devlet sırrı olarak kabul edilmesi, muhafazası, kullanılması, onların gizli kalması veya gizliliğini kaybetmesi ile ilgili ilişkileri düzenlemek için 7 Eylül 2004 tarihinde "Devlet Sırrı" Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Kanunda belirtiliyor ki, Azerbaycan Cumhuriyeti sınırları dahilinde veya haricinde olan devlet veya yerel yönetim kurumları, yetkili kişiler, yabancılar veya vatandaşlığı olan kişiler bu kanunla onlara verilen görevleri mutlaka icra etmekle yükümlüdürler.

Devletin üç kolu olan yasama, yürütme ve yargı kollarının da devlet sırrının uygulanması ve muhafaza edilmesi ile ilgili yetki ve görevleri vardır.

Yasama kurumu devlet sırrının muhafaza edilmesi ile ilgili devlet programının uygulanması için bütçeden ayrılan ödemeleri inceliyor ve devlet sırrının muhafazası ile ilgili yasama organında olan kişilerin yetkilerini belirliyor.

Belli yürütme kurumları devlet sırrının muhafazası alanında devlet programını uyguluyor, devlet sırrının muhafazasını hayata geçiren kurumun içeriğini, yapısını ve statüsünü onaylıyor, devlet sırrı hesap edilen bilgilerin listesini onaylar, bununla ilgili uluslararası sözleşmeler imzalar ve yetkilerince devlet sırrının gizliliğinin oluşturulması ve gizliliğinin kaldırılmasını sağlar. Bunlardan başka diğer devlet ve yerel yönetim kurumları, örgütleri tarafından verilmiş bilgilerin devlet sırrı olarak kabul edilmesi ve muhafazasını sağlar, devlet sırrı olan bilgilerle çalışmasına izin verilen kişileri kontrol eder ve denetler, devlet sırrının muhafazasının güncellenmesi, geliştirilmesi ile ilgili kuruma teklifler önerir.

Mahkemeler ise "Devlet Sırrı" Hakkında Kanun ihlali ile ilgili olan davaları görür, bu davaları incelerken devlet sırrının muhafazasını sağlar ve mahkeme kurumlarında olan kişilerin devlet sırrı ile ilgili yetkilerini belirler (1-4. maddeleri).

2.2.1.Devlet Sırrını Kapsayan Bilgilerin Listesi

Azerbaycanda askeri, ekonomik, dış siyaset, istihbarat ve karşı istihbarat, operasyon-arama faaliyeti alanında olan bilgiler devlet sırrı kapsamı içinde yer alan bilgilerdir. Azerbaycan Cumhuriyeti "Devlet Sırrı" Hakkında Kanunda aşağıdakiler belirtiliyor:

"Azerbaycan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin, başka silahlı bileşiklerinin, mevzuatta öngörülen diğer birliklerinin stratejik, operatif ve seferberlik yerleştirilmesine ilişkin işlemlerin hazırlanması ve hayata geçirilmesi için stratejik ve operasyonel planlarının, savaş yönetimine dair belgelerinin içeriği, onların savaş ve seferberlik hazırlığı, seferberlik kaynaklarının oluşturulması ve kullanımı hakkında bilgiler; silahlı birleşmelerin yapılanma planları, silahların ve askeri araçların gelişiminin yönleri, silah ve mühimmat örneklerinin oluşturulması ve modernleştirmek amaçlı programların, araştırma ve deneysel tasarımcı çalışmalarının içeriği ve uygulanması sonuçları hakkında; silah ve mühimmat örneklerinin taktik-

teknik özellikleri ve savaşta uygulaması imkanları, askeri amaçlı yeni tür maddelerin özellikleri, içeriği veya teknolojileri hakkında; milli güvenlik ve savunma yararına özel önem taşıyan nesnelerin dislokasyonu, amacı, hazırlık ve korunma derecesi, inşası ve işletilmesi, ayrıca bu tesisler için toprak, yerin altı ve akvatoriyalar ayrılması hakkında; birliklerin dislokasyonu, gerçek isimleri, organizasyon yapısı, özlük Kurulu sayı ve onların savaş teminatı hakkında, ayrıca askeri-siyasi veya operasyon koşulları hakkında; Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarının savunma ve önemli ekonomik önemli geodeziya birimlerinin ve coğrafi nesnelerin koordinatları hakkında bilgiler askeri devlet sırrı olarak kabul ediliyor" (5.1 madde).

"Azerbaycan Cumhuriyeti ve onun ayrı ayrı bölgelerinin mümkün askeri operasyonlara hazırlık planlarının içeriği, silah ve askeri araçların üretimi ve tamiri üzere sanayinin seferberlik gücü, askeri alanda kullanılan hammadde ve malzemelerin stratejik türlerinin gönderilmesi hacmi, rezervleri, ayrıca devlet stokların yerleştirilmesi, fiilen kapsamı ve kullanımı hakkında; Azerbaycan Cumhuriyeti Savunma yeteneğinin ve güvenliğinin sağlamak amacıyla onun altyapısından kullanılması hakkında, sivil savunma güçleri ve araçları, idari yönetim tesisleri dislokasyonu, Atama ve korunma derecesi, nüfusun güvenliğinin temin olduğu derecesi, devletin güvenliğinin sağlanması için tasarlanmış tutulan ulaşım ve iletişim faaliyetleri hakkında; devlet savunma siparişlerinin hacimleri, planları (görevleri), silah, askeri teknik ve diğer askeri ürünlerin bırakılması ve gönderilmesi (para veya aynı ifadesinde), onların sürümü mevcut güç ve bu gücün artırılması hakkında, gösterilen silah, askeri teçhizat ve diğer askeri ürünleri geliştirildiği veya üreten işletmeler, onların kooperasyona üzere ilişkileri hakkında; devletin güvenliğine etki eden önemli savunma veya ekonomik önemi olan bilimsel ve teknik başarıları, bilimsel araştırma, deneysel-geliştirme, tasarım ve teknolojileri hakkında; Listesi mevzuatta belirlenen strateji türü yararlı kazıların kaynaklarının, üretim, ithalat ve ihracat, satışının hacmi, devlet kaynakları hakkında, para banknotlarının, değerli kağıtların hazırlanması, sahteletirmesinden korunması, ayrıca devletin mali faaliyetlerinin diğer özel tedbirleri hakkında bilgiler ekonomik devlet sırrı bilgilere aittir" (5.2. madde).

"Azerbaycan Cumhuriyetinin önce açıklanması devletin güvenliğine zararlı olabileceği düşünülen dış siyasi ve dış ekonomik faaliyetleri hakkında; zamanından

önce açıklanması taraflardan en azından biri için diplomatik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde sıkıntı yaşanmasına neden olabilmesi durumunda Azerbaycan Cumhuriyetinin diğer devletlerle askeri, bilimsel-teknik ve diğer alanlarda işbirliği hakkında bilgiler dış siyaset açısından devlet sırrı olarak kabul edilmiştir" (5.3. madde).

İstihbarat, karşı istihbarat ve operasyon-arama faaliyetleri alanındaki devlet sırrı olan bilgilere ise "istihbarat, karşı istihbarat ve operasyon-arama faaliyetlerinin kuvvet ve araçları, kaynakları, yöntemleri, planları ve sonuçları hakkında, ayrıca bu aktivitenin finansmanının göstergeleri hakkında, eğer bu göstergeler listelenen bilgileri açıklıyorsa; istihbarat, karşı istihbarat ve operasyon-arama faaliyette bulunan organlarla konfidensial esaslarla işbirliği yapan ve işbirliği yapmış kişiler hakkında; devlet koruma tesislerinin güvenliğinin sağlanmasının düzenlenmesi, kuvvet ve araçları, yöntemleri hakkında, ayrıca bu faaliyetin malileştirilmesinin göstergeleri hakkında, eğer bu göstergeler listelenen bilgileri açıklıyorsa; şifrelenmiş dahil olmak üzere kodlanmış ve gizli olan iletişim sistemleri hakkında, şifrelerin işlenmesi ve hazırlanması, onlarca güvenlik, şifreleme ve özel koruma araçları hakkında, özel amaçlı bilgi-analitik sistemleri hakkında; gizli veri koruma yöntemleri ve araçları hakkında; devlet sırrının korunmasının düzenlenmesi ve gerçek durumu hakkında; Azerbaycan Cumhuriyeti devlet sınırının korunması hakkında; Devletin güvenliğinin sağlanması amacıyla yapılan önlemleri açıklayan personel hazırlığı hakkında" bilgiler aittir (5.4. madde).

2.2.2. Bilgilerin Devlet Sırrı Kabul Edilmesi, Gizliliğinin Oluşturulması ve Kaldırılması

Devlet sırrını oluşturan bilgilerini semboller, imgeler, sinyaller, teknik kararlar ve işlemler şeklinde yansıdığı maddi nesnelere devlet sırrı kaynakları, devlet sırrı hesap edilen bilgilerin taşıyıcıları olarak kabul edilmiştir. Bilgilerin devlet sırrı kabul edilmesi, gizliliğinin oluşturulması denildiğinde bu bilgilerin paylaşılmasına ve devlet sırrı olan bilgi kaynakları ile çalışmalara uygulanan kısıtlamalar anlaşılmaktadır.

Bilgilerin gizliliğinin oluşturulması yasallık, yani devlet sırrı olarak kabul edilmesi ve gizliliğinin oluşturulması Devlet Sırrı Hakkında Kanuna ve Azerbaycan

Cumhuriyeti devlet sırrı mevzuatına uygun olarak yapılması; zamanında uygulanması, yani gizliliği oluşturulmuş bilgilerin paylaşılmadan önce veya bilgilerin edindiği zaman kısıtlamaların uygulanması; tutarlılık, gerekçelilik, yani devletin toplumun ve vatandaşların menfaatleri göz önüne alınarak hem ekonomik, hem siyasi, hem askeri sonuçları uzmanlar tarafından değerlendirilmesi ile belirlenmesi; ilkelerine dayanarak uygulanıyor.

İnsanların hayatı ve sağlığı için tehlike olabilecek olağanüstü olaylar veya kazalar, ekoloji, tıbbi, eğitim, kültür, nüfus artımı, ziraat, suç oranı hakkında bilgiler, devletin vatandaşlara ve kurumlara verdiği ayrıcalıklar, indirimler ve tazminatlar hakkında, yüksek yetkili kişilerin sağlığı hakkında bilgiler, hak ve özgürlüklerin ihlali ile ilgili bilgiler, devlet kurumları ve yetkili kişiler tarafından kanun ihlalleri ile ilgili bilgiler devlet sırrı olarak kabul edilemezler.

Azerbaycan yasalarına göre bilgilerin gizlilik düzeyleri üç gruba ayrılıyor. Bu gruplar özel önemli, tam gizli ve gizli olarak kabul edilen gruplardır.

Devlet sırrı olarak kabul edilen bilgilerin listesinin oluşturulması uygun yürütme kurumu tarafından gerçekleştiriliyor. Bu bilgilerin gizlilik düzeyi ile ilgili kararlar bu kurum tarafından alınıyor.

Devlet kurumu veya başka kurumun faaliyeti sonucu hazırlanmış bilginin devlet sırrı olarak kabul edilmesi ve gizliliğinin oluşturulması için bu bilgilerin devlet sırrı olan ve gizliliğinin oluşturulması gereken bilgilerin listesinde belirtilmiş özelliklere uygun olması gerekiyor. Eğer listedeki belirtilen özelliklere sahip değilse, ihtimal edilen gizlilik düzeyinde gizliliği oluşturulur ve listede değişiklik yapılarak, bu bilgilerinden listeye eklenmesi için uygun kuruma bir ay içinde öneri gönderiliyor. Bu önerilerin listeye eklenmesi veya kaldırılması ile ilgili uzmanlar üç ay süresinde karar vermelidir.

Eğer devlet sırrı olarak kabul edilmesi gereken bilgiler vatandaşların veya başka kurumun mülkiyetindeyse, devlet kurumunun kararına göre bu bilgiler devlet sırrı olarak kabul ediliyor. Bu bilgilerin devlet sırrı olarak kabul edilmesi ve gizliliğinin oluşturulması sonucu vatandaşlara veya başka kuruma verilen zarar, ilgili taraf ile devlet kurumu arasından hazırlanan anlaşmaya göre bu ödeme devlet kurumu tarafından ödeniyor. Eğer mülkiyetçi bu anlaşmanı imzalamak istemezse, devlet

sırrını izinsiz yaydığı için kanunla mesuliyet taşıyacağı hakkında bilgilendirilir, uyarılır.

Gizlilik süresinin bitmesi, Azerbaycan Cumhuriyetinin devlet sırrı olan bilgilerin paylaşılması ile ilgili uluslararası ödev yüklenildiğinde veya artık devlet sırrı olan bilginin gizliliğinin muhafaza edilmesi tutarlılığının devre dışı olması durumunda uygulanan gizlilik ortadan kaldırılıyor. Devlet sırrı olduğu için uygulanan gizlilik 30 yıldan fazla olamaz. Özel durumlarda uzatılabilir.

Bu bilgilerin gizliliğinin muhafaza edilmesi için tutarlılığı her 5 yılda en az bir defa kontrol edilmelidir.

Azerbaycan Cumhuriyetinin vatandaşları, kurumlar, diğer örgütler bilgilere uygulanan gizliliğin kaldırılması için bilgiyi elinde tutan kuruma veya devlet arşivine başvuru yapabilir. Başvuru değerlendirilip üç ay içinde cevaplanmalıdır. Eğer başvuru yapılan kurumun gizliliği kaldırmak yetkisi yoksa başvuru sahibine bir ay içinde hangi kuruma müracaat etmeli olduğu hakkında bilgi vermelidir.

Ortak çalışmalar yürütmesi gereken devlet kurumları devlet sırrı bilgileri gizliliğinin korunması şartıyla karşılıklı bilgi paylaşımında bulunabilirler.

Devlet sırrını ilgili merkezi yürütme organları veya devlet kurumları, işletme, yönetim, kurumlar ve devlet sırrının korunması üzere yapısal bölmeleri muhafaza ediyor.

Yetkili kişilerin veya vatandaşların devlet sırrı ile çalışmasına izin verilmesi gönüllü olarak gerçekleştiriliyor. Sadece Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları devlet sırrı olan bilgileri elde edebilir. Yabancıların devlet sırrı olan bilgilerle çalışması yürütme organının belirlediği şartlarla, koşullarla mümkündür.

Eğer kişinin yüksek düzeyde gizliliği olan bilgilere erişim yetkisi varsa, ona daha düşük düzeyde gizlilik grubunda olan bilgilere de erişim izni verilir.

Kişinin mahkeme tarafından fiili ehliyeti kısıtlanmışsa, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa düzenine kast etme suçundan yargılanmışsa, ağır ve özellikle ağır suçlara göre hakkında soruşturması varsa, mahkumluğu olmuşsa, devlet sırrına erişimi kısıtlayan hastalığı varsa, kontrol zamanı Azerbaycan Cumhuriyeti güvenliği için

tehlike olabilecek eylemleri ortaya çıkmışsa, kontrolü geçiştirmiş veya yanlış bilgi vermişse devlet sırrı olan bilgiye erişimine izin verilmez (6-15. maddeleri).

2.4.VATANDAŞLARIN BAŞVURULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Vatandaşlara Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası 57. maddesince devlet kurumlarına şahsen başvuru yapmak hakkı tanınıyor. Ve her başvuru yasalarda belirtilmiş koşullarda ve sürede yazılı cevaplanmalıdır. Yapılan başvuruların değerlendirilmesi ile ilgili 30 Eylül 2015 tarihli "Vatandaşların Başvuruları Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Kanun kabul edilmiştir.

Vatandaşlara devlet ve belediye kurumlarına, devlet veya belediye denetiminde olan tüzel kişilere ve bütçe örgütlerine, onların yetkili kişilerine başvuru, dilekçe hakkı tanınıyor. Bu başvurular şahsen veya temsilci aracılığı ile, bireysel veya kolektif olabilir. Yapılan başvurular diğer kişilerin hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmemesi ile birlikte serbest ve gönüllü olarak hayata geçirilir. Irkına, milliyetine, dinine, diline, cinsine, kökenine, malvarlığına, hizmet konumuna, inancına, siyasi partilere, sendikalara ve diğer sosyal birliklere bağlılığına göre kişinin başvuru hakkı kısıtlanamaz.

Bu kanuna göre başvurular üç türe ayrılıyor: Teklif (öneri), Dilekçe ve Şikayet.

Hukuki düzenlemelerin, devlet kurumları, yönetim, kurum ve işletmenin faaliyetinin iyileştirilmesini, eğitim, bilim, teknik, hukuk ve başka alanlardaki sorunların çözümü için yapılan başvurular teklif veya öneri olarak kabul ediliyor (3. madde).

Vatandaşların haklarını hayata geçirmek istediğini belirten başvurular dilekçedir (3. madde).

Devlet kurumları, idare, işletmeye, yönetime hakkının tanınmaması, hukuk ihlalinin ortadan kaldırılması için yapılan başvurular ise şikayet olarak değerlendiriliyor (3. madde).

Bu kanunun 4. maddesine göre vatandaşların başvurularının incelenmesi; hukukilik, vatandaşların başvurularını serbest ve gönüllü hayata geçirmesine ortamın oluşturulması, başvurulara ilişkin taleplerin bütünlüğü, gerçek ve tüzel kişilerin haklarının ve yasal çıkarlarının korunması, başvuruların değerlendirilmesi zamanı

ayrımcılığa ve oyalamaya yol verilmemesi, başvurusu inceleyen yetkili kişinin faaliyetinde şeffaflığın sağlanması, vatandaşların başvuru hakkı ile devlet çıkarlarının uzlaştırılması ilkelerine dayanarak uygulanıyor.

Mahkemede görülen davalara ilişkin başvuruların değerlendirilmesi, "Vatandaşların başvuruları" Hakkında Kanunun ilgi alanını kapsamıyor. Askeri hizmetlerle ilgili başkanlarına yapılan başvurular Azerbaycan Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetlerinin İçsel hizmet tüzüğü ve disiplin tüzüğüne, referandum yapılması ile ilgili başvurular Azerbaycan Cumhuriyeti Seçki Kanununa uygun olarak değerlendiriliyor. Ombudsmana yapılan başvurular, şikayetler ve onların incelenmesi "Azerbaycan Cumhuriyeti İnsan Hakları Müvekkili" Hakkında Anayasal Kanunla düzenleniyor. Bilgi edinme başvuruları ve onların incelenmesi "Bilgiye Erişim" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, ev içi şiddet hakkında şikayette suç içeriğinin belirtileri olmadığı takdirde şikayetin incelenmesi "Ev İçi Şiddetin Önlenmesi" hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu ile düzenleniyor. Sosyal önemli işlevleri yerine getiren tüzel kişilere, normatif hukuki düzenlemelerin veya sözleşme temelinde eğitim, sağlık, kültür ve sosyal alanlarda hizmet veren özel tüzel kişilere ve işletmelere başvurulması ve bu başvuruların incelenmesi bu Kanunla düzenleniyor (5. madde).

Vatandaşlar başvurularını yetkili kişilere yazılı sunmalı veya sözel olarak belirtmelidir.

Yazılı başvuruları vatandaşlar şahsen veya temsilcisi aracılığı ile yapabilir veya posta, faks, e-postayla yapılan başvurular yetkili kişinin e-posta adresine veya internet sitesine gönderilir. Eğer internet sitesinden başvuru yapılıyorsa vatandaş kendi e-posta adresini belirtmelidir. Elektronik belge biçiminde gönderilen başvurular elektronik imza ile onaylanmalıdır.

Yapılan başvuruyu inceleyecek kişi yazılı yapılan başvuruyu eğer kanuna uygun olarak yapılmışsa kabul etmeli, kaydını oluşturmalı ve incelenmesini, araştırılmasını sağlamalıdır. Bu kanuna uygun olarak yapılan başvuruyu kabul etmekten red edilmesi yasaklanmıştır.

Vatandaşların başvurularına kabul edilme tarihi ve kayıt numarası veriliyor. Eğer başvuru yapan kişi talep ediyorsa, ona kayıt numarası, tarihi ve başvuruyu inceleyecek kişi hakkında bilgi verilir.

Başvuruda belirtilen konu incelendikten ve vatandaşa buna dair dayanak gösterilerek cevap verildikte başvuru cevaplanmış olarak kabul edilir. Başvuru Azerbaycan devlet dili olan Azerbaycanca cevaplanıyor. Elektronik yapılan başvurulara elektronik olarak cevap veriliyor. Vatandaşın isteği veya başvuruda e-posta belirtmemişse, cevap postayla gönderilir. Verilen cevapda başvuruda belirtilen konunun araştırılması ve alınan önlemler hakkında bilgi verilir veya başvurulması gereken ilgili kişi gösterilir.

Başvurunun incelenmesinin durdurulması, kısmen değerlendirilmesi veya red edilmesi hakkında karar kabul edildiği zaman ise başvuru yapana bu karardan şikayet edebilmesi kuralları açıklanır.

Başvurunun incelenmesini gerçekleştiren kişi belirtilen sorunun çözümü ile ilgili ek olarak bilgi için sorgu gönderdikte 7 iş gününden geç olmadan bu sorgu cevaplanmalıdır. Eğer başvuruda belirtilen konu başvuru yapılan kişinin yetkileri dahilinde değilse veya birkaç kişinin yetkileri dahilinde ise, bu başvuru 3 iş gününden geç olmadan ilgili kuruma gönderilir ve bununla ilgili başvuru yapana bilgi verilir. Devlet kurumu başvurunu incelenmek için başvurunu ilgili devlet ve belediye kurumuna gönderebilir ve sonucu hakkında bilgi talep edebilir.

Eğer yapılan başvuruda belirtilen konular devlet sırrını oluşturan bilgileri içeriyorsa, cevaplanmasının imkansızlığı hakkında vatandaşa bilgi verilir.

Vatandaşların başvurularını incelenmesi için hukuka aykırı hareketlerinden şikayet edilen kişiye veya kuruma gönderilmesi yasaklanmıştır.

Başvuruyu kabul etmemek ve başvuru yapan kişinin bu bilgiyi almak zorunluluğunu kanıtlamasını talep etmek yasaklanmıştır.

Eğer başvurunun yapılması ve incelenmesi için başka kurallar öngörülüyorsa, başvuruda belirtilmesi gereken bilgiler eksikse, bu konu ile ilgili mahkemenin yürürlüğe girmiş kararı varsa, vatandaşın tekrar yapılan başvurularına bir yıl içinde üç kere dayanak gösterilerek cevap verilmişse, başvuruyu ilgili kuruma göndermek

mümkün değilse veya belirtilen bilgiler ilgili kuruma gönderilmesi için yeterli değilse veya başvurunun araştırılmasının durdurulması hakkında dilekçe verilirse başvuru incelenmeden durdurulur. Bu durum hakkında başvuruyu inceleyen yetkili kişi 5 iş gününden geç olmadan, sözlü başvurulara ise gerek olursa başvuru yapan kişiye derhal bilgi verilir.

Yolsuzlukla ilgili hukuk ihlalleri hakkında başvuru kabul edildiğinde devlet kurumunun başkanı hizmeti araştırma kararı veriyor. Hizmeti araştırma 20 iş gününde tamamlanmalı ve sonucu hakkında devlet kurumu başkanına bilgi verilmelidir. Ek bilgi ve araştırma gerektiğinde başkan tarafından 10 iş günü kadar uzatılabilir.

Hizmeti araştırmanın sonu hakkında bilgi aldıktan sonra devlet kurumu başkanı başvuru haklı görülürse ilgili hukuki önlemlerin alınması, suç belirtileri olursa belgelerin Azerbaycan Genel Savcılığına gönderilmesi, sivil, idari ve ceza mesuliyeti oluşturacak belirtiler olmaz ise ilgili kişiler hakkında disiplin cezasının verilmesi hakkında karar kabul edebilir. Eğer başvurunun haklı olduğu onaylanmazsa, şikayet üzere icraya son verilmesi hakkında karar kabul eder.

Vatandaşın hem devlet kurumunun başkanının kararından yüksek devlet kurumuna, hem de mahkemeye şikayet etmek hakkı vardır.

Yukarıda belirtilen durumlar istisna olmakla vatandaşların başvurularına en geç 15 iş gününde, ek araştırma ve kontroller gerektiren başvurulara ise en geç 30 iş gününden geç olmadan incelenip cevap verilir.

Ek olarak belgelerin incelenmesi gerektiği durumlarda ise vatandaşa bilgi vermekle süre bir ay daha uzatılabilir. Askeri görevliler ve onların aileleri tarafından yapılan başvurular en geç on beş gün içinde incelenip cevaplanmalıdır.

Yapılan başvuruda bilgi geç kalındığı takdirde anlamını kaybediyorsa, derhal, bu mümkün olmadıkta ise 24 saat içinde cevaplanmalıdır.

Vatandaşların başvurularını inceleyen kişi veya kurumlar ayda en az 1 kez vatandaşları kabul etmelidir. Vatandaşlar önceden belirtilen günlerde ve saatlerde kabul edilirler. Vatandaş kimliği veya kişisel bilgilerini belirten bilgiler veya elektronik imzası oldukça elektronik hizmetler yoluyla kabul için yazılır.

Canlı yayın zamanı teleradyo programları aracıyla yapılan sözlü başvuruları ek araştırma yapmadan cevaplanması mümkün olursa, başvuruyu inceleyecek kişinin programdaki temsilcisinin kayıt yapmadan başvuruyu canlı yayında cevaplandırmak hakkı vardır (1-14. maddeleri).

2.5. AZERBAJCANDA AÇIK YÖNETİM UYGULAMALARI

Azerbaycan Cumhuriyeti açık yönetim alanında çalışmalar yürütmektedir. Açık yönetim uygulamaları alanında "Açık Hükümetin Desteklenmesine Dair Ulusal Eylem Planı 2012-2015", "Açık Hükümetin Desteklenmesine Dair Ulusal Eylem Planı 2016-2018" kabul edilmesi, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı yanında Vatandaşlara Hizmet ve Sosyal Yenilikler için Devlet Ajansına bağlı Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının 2012 yılı 13 Temmuz tarihli fermanına göre oluşturulmuş "ASAN Hizmet" ve mevzuatın geliştirilmesi ile ilgili bir çok çalışmalar yapılmıştır.

Açık hükümetin uygulanma ilkeleri her zaman şeffaflığın artırılması ve yolsuzlukla mücadele alanında hayata geçirilen stratejinin bir parçası olmuştur. Yapılan eylemlerde devlet yönetiminde bilgi alışverişi teknolojilerinin uygulanma alanlarının genişletilmesi, bilgi edinmek, bilgiye erişimde açıklığın sağlanması, devlet yönetiminde toplumun katılımının sağlanması öngörülmüştür.

Azerbaycan Açık Yönetim Ortaklığı uluslararası örgütüne ilk katılan ülkelerden olmuştur.

"ASAN Hizmet" modelinin devlet hizmetlerinin sunulması ve Birleşmiş Milletler Örgütünün 2015 yılında "Devlet Hizmetleri Ödülü" ne layık görülmesi Azerbaycanın bu alanda yürüttüğü çalışmaların başarılı olduğunu gösteriyor.

2015 yılında Azerbaycan Dünya Ekonomik Forumunun rekabet yeteneği endeksine göre 148 ülke arasında 40. yeri, Dünya Bankasının "DoingBusiness" 2016 yılı raporunda ise "İş kurma" kriteri için 189 ülke arasında 7. yeri tutmuştur. Devlet kurumları tarafından açık hükümetin promosyon gerçekleştirilen projeler ve girişimlere öncelik belirlenmiş, bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının faaliyeti desteklenmiştir. (Açık Hükümetin Desteklenmesine Dair Ulusal Eylem Planı 2016-2018).

2.5.1. Açık Hükümetin Desteklenmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı 2016-2018

Bu eylem planının kabul edilmesi ve öngörülen eylemlerin kapsamı Azerbaycanda açık yönetim ilkelerinin uygulanma alanlarının genişletilmesi ve yolsuzlukla mücadele için gösterilen azmin göstericisidir.

Bu eylem planı 10 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlere elektronik hizmetlerin geliştirilmesi, bilgiye erişimin sağlanması, normatif hukuki düzenlemelerin tek internet elektronik veri tabanının faaliyetinin geliştirilmesi, sivil toplum üyelerinin faaliyetlerinin genişlemesi ve sosyal katılımın artması alanında, mali şeffaflığın sağlanması, yerel yönetim kurumlarının faaliyeti alanında, maden sektöründe şeffaflığın artırılması, yolsuzlukla mücadele alanında önlemlerin alınması ve mevzuatın geliştirilmesi, özel sektörde şeffaflığın ve sorumluluğun artırılması, eğitim ve işbirliği bölümleri aittir ve bu alanlardaki çalışmaları kapsıyor.

Eylem planının 2. bölümü olan bilgiye erişimin sağlanmasında öngörülen önlemleri belirtmek istiyorum.

İlk olarak icra süresi 2016-2017 yıllarını kapsayan Azerbaycan Cumhuriyeti İnsan Hakları Müvekkilinin (Ombudsmannın) "Bilgiye Erişim" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu'na göre ödevlerinin hayata geçirilmesinin denetiminin geliştirilmesi için önlemlerin alınması, 2016-2018 yıllarını kapsayan bilginin elde edilmesi ile ilgili hukuki yardım mekanizmalarının oluşturulması, uzmanlaşmış eğitimlerin ve eğitim programlarının uygulanması belirtilmiştir.

Yapılmakta olan veya inşa edilmiş ve kullanıma kabul edilmemiş çok dairesel binalarda dairelere dair verilmiş hukuk belirleyici belgelerin tek bilgi bazının oluşturulması, bu yönde gayrimenkul önceden kaydı mekanizmalarının geliştirilmesi ile ilgili önlemlerin alınması için 2016-2017 yıllarında tek bilgi veritabanının ve mekanizmasının oluşturulması öngörülmüştür.

2016-2018 yıllarında devlet kurumlarının internet sayfalarının mobil versiyonlarının hazırlanması, sosyal ağlarda sayfalarının açılması ve aktif etkinliğinin sağlanması alanında çalışmaların yürütülmesi planlanmıştır.

2016-2017 senelerinde Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcısı yanında Yolsuzluğa Karşı Mücadele Genel Müdürlüğü "161-telefon hattı" nın etkinliğinin iyileştirilmesi, istatistik ve analitik bilgilerin yayınlanması, gerçekleştirilen önlemlerle ilgili rapor,

bilgilerin Başsavcılık tarafından yayınlanması öngörülmüştür (Açık Hükümetin Destenlenmesine Dair Ulusal Eylem Planı 2016-2018).

2.5.2. Azerbaycanın "ASAN Hizmet" Projesi

Azerbaycan Cumhuriyetinde farklı devlet kurumlarının vatandaşlara sunduğu hizmetlerin tek bir merkezden sunulmasını sağlayan bir projedir. "ASAN Hizmet" projesinin ismindeki ASAN kelimesinin anlamı İngilizce "Azerbaijan Service and Assessment Network"dir. Azerbaycanca anlamı "Azerbaycan Hizmet ve Değerlendirme Ağı"dır.

Bu merkezler Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı yanında Vatandaşlara Hizmet ve Sosyal Yenilikler için Devlet Ajansına⁴ tabidir. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanınının 2012 yılı 13 Temmuz tarihli 685 numaralı Fermanına göre oluşturulmuştur.

Günümüzde 9 "ASAN hizmet" merkezi faaliyet göstermektedir. İlk "ASAN Hizmet" merkezi ise 2013 yılında faaliyete başladı. Bu Merkezlerin beşi Baküde, dördü ise Azerbaycanın bölgelerinde faaliyet yürütmektedir.

"ASAN hizmet" e şimdiye kadar milyonlarca başvuruda bulunuldu.

Pilot proje, yani deneme projesi olarak ilk "ASAN Hizmet" merkezinin açılışı Baküde 29 Aralık 2012 yılında gerçekleşti. 3 Mayıs 2013 yılında Sumgayıtta, Mayısın 24'de Baküde ikinci "ASAN Hizmet" Merkezinin, 17 Eylül 2013 yılında Baküde üçüncü Merkezin, 21 Aralık 2013 Gencede "ASAN Hizmet" Merkezinin, 2014 yılında 7 Mayıs'ta Baküde sayıca dördüncü "ASAN Hizmet" Merkezinin, 2014 yılının Aralık ayının 15'de Sabirabadda "ASAN Hizmet" Merkezinin (ülkedeki yedinci merkez), 13 Mart 2015 yılında Berdede (Azerbaycanda sayıca sekizinci "ASAN hizmet" merkezi), 2015 Temmuzun 14'de Azerbaycanda şimdilik sonuncu olan Bakü "ASAN Hizmet" merkezi açılışı oldu.

⁴ Azerbaycan Cumhuriyeti ASAN Hizmet merkezlerinin yönetimi, hizmet merkezlerinde faaliyet gösteren devlet kurumlarının faaliyetlerinin koordinasyonu, izleme ve değerlendirme, devlet kurumlarının bilgi tabanlarındaki etkileşim, elektronik hizmetlerin organizasyon sürecinin hızlandırılması, iyileştirmeyi uygulayan merkezi yürütme organıdır.

23 Ocak 2014 tarihinde "ASAN hizmet" merkezlerinin sunduğu hizmetlerden yararlanan vatandaşların sayısı 1 milyona ulaştı ve 2014 yılında "ASAN Hizmet" ISO 9001: 2008 yönetim standardı üzere uluslararası sertifika elde etti.

"ASAN Hizmet" merkezlerinin faaliyetleri "tek mekan" ilkesine dayanıyor. Bu modelin altı temel prensibi var. Bunlar operatiflik, şeffaflık, kibarlık, sorumluluk, etik davranış kurallarını kontrol ve konfor biçimindedir.

2013 yılı 1 Hazirandan itibaren Seyyar "ASAN Hizmet" sunulan hizmetlerden yararlanmak için merkezlere gelemeyen vatandaşlara hizmet vermek için gerekli modern teknolojik araçlarla donatılmış seyyar otobüslerin kullanılmasına başlanılmıştır.

Bu merkezlerde 10 devlet kurumu ve özel işletmeler tarafından birlikte 230-dan fazla Hizmetler sunuluyor. Bu Hizmetlere noter faaliyeti, vatandaşlık durumu düzenlemelerinin devlet tescili, mahkumiyet konusunda belgelerin verilmesi, araba kullanma ehliyetlerinin değiştirilmesi (yenilenmesi), kimliklerin verilmesi ve değiştirilmesi, pasaportların verilmesi ve değiştirilmesi, ikametli kayıtlı olan kişiler hakkında belgelerin verilmesi, tüzel ve gerçek kişilere arşiv belgelerinin verilmesi, emekli maaşlarının belirlenmesi, gayrimenkullerle ilgili işlemlerin kaydı, göç hizmetleri, ticari tüzel kişilerin ve vergi mükelleflerinin, gümrük beyannamelerinin, gümrük ile ilgili belgelerin kabulü, askerlik işlemleri aittir (Wikipedi: ASAN hizmet, https://az.wikipedia.org/wiki/ASAN_xidm%C9%99t#sitat_qeyd-azertag-37 erişim tarihi 31.03.2017).

Bu merkezlerin oluşturulmasının amacı; vatandaşların ek masraflarının ve zaman kaybının azaltılması; vatandaşlara hizmet zamanı etik kurallara, nazik davranışa uyulmasının sağlanması; profesyonellik düzeyinin artırılması; devlet kurumlarına güvenin daha da güçlendirilmesi; şeffaflığın artırılması, yolsuzlukla mücadelenin güçlendirilmesi; elektronik hizmetlerden daha geniş kullanılması; bu alanda yapılan kurumsal reformların verimliliği artırmak biçiminde ifade edilmektedir.(ASAN.Hizmet,<http://asan.gov.az/az/content/index/145/haqqimizda#.WN5HQ9KLQdU> erişim tarihi 31.03.2017).

2.5.3. Azerbaycanın E-devlet Projesi

Uzmanların araştırmalarına göre elektronik hükümetin oluşturulması ülkede devlet kurumlarının faaliyetinde Şeffaflığı artıracaktır. Günümüzde gelişmiş dünya ülkelerinin birçoğunda elektronik devlet faaliyet gösteriyor.

Azerbaycanda elektronik devlet projesi "Elektron Azerbaycan" devlet programı kapsamında gerçekleşiyor. Azerbaycan BDT coğrafyasında elektronik hükümet projesi üzerine çalışmaların yürütüldüğü 4. lkedir.

Uzmanlar devlet kurumlarının web temsilciliklerinin gelişimini beş aşamaya ayırıyorlar. Birinci aşama veri tabanı sitesidir. Bu aşamada devlet kurumunun yapısı, işlevi, görevleri hakkında bilgi yerleştiriliyor.

İkinci aşama bilgi yayımıdır. Devlet kurumlarının siteleri bilgi ile doldurulur, ilgili web kaynaklara bağlantılar oluşturulur.

nc aşama karşılıklı ilişkilerin gelişmesidir. Kullanıcılarla veri alışverişi mekanizması oluşturuluyor. Kullanıcılara elektronik olarak devlet kurumlarının bilgi hizmetlerinden yararlanması sağlanır.

Dördüncü aşama transaksiyaların gelişimidir. Kullanıcılara çeşitli işlemlerin (vergi, kayıt ve lisans ödemelerinin, para cezalarının ödenmesi vb.) elektronik olarak gerçekleştirilmesine olanak sağlanır.

Beşinci aşama tam entegrasyondur. Tüm devlet hizmetlerinin birleşik bilgi tabanına ve tam elektronik hizmet kompleksine tek çıkış noktasının oluşturulmasıdır. "Tek pencere" ilkesiyle 24 saat 365 gün vatandaşlara bilgi ve hizmetlere erişim sağlanır (Wikipedia Azerbaycan E-devlet, https://az.wikipedia.org/wiki/Elektron_hkmet 30.04.2016).

Azerbaycanda elektronik hükümet projesinin uygulanması sonucu Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarında yaşayan tüm vatandaşlara, gerçek ve tüzel kişiler, yabancılara devlet kurumlarının bilgi ve e-hizmetleri sunuluyor. Elektronik hükümet projesinin uygulanmasında amaç devlet kurumları ve vatandaşlar arasında mesafeyi azaltmak ve ilişkileri Őeffaflařtırmaktır.

Azerbaycanda bilgi ve iletişim teknolojileri alanının geliştirilmesi için Azerbaycan Cumhurbaşkanının 17 Şubat 2003 tarihli 1146 sayılı kararı ile onaylanan "Azerbaycan Cumhuriyetinin Gelişmesi Adına Bilgi ve İletişim Teknolojileri Ulusal Strateji (2003-2012 yılları)", bu Stratejinin uygulanmasının ilk aşamasını ngren

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının yılı 21 Ekim 2005 tarihli 1055 sayılı kararı ile onaylanmış "Azerbaycan Cumhuriyetinde İletişim ve Bilgi Teknolojilerinin Gelişimi Üzere 2005-2008 yılları için Devlet Programı" (Elektron Azerbaycan) kabul edilmiştir.

Azerbaycan Cumhurbaşkanının "Azerbaycan Cumhuriyetinde iletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişimi üzere 2010-2012 yılları için Devlet Programı" (Elektron Azerbaycan) Onaylanması Hakkında Kararı, 23 Mayıs 2011 tarihli "Devlet kurumlarının elektronik hizmetler göstermesinin teşkili alanında bazı önlemler" kararnamesi ve diğer normatif hukuki eylemlerin etkinliği için yasal zemin oluşturulmuştur.

Elektronik Hükümetin oluşumu üzere diğer devlet kurumları ile yoğun faaliyet ve ilgili altyapının oluşturulması için İletişim ve Yüksek Teknolojiler Bakanlığı çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Elektronik imzaların kullanımı için Ulusal Sertifikasyon Hizmetleri Merkezi kurulmuş, devlet kurumlarının bilişim sistemleri arasında bilgi alışverişini sağlayan altyapı oluşturulmuş, Elektronik Hükümet portalı hazırlanarak hizmete sunulmuştur (Azerbaycan Elektron Hükümeti, <https://www.e-gov.az/az/content/read/2> 30.04.2016).

Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2008-2009 yılları için hazırlanmış "Bilişim Teknolojilerinin Küresel Gelişimi Hakkında Rapor" da Azerbaycan 134 ülke arasında 60. yeri kazanmıştır. BDT-nin Taraf Devletler arasında lider olmuştur (Azerbaycan Cumhuriyetinde iletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişimi üzere 2010-2012 yılları için Devlet Programı (Elektron Azerbaycan)).

2.6. BİLGİ EDİNMEYE ENGEL OLUŞTURULMASI VE BİLGİLERİN VERİLMEMESİNE GÖRE MESULİYET

Vatandaşların Emek Hakları Savunma Ligi 2006 senesindeki Azerbaycanda devlet ve yerel yönetim kurumları tarafından bilgi edinme hakkının uygulanması hakkında raporunda belirtiyor ki, bu hakkın en iyi savunma mekanizması Azerbaycan Milli Meclisinin kabul ettiği "Çevreye Dair Bilgi Almak" Hakkında Kanun'da gösterilmiştir. Ancak kanunların kusursuz olması her şeyi halletmiyor. Uygulama zamanı memurların kanunsuz hareketlerinden korunmak, onların önlenmesi için yaptırımlar uygulanmalıdır. Lakin kanunlarda bilgi edinmesine engel oluşturan,

sebeup olmadan bilgiyi vermekten kaçınan gerçek ve tüzel kişilere karşı ciddi yaptırımlar uygulanmıyor. Sadece medya ve basın mensuplarına bilgi verilmemesi konusunda bazı yaptırımlar uygulanıyor.

Buna misal olarak, Azerbaycan Ceza Mecellesinin 163. maddesinde gazetecilerin yasal meslek faaliyetine engel olma hakkında böyle belirtilmiştir:

"Gazetecilerin yasal meslek faaliyetine engel olma, yani zor uygulayarak veya böyle zor uygulama tehdidi ile onları bilgi yaymaya veya bilgi yaymaktan red etmeğe mecbur etme beş yüz manattan bin manatadek miktarda para cezası veya bir yıla kadar bir süre için ıslah işleri ile cezalandırılır. Aynı eylemler yetkili kişi tarafından kendi görevini veya yetkilerini kullanarak yapıldığında ise üç yıl süresinde belirli görev tutma veya belli faaliyetle uğraşma hakkından mahrum edilmekle veya edilmemekle iki yıl süresinde ıslah çalışmaları ile veya bir yıl süresinde hapis ile cezalandırılır."

Azerbaycan Cumhuriyeti İdari suçlar mecellesinin 382. maddesi gazetecilerin haklarının ihlalini düzenlemiştir: "Kanunla belirlenmiş sürede gazeteci sorgusu, başvurusu cevaplanmamasına göre iki yüz manattan üç yüz manatadek tutarında para cezası verilir. Kanunla korunan bilgiler dışında, gazeteciye bilgilerin verilmesi üzerine sınırlamalar koymaya veyabilgi verilmesinden imtina etmeye göre üç yüz manattan beş yüz manatadek tutarında para cezası uygulanır."

2.7. AZERBAYCAN MEVZUATINA GÖRE SINIRLAMALARA UYULMAMASI SONUCU SORUMLULUKLAR

2.7.1. Devlet Sırrı Yayma Mesuliyeti

Devlet sırrı yaymak hakkında ceza mesuliyeti Azerbaycan Ceza mecellesinin 284. maddesinde belirtilmiştir: "Kişi tarafından ona itibar edilmiş veya hizmeti görevine ya da işine göre ona belli olan devlet sırrını teşkil eden bilgilerin yayılması, devlete ihanet belirtileri olmadıkta üç yıl süresinde belirli görev tutma veya belli etkinlikle uğraşma hakkından mahrum edilmekle üç yıldan altı yıla kadar bir süre için hapis ile cezalandırılır. Aynı işler ağır sonuçlara neden olduğunda üç yıl süresinde belirli görev tutma veya belli etkinlikle uğraşma hakkından mahrum edilmekle dört yıldan sekiz yıla kadar süre özgürlüğünden mahrum etme ile cezalandırılır."

Devlet sırrını yaymak eylemini tanımlarsak, kişi tarafından ona itibar edilmiş veya hizmeti görevine yada işine göre ona belli olan devlet sırrını teşkil eden bilgilerin yasal olmadan başka kişilere verilmesi anlaşılmaktadır.

Bu suç kişinin eylemi veya eylemsizliği ile yapılmış olabilir. Eylemi zamanı kişinin aktif hareketi, davranışı sonucu devlet sırrı başka kişilere malum oluyor. Mesela başka kişilerin yanında veya onların duya bileceği yerde devlet sırrı hakkında konuşmak veya belgeleri göstermekle yayılması olabilir.

Eylemsizliğini şöyle açıklayabilirim ki, devlet sırrı olan ve gizliliği muhafaza edilmeli olan bilginin gizliliğinin muhafaza edilmesi için kişi tarafından hiçbir eylem olmuyor.

Bu suç kasten ve ihtiyatsızlıktan olabilir. Kasten o zaman oluyor ki, kişi yaptığı eylemi anlıyor ve sonuçlarının ne olacağını önceden tahmin ediyor. İhtiyatsızlıktan olduğu zaman ise ya kişi eylemini önceden biliyor ve geç olmadan sonucunu aradan kaldıracığına inanıyor. Ama devlet sırrını yayma cinayeti daha çok ihmal sonucu oluyor. Kişinin acele etmesi veya unutkanlığı sonucu devlet sırrı olan bilgileri içeren belgeler masanın üzerinde kalması durumunda ihmalle gerçekleştiriliyor.

Ancak başka kişi görevi gereği devlet sırrı ile çalışmasına veya devlet sırrına erişimine izin almak için sahte belgeler sunmuşsa, bu zaman devlet sırrı yaymaya göre ceza mesuliyeti uygulanmıyor (Semenderov, 2015: 940-942).

2.7.2. Yazışma, Telefon Görüşmeleri, Posta, Telgraf ve Diğer Bilgilerin Sırrının İhlali

Yazışma, telefon görüşmeleri, posta, telgraf ve diğer bilgilerin sırrını ihlal etmekle işlenen suçlar için Azerbaycan Ceza Mecellesinin 155. maddesinde bin manattan iki bin manatadek miktarda para cezası veya bir yıla kadar bir süre için ıslah işleri ile cezalandırılması gösteriliyor.

Bu suç Azerbaycan Anayasasının 32. maddesinde gösterilen her kesin yazışma, telefon görüşmeleri, posta, telgraf ve diğer iletişim araçlarıyla verilen bilginin sırrını gizli tutmak hakkının ihlalidir. Bu bilgilerin gizli tutulması devlet güvencesindedir. Ancak yasalarda belirtilen durumlarda işlenecek suçu önlemek ya da soruşturma zamanı gerekirse kısıtlanabilir.

"Posta Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Kanununun 13. maddesine göre, posta ile gönderilen bilgiler sadece onları gönderenlere ya da adres sahiplerine verilebilir.

Posta, telgraf ve diğer gönderileri kısıtlama, onların aranması, alınması ve kontrolü, telefon görüşmelerini dinleme, diğer iletişim araçlarından bilginin çıkarılması, mahkumların mektuplarının kontrol edilmesi operasyon-arama faaliyeti ve önlemlerine aittir. Bu önlemler ve eylemler soruşturma, tahkikat ve mahkeme kararına göre yürütülüyor ve Azerbaycan Cumhuriyeti Ceza Usul Mecellesi ve "Operasyon Arama Faaliyeti" Hakkında Kanunla düzenleniyor. Mahkeme kararı olmadan bu bilgilere erişilmişse, bu eylem Ceza Mecellesinin 155. maddesinin ihlali gibi değerlendirilir (Semenderov, 2015: 413-414).

2.7.3. Özel Hayatın Dokunulmazlığının İhlali

Azerbaycan Cumhuriyeti Ceza Mecellesinin 156. maddesine göre, özel ve aile yaşamının sırrı olan bilgilerin, bu bilgileri belirten belgelerin, video ve fotoğraf çekimi materyallerinin, sesin yayılması, ayırcasatılması veya başkasına verilmesi yasadışı toplama bin manattan iki bin manatadek miktarda para cezası veya iki yüz kırk saatten dört yüz seksen saate deksosyal işler veya bir yıl süresinde ıslah çalışmaları ile cezalandırılır. Aynı işler görevlisi tarafından kendi görevine kullanılarak işlendikte üç yıl süresinde belirli görev tutma veya belli etkinliklerle uğraşma hakkından mahrum edilmekle veya edilmemekle iki yıl süresinde hapis mahrum etme ile cezalandırılıyor.

Semenderov Özel ve aile yaşamının sırrı olan bilgileri kavramını Ceza Mecellesinin Yorumu kitabında böyle tanımlıyor: insanın görevi veya sosyal faaliyeti ile ilişkili olmayan, özel hayatın veya aile yaşamının sırrını oluşturan öyle bilgiler anlaşılıyor ki, kişi, şeref ve onurunu alçaltan veya lekeleyen olup-olmamasına bakmaksızın, onların diğer kişiler tarafından bilinmesini istemiyor. Bu bilgilere kişinin sağlığı, aile yapısı, arkadaşlık ilişkileri, özel veya diğer ilişkiler vb. bilgiler aittir. Bu bilgiler kişinin günlüğünde, onun kendisine veya aile üyelerine gönderilen mektuplarda olabilir.

Özel ve aile yaşamının sırrı olan bilgilerin, bu bilgileri içeren belgelerin, video ve fotoğrafların, ses bantlarının yayılması dedikte, bu bilgilerin başka kişilere

verilmesi,bildirilmesi anlaşılmaktadır. Kişilere verilmesi ve bildirilmesi sözlü ve yazılı olabilir. Bu bilgilerin satılması dediğimizde para karşılığı başka kişilere verilmesi anlaşılıyor.

Bilgilerin toplanması ise kişinin kendisinden, aile üyelerinden, yakın akrabalarından, tanıdıklarından, mağdur kişinin ilişkili olduğu yerden, onun evinden, iş yerinden, tedavi olduğu hastaneden alınması demektir. Topluma açık veya gizli, sözlü veya yazılı olabilir.

Yukarıda gösterilen eylemler sadece yasadışı olduğu takdirde ceza sorumluluğu taşıyor. Yasadışı toplama kendini kişinin onayı olmadan veya suçun takip edilmesi hakkında gerekli karar olmadan, yetkisi olmayan kişi tarafından toplanması gibi ifade ediyor (Semenderov, 2015: 414-417).

2.8. AZERBAJCANDA OMBUDSMAN

Azerbaycan Cumhuriyetinde Ombudsman Anayasada, Azerbaycan Cumhuriyetinin onayladığı Uluslararası sözleşmelerde gösterilen ve Azerbaycan Cumhuriyeti devlet ve yerel yönetim kurumları, yetkili kişiler tarafından ihlal edilen insan hak ve özgürlüklerinin restorasyonu ve Anayasal Kanunla belirtilen durumlarda insan haklarının ihlalini önlemek amacı ile oluşturulmuştur. Bu Ombudsman faaliyetinin düzenlenmesi için 28 Aralık 2001 tarihli "Azerbaycan Cumhuriyeti İnsan Hakları Müvekkili" Hakkında Anayasal Kanun kabul edilmiştir. Ve bu kanunda belirtilmiştir ki, ombudsmanın faaliyeti açıklık, şeffaflık, yasallık, adalet, tarafsızlık ilkelerini temel olarak kuruyor.

Ombudsmanın faaliyeti hakkında Anayasada da başka kurumların yetkileri arasında verilen maddelerde belirtilmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası 95. maddenin birinci bölümünün 6. fıkrası Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin çözümleneceği meseleler arasında Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının teklifi üzerine Azerbaycan Cumhuriyetinin İnsan Hakları Müvekkilinin seçilmesi yetkisi belirtilmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası 109. maddenin 14. fıkrası Cumhurbaşkanının yetkileri arasında Azerbaycan Cumhuriyetinin İnsan Hakları Müvekkilinin seçilmesi hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine öneride

bulunmak gösterilmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 130. maddesinde Ombudsmanın yetkisi yansıtılmıştır⁵.

Ombudsman işkencenin ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezanın önlenmesi amacıyla o, tutulan kişilerin kendi iradesiyle terk edemediği yerlere düzenli olarak veya gerekli gördüğü her durumda ziyaret ediyor. Bundan başka Ombudsman bilgiye sahip olan devlet ve yerel yönetim kurumları, yetkili kişileri tarafından "Bilgiye Erişim" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanununun talebine göre belirlenen ödevlerin uygulanmasını denetliyor. Ancak milletvekilleri ve hakimlerin faaliyetini denetleyemez. Sadece Milli Meclise, Cumhurbaşkanına teklifler önerebilir.

Ombudsmanın mahkemelerde belgelerin kaybedilmesi ve zamanında verilmemesi, ayrıca mahkeme kararlarının icrasının geciktirilmesi ile ilgili insan haklarının ihlaline dair şikayetleri incelemek hakkı vardır.

Azerbaycanda Ombudsman Cumhurbaşkanının gösterdiği üç aday arasından Milli Meclisin 83 oy çoğunluğu ile seçiliyor. Eğer Meclis seçimle ilgili karar kabul etmezse Cumhurbaşkanı 15 gün içinde diğer 3 kişiyi aday olarak sunar (2. madde).

Adaylar 30 yaşdan küçük olamamalı, ikili vatandaşlığı olmamalı, siyasi faaliyeti olmayan, ağır ve özellikle ağır cinayetlere göre mahkumluğu olmayan kişilerden olabilir. Aday vazifeye seçildiği takdirde 5 gün içerisinde statüsüne uygun olmayan faaliyetini durdurmalıdır (3. madde).

Ombudsmanın faaliyeti 7 yıldır. İki kezden fazla seçilemez. O yetkili olduğu dönemde dokunulmazdır ("Azerbaycan Cumhuriyeti İnsan Hakları Müvekkili" Hakkında Anayasal Kanunu, 1- 4. maddeleri).

⁵ Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nın 130. maddesi şöyledir; Azerbaycan Cumhuriyetinin İnsan Hakları Müvekkili insan hak ve özgürlüklerini ihlal eden yasama ve yürütme organlarının düzenleyici düzenlemelerinden, belediye ve mahkeme düzenlemelerinden kanunla belirlenmiş şekilde bu maddenin III bölümünün 1-7. fıkralarında belirtilen hususların Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi tarafından çözülmesi için Azerbaycan Anayasa Mahkemesine sorgu verebileceği yansıtılıyor.

2.8.1. İnsan Haklarının İhlali ile İlgili Şikayetlerin Yapılması ve İncelenmesi Koşulları

Ombudsman hem Azerbaycan Cumhuriyeti vatandaşları, hem de vatandaşlığı olmayan, yabancıların, tüzel kişilerin insan haklarının ihlal edilmesi ile ilgili yaptıkları şikayetleri değerlendiriyor. Bu şikayeti kişinin onayı alarak üçüncü kişiler, sivil toplum örgütleri de yapabilir. Ancak eğer kişi ölmüşse veya fiil ehliyetini kaybetmişse de şikayeti üçüncü kişiler sivil toplum örgütleri onay almadan da yapabilirler. Devlet kurumları şikayet dilekçesi veremezler.

Şikayet kişinin haklarının ihlal edildiği günden veya onun bu durumdan haberdar olduğu günden bir yıl sürecinde yapılabilir. Cezaevlerinden, soruşturma veya gözaltına alınmış kişilerin şikayetleri sansürden geçirilmeden 24 saat içinde Ombudsmana gönderilmelidir.

Şikayet yapılırken kişisel bilgiler, kişinin haklarını ihlal etmiş karar veya eylem, mahkeme kararları şikayette belirtilmelidir. Kişisel bilgiler gösterilmezse, şikayet anonim hesap edilir ve yeterli ispat ve deliller olmazsa bu şikayetler değerlendirmeye alınmaz. Şikayetler sözlü olarak yapılırsa ombudsmanlığın yetkili kişisi şikayeti forma doldurur ve form şikayet yapan kişi tarafından imzalanır. Kişinin isteğine göre Ombudsman onun bilgilerini gizli tutabilir.

Şikayet yapıldıktan sonra Ombudsman şikayetin değerlendirmeye alınması hakkında veya alınmaması hakkında karar kabul ediyor. Değerlendirmeye alınmazsa bu durum hakkında kişiye 10 gün içinde dayanağı gösterilmekle yazılı bilgi verilir. Eğer şikayet etme süreci bitmişse, şikayet konusu Ombudsmanın yetkilerine ait değilse, anonimse, şikayetle ilgili mahkeme icraatında olduğunda ve yeni ispat ve deliller olmadan tekrar yapılmış şikayetler değerlendirmeye alınmayıp red edilir. Hakkında şikayet edilmiş kurum veya yetkili kişi konu ile ilgili görüşünü 10 gün içinde Ombudsmana sunmalıdır. Ombudsmanın devlet ve yerel yönetim kurumlarından, yetkili kişilerden gerekli bilgileri ve belgeleri 10 gün içinde almak, soruşturmanın başlamasından red edilmesi ile ilgili bilgi ve belgeleri almak, şikayet konusunun yeniden araştırılması için ilgili kurumu görevlendirmek, cezaevlerine, soruşturma veya gözaltına alındığı için kişinin kendi iradesi ile terk edemediği yerlere girmek hakkına sahiptir (13. madde)

Şikayet otuz gün içinde değerlendirilir. Eğer ek olarak incelenme gerekiyorsa otuz gün de uzatılabilir.

Ombudsman şikayetin değerlendirilmesi ve alınan önlemlerle ilgili kişiye beş gün içinde bilgi verir. Eğer ihlal ortaya çıkmışsa ortadan kaldırılması için devlet veya yerel yönetim kurumuna, yetkili kişilere ihlalin restorasyonunu talep edebilir. Suç belirtileri tespit edildiğinde, ilgili kurumlara soruşturma başlatılması konusunda müracaat etmek, karar veya eylemi sonucunda insan haklarını ihlal etmiş görevlilerinin disiplin soruşturması başlatılması ile ilgili makamlara önerilerde bulunmak, insan hakları ihlalleri ile ilgili yapılan denetimlerin sonuçları hakkında medyaya bilgi vermek, insan hakları ihlalleri özel sosyal önemi olan durumlarda onun yetkilerinin yetmediği takdirde, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanına başvurmak, Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisine bilgi vermek, kişinin hakları yürürlükteki yönetmelikler iptal edildiğinde Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesine sorgu ile başvurmak kararlarını kabul edebilir.

Ombudsman bilgi edinme hakkının ihlaline dair şikayete yanıtlanmış durumu 10 iş günü içinde inceler. Eğer şikayet kesinleştirme gerektiriyorsa veya şikayeti incelemek için ek açıklama ve belgeler toplamak gerekiyorsa, Müvekkil bu konuda şikayetçiye yazılı bilgi vermekle başvurunun incelenmesi süresini ek olarak 10 iş gününe kadar uzatabilir. Eğer şikayet somut bilgi sahibi olan devlet organının, yerel yönetim organının veya görevli kişinin faaliyetleri konusunda değilse, bu konu ile ilgili mahkemenin kesin kararı varsa, şikayet yapan kişi bilgi sahibi olan devlet veya yerel yönetim kurumunun veya yetkili kişinin bilgi edinmek için oluşturduğu imkanlardan yeterince etkili kullanmıyorsa Ombudsman bu şikayeti kabul etmez (13-1. madde).

Ombudsman bilgi edinmek hakkının ihlaline dair şikayette yansımış durumların araştırılması sırasında bilgi sahibi olan devlet, yerel yönetim kurumu veya yetkili kişi tarafından "Bilgiye Erişim" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanununun taleplerine uyulup uyulmadığını bilgi edinmek için başvurunun kaydının oluşturulmasını, başvurunun kanunla öngörülen şekilde, sürede ve yöntemle sağlanmasını, başvurunun incelenmesinin reddinin kanunun gereklerine uygun olmasını, sosyal açıklamalar görevinin doğru ve tam olarak yerine getirilmesini, internet bilgi bazının, kaynağının oluşturulmasının kanunun taleplerine cevap

vermesi, bilgiye erişimi kısıtlamanın yasalarla öngörülen şekilde belirlenmesini inceler. Ombudsman bilgi edinmek hakkının ihlaline ilişkin şikayete ilgili bilgi sahibi olan devlet veya yerel yönetim kurumundan, yetkili kişiden ihlallerin ortadan kaldırılmasını talep edebilir (13-1. madde).

2.8.2. Azerbaycan Cumhuriyeti İnsan Hakları üzere Müvekkilin (Ombudsmann) Bilgi Edinme Hakkı ile İlgili Raporları

Azerbaycan mevzuatına göre Ombudsman geçerli yıl bittikten sonra 2 ay içinde ülkede insan haklarının korunması hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanına yıllık raporu sunar ve bu rapor ile Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi önünde konuşma yapar (14. madde).

Yıllık raporda insan haklarını ihlali, Ombudsmannın taleplerine uymayan, uygulamayan devlet ve yerel yönetim kurumlarının ve yetkili kişilerin adları gösterilir ve bununla ilgili yapılan önlemler hakkında bilgi verilir. Ombudsmannın yıllık raporunda insan haklarının korunmasının ve daha iyi uygulanması ile ilgili genel görüş ve tavsiyeler belirtilmelidir.

Yıllık rapor Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kuruluna, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesine, Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesine ve Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcısına gönderilir.

Rapor "Azerbaycan" gazetesinde ve "Azerbaycan Cumhuriyeti mevzuatı"da yayınlanmaktadır.

2.8.2.1. Ombudsmannın 2015 yılı yıllık raporu: bilgi edinme hakkı ve dilekçe hakkı

Raporda belirtiliyor ki, Azerbaycan Bilgi ve iletişim teknolojileri alanlarında yaptığı reformlarla dünya çapındaki elektronik alanlara daha da yakınlaşmış, e-devletin oluşturulması ve bilgilerin güvenliği ile ilgili konularda önemli gelişmeler kat etmiştir. Hem Azerbaycanca olan internet verilerinin, e-gazete, sosyal medyanın, sosyal ağların uygulanması, hem de nüfusun çoğunun internet kullanabilmesi bu gelişmeyi kendisinde yansıtıyor.

"Bilgiye Erişim" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanununun kabul edilmesi ve devlet, yerel yönetim kurumları ve yetkili kişiler tarafından bu kanunun

uygulanmasını denetlemek Ombudsmana verilmesi onun bağımsızlığının daha da verimli olmasını sağlamıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanınının 5 Eylül 2012 tarihli emri ile onaylanmış "Açık Hükümetin Desteklenmesine Dair 2012-2015 yılları için Ulusal Eylem Planı"nında 2013-2014 yıllarında "Bilgiye Erişim" Hakkında Kanunun taleplerinin uygulanması amacı ile Ombudsmanlığın geliştirilmesi ve ilgili personele uzmanlaşmış eğitimlerin verilmesi öngörülmüştür.

E-devletin taleplerine uygun olarak Ombudsman internet sayfası geliştirilmiştir.

Bildiğimiz gibi Ombudsman Hakkında Kanun'un 1.3. maddesi uyarınca, Ombudsman bilgi sahibi olan devlet ve yerel yönetim kurumlarının ve yetkili kişilerin "Bilgiye Erişim" Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanun'undan kaynaklanan görevleri yerine getirmesine, uygulanmasına denetimi yapmaktadır.

Bilgi edinmekle ilişkin 58 başvuru yapılmış, inceleme ve araştırmalar yapılmış, yetkili kurumlara sorgu gönderilmiş ve çözümünü bulmuştur.

İnsanların bilgiye erişim haklarının uygulanması ile ilgili önlemler ve görüşmeler yapılmıştır.

Çocuk ve gençlerin Bilgi ve İletişim teknolojilerinden kullanma alışkanlıklarının geliştirilmesi, ebeveynlerin sorumluluğunun artırılması, televizyonda gençlere yönelik programların, reklamların yayınlanması, zararlı program ve reklamların başka zamanda yayınlanması, çocukların internet kullanımı zamanı güvenliğinin sağlanması, bunlarla ilgili hem mevzuatın geliştirilmesi, hem de uluslararası belgelerin onaylanması ile ilgili kurumlara öneri ve teklifler yapılmıştır.

İnsan ahlakı ve psikolojisine olan tehlikelerle ilgili savunma mekanizmalarının, özellikle yasak ve cezaların tespit edilmemesi, çocukların ruhsal sağlığına tehlike olabilmesi göz önünde bulundurularak, toplumda bilgi güvenliği kültürünün oluşturulması ve bu alanda eğitimlerin organize edilmesi zorunludur.

Çocukların hem cep telefonlarından güvenli, hem de bilgi ve iletişim teknolojilerini verimli kullanabilmesi için kuralları içeren kılavuzun kitap halinde hazırlanması İletişim ve Yüksek Teknolojiler Bakanlığına önerilmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyetinden "Bilgiye Erişim" Hakkında Kanun'un taleplerinin, devlet ve yerel yönetim kurumlarının, yetkili kişilerin görevlerinin uygulanması, e-hizmetlerin oluşturulması, hem medya hem de toplumun bununla ilgili hukuki

bilgilendirilmesi için "açık kapı" etkinliklerinin geliştirilmesi, hizmetlerin canlı iletişimle biçiminde sunulması gibi teklifler önerilmiştir.

Dilekçe hakkının Azerbaycanda uygulanabilir hale getirilmesi için Ombudsman geçen dönemlerde "Vatandaşların Başvurularının İncelenmesi" hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti kanununun geliştirilmesine yönelik teklifler öneride bulunmuş ve bu önerilerin kabul edildiği belirtilmiştir.

Azerbaycanda devlet kurumlarının faaliyetlerinin e-devlet alanına geçişi ülkede yolsuzlukla mücadelede önemli role sahiptir. Bu alanda 200den fazla elektronik hizmet sunan ve 8 milyondan fazla başvuru yapılan "ASAN Hizmet" merkezlerinin faaliyeti bunu desteklemektedir.

Ancak devlet veya yerel yönetim kurumları, yetkili kişilerinin vatandaşların anayasal hakları olan dilekçe hakkının kullanarak bu kurumlara yapılan başvuruların bazı durumlarda cevaplandırmaması sonucu onların diğer haklarını da ihlal etmiş olmuştur. Ombudsmanlığa dilekçe hakkı ile ilişkin 1216 başvuru yapılmış, yapılan başvurular incelenmiş ve bu hakkın ihlal durumları ortadan kaldırılmıştır.

Yetkili kişiler tarafından yapılan başvuruya cevap verilmemesi veya zamanında cevaplanmaması, verilen cevabın formal veya dayanak gösterilmeden verilmesi, yazılı cevaplandırılmaması dilekçe hakkının ihlaline yol açmıştır. Ombudsman bu durumların ortadan kaldırılması için önlemler almıştır.

Raporda belirtiliyor ki, araştırmalar sonucu hala bazı devlet kurumları başvuruların yapılması, belgelerin alınması veya kabulü zamanı oyalama, geciktirme gibi durumları sürdürmektedir.

Bazı durumlarda ise kurumlar ihlal sonucu sorumluluk almamak için vatandaşın şikayet ettiği başvurusunun kuruma verilmediğini bildirmiştir. Başvuruların sözlü olarak yapılması sonucu sözlü başvuruların kurum tarafından kaydının oluşturulmaması da ihlallere neden olmuştur.

Dilekçe hakkının daha verimli sağlanması için elektronik başvuru ağının geliştirilmesi İletişim ve Yüksek Teknolojiler Bakanlığına önerilmiştir.

İhlal yapmış yetkili kişiye uygulanan para cezasının miktarının az olması, formal olması yetkili kişiyi bu ihlali yapmaktan çekindirmemesi belirtilmiştir. Bunun için Ombudsman para cezasının miktarının artırılması ile ilgili teklifte bulunmuştur.

2.8.2.2. Ombudsmannın 2016 yılı yıllık raporu: bilgi edinme hakkı ve dilekçe hakkı

Ombudsmannın 2016 yılı için yıllık raporunda bilgi edinmek konusuna değinmiştir. Gösteriliyor ki, Azerbaycan Uluslararası Telekomünikasyon Birliğinin "Bilişim toplumunun ölçülmesi" raporlarında gelişim hızına göre ilk on devletler sırasındadır. Dünya Ekonomi Forumunun "Küresel bilgi teknolojileri-2016" raporunda Azerbaycan Cumhuriyeti "Şebeke hazırlığı indeksi" göstericisine göre 139 ülke arasında 53 yeri kazanmıştır.

"ASAN hizmet" merkezlerinin faaliyetinin genişletilmesi ve e-devletin şekillenmesinde önemli rolü vardır.

Hem "Açık Hükümetin desteklenmesine ilişkin 2012-2015 yılları için Ulusal Eylem Planı"na uygun olarak ombudsmanlığın geliştirilmesi, hem de "Açık Hükümetin desteklenmesine ilişkin 2016-2018 yılları için Ulusal Eylem Planı"nın 2.1 maddesi uyarınca "Bilgiye Erişim" Hakkında Kanunun taleplerine göre Ombudsmannın görevlerinin hayata geçirilmesine denetim olanakları güçlendirilmiş, planın icrasının iyileştirilmesi ile ilgili önlemler tavsiye edilmiştir. Ombudsmannın raporlarında Bakanlar Kuruluna ve Maliye Bakanlığına başvurularda bu önlemlerin güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bilgi edinmek hakkının uygulanması ile ilgili kurumlar, sivil toplum örgütleri, medya, uzmanlarla gelecek işbirliği hakkında görüşmeler yapılmıştır.

Belirtilmiştir ki bilgi edinmek hakkı ile ilgili başvurular incelenmiş, ilgili kurumlara sorgu gönderilmiş, yetkilerince sorunların çözülmesi için önlemler alınmış, çoğu durumda çözüm bulunmuştur. Ancak vatandaşların bilgi almak için yapılan başvuruların cevaplanmasında hala bazı sorunlar kalmaktadır.

"Ombudsmannın teşebbüsü ve organizatörlüğü, kamu kurumlarının ve sivil toplum kurumlarının temsilcilerinin, tanınmış kişiler yanı sıra öğretmen, öğrenci ve velilerin katılımı ile geçtiğimiz dönemlerde bilgi edinmek özgürlüğünün etkin sağlanmasına ve güvenli korunması da dahil olmak üzere elektronik ve yazılı medyanın gelişimi, insan hakları konusunda yazan basın temsilcilerinin meslek hazırlığının ve halkla ilişkilerin iyileştirilmesine hizmet sunan çeşitli etkinlikler düzenlenmiş, fikir ve düşünceler dikkate alınmıştır."

Baküde Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği tarafından Doğu Ortaklığı ülkelerinde gerçekleştirilen "Uygulamalar üzere İşbirliği erevesi" nin "İfade Özgürlüğü ve Medya Özgürlüğü" projesinin 2017 yılı için iş planının görüşülmesi amacıyla Rehber Komite toplantısı yapılmıştır. Bu alanda planlanan faaliyet hakkında tartışmalar yapılmış ve gelecekte de böyle projelerin devam ettirileceği belirtilmiştir.

"Bilgiye Erişim" Hakkında Kanuna dair "Haklarını bil ve faydalanan" isimli kitap hazırlanmış, bölgelerdeki medya temsilcileri arasında dağıtılmış, devlet kurumlarının basın hizmetleri konusunda bilgi bankası hazırlanmıştır.

Dilekçe hakkının ihlali ile ilgili Ombudsmana 2016 yılında 259 başvuru yapılmıştır. Bu başvurular araştırılmış, gerekli önlemlerin alındığı belirtilmiştir.

Araştırmalar zamanı vatandaşların devlet kurumlarına şikayet başvurusu yapmasının nedeni yetkili kişilerin vazifelerini yeterli kadar icra etmemesi, vatandaşların ilgili devlet kurumlarına kabul edilmemesidir.

Vatandaşların başvurularını yanıtlanmayan, onların sorunlarını ihmal eden, duyarsızlık ve umursamazlık yapan bazı yetkili kişilerin mevzuata riayet etmemesi nedeniyle ihlaller oluyor. Böyle durumlar da Azerbaycanda insan haklarının sağlanmasına yönelik önlemleri yansıtılmamakla birlikte, vatandaşlarda memnuniyetsizliklere neden oluyor.

Bu hakkın mahkemeler tarafından da ihlal edildiğine dair Ombudsmana başvurular yapılmıştır. Mahkeme kararı kabul ettiği günden bir ay içinde kişilere taahhütlü mektupla gönderilmeli veya makbuz alınarak sunulmalıdır. Ombudsmana yapılan başvurunun incelenmesi sonucu anlaşılıyor ki, bazı durumlarda mahkemenin kararı kişilere zamanında gönderilmez. Bu da vatandaşta bilgisizliğin oluşmasına neden olmakla birlikte, vatandaşın bu karardan daha yüksek mahkemeye şikayet etmek hakkının ihlali sonucunu doğurur.

Ombudsman raporunda vatandaşların dilekçe hakkının daha verimli, uygulanabilir olması için başvuruların incelenmesi ve kabulü alanlarında tarafsızlık, operatiflik ve şeffaflığın sağlanması yönünde reformların sürdürülmesi teklif etmiştir.

2.9. AZERBAIJAN CUMHURİYETİNDE BİLGİ EDİNMEK HAKKININ UYGULANMASI HAKKINDA RAPORLAR

2.9.1. Vatandaşların Emek Haklarını Savunma Ligi: Bilgi Edinme Hakkının Uygulanması Hakkında 2006 ve 2009 Raporu

Vatandaşların Emek Haklarını Savunma Ligi 1997 yılının Haziran ayında oluşturulmuştur. Bu örgüt birçok alanda gözlemler yürütmüş, raporlar hazırlamıştır. Bilgi edinme hakkının da uygulanması alanında 2006 ve 2009 yıllarında gözlemler yürütmüş ve raporlar hazırlamıştır.

Bu örgüt bilgi edinme hakkının uygulanmasını gözlemek için birçok devlet ve yerel yönetim kurumuna hem yazılı başvuru yapmış, hem de sivil toplum örgütleri ve medyanın bilgi edinmek için yaptıkları başvuruları değerlendirmiştir.

2006 ve 2009 yıllarında yapılan yazılı başvuruların sonuçlarını aşağıdaki gibidir.

Yapılan başvurularda açık bilgilerin paylaşılması talep ediliyordu. Başvurularda kesin bilgilerin talebi vardı. Ve Başvurunun sonunda erişimi istenilen bilginin açık bilgi olduğu belirtiliyordu. 2006 yılında genel olarak yürütme, yasama ve mahkeme kurumlarına 27 başvuru yapılmıştı. Yapılan başvuruların kaydı oluşturulmuştur.

Gözlemlenin sonucu ise böyledir:

Gönderilen yazılı başvurulara 17 cevap gelmiştir. 8 başvuruya hiçbir cevap gelmemiştir. 2 yazılı başvuruya ise sözlü cevap verilmiştir.

Vatandaşların Emek Hakları Savunma Ligi gelen cevaplarda paylaşılan bilginin kalitesini böyle belirtmiştir.

Erişimi istenilen bilgi tam anlamıyla takdim edilen başvuru sayı dokuzdur. 4 erişimi istenilen bilgi kısmen takdim edilmiştir. Gönderilmiş cevapta bilgiye erişimden red edilmiş. 1 cevapta ise erişim istenilen bilgi yetkili kuruma gönderilmiştir.

Başvuruların cevaplanma süresi ise böyledir. Kanunla belirtilmiş sürede cevaplanmış 13 başvuru, kanunla belirlenen süre geçtikten sonra gönderilen 4 başvuru var (Azerbaycan Cumhuriyetinde Bilgiye Edinme mevzuatı ve uygulanması: gözlemlere dair rapor, 2006).

Vatandaşların Emek Haklarını Savunma Ligi'nin da temsil olunduğu STK koalisyonu tarafından 2008 yılında çeşitli devlet, belediye, ve diğer bilgileri sahiplerine 169 yazılı bilgi edinme başvurusu gönderilmiştir. 169 başvuruda sorulan bilgilerin sayısı 355 olmuştur. Gönderilen 169 sorgudan 49,7% -ne herhangi tepki olmuştur. Onlardan 65-ne tam yanıt, sadece 35-ne tam ve zamanında cevap verilmiştir. ("Bilgiye Erişim Durumu" İzleme sonuçlarına dair rapor, Sahib Mammadov, 2009).

2.9.2. "Multimedia" Bilgi Sistemleri ve Teknolojileri Merkezinin 2016 Raporu

Bu kurum tarafından 2006 yılı itibariyle devlet kurumlarında bilgi açıklığının uygulanması alanında izlemeler gerçekleştirilmektedir. 2011 yılından da devlet kurumlarının sunduğu elektronik hizmetleri araştırmaktadır.

"Multimedia" Merkezi 1 Haziran 2016 tarihinden 2016 Ekim ayına kadar sürdürdüğü gözlemler sonucu bu raporu hazırlamıştır. Rapor hazırlanırken 70 Merkezi yönetim kurumu ve 68 yerel yönetim kurumunun resmi internet kaynağı araştırılmıştır. Rapor hem Azerbaycan Cumhuriyeti "Bilgiye Erişim" Hakkında Kanun'una, hem de uluslararası normlara dayanarak hazırlanmıştır.

İzlemenin amacı "Bilgiye Erişim" Hakkında Kanun'un taleplerini ele alarak devlet kurumları tarafından açık bilgilerin internet kaynaklarında açıklanması durumunu araştırmak ve oluşan sorunların çözümüne dair teklifler sunmaktır. Son raporun sonuçlarına göre merkezi yönetim kurumlarının çoğunda bilgi açıklığı alanında olumlu gelişmeler olmuştur. Ancak bazı kurumların internet kaynaklarında bilginin açıklanmasında sorunlar yaşanmaktadır ve bilginin açıklanması, elektronik hizmetlerin sunulması hala mevzuatın taleplerini yansıtmıyor.

Yerel yönetim kurumlarında ise online şeffaflık ve elektronik hizmetlerin sunulması iyi durumda değil.

Bu rapor hazırlanırken hem ulusal mevzuat ("Bilgiye Erişim" Hakkında Kanun ve onunla ilgili Kararnameler, Bakanlar Kurulu 4 Eylül 2012 tarihli "Devlet Kurumlarının İnternet Bilgi Kaynaklarının Oluşturulmasına ve Yönetilmesine Talepler" in Onay Kararı, 16 Şubat 2007 tarihli "Devlet Kurumlarının ve Belediyelerin İnternet Bilgi Kaynaklarının Oluşturulması Formlar ve Kuralları", Elektronik Hizmetlerin Düzenlenmesi Alanında Bazı Önlemler Hakkında 23 Mayıs

2011 tarihli Kararname), hem de bilgi özgürlüğü alanında araştırmalarla uğraşan uluslararası kurumların tecrübesi esas alınmıştır.

Açıklanan bilginin türlerine bağlı olarak çeşitli sosyal önemlilik emsalleri belirlenmiş, çeşitli hizmetlerin elektronik ortamda teklif imkanlarının varlığı, devlet kurumunun bütçesi, mevcut faaliyetleri ilişkin bilgiler öncelik olarak kabul edildi.

2016 Raporunun değerlendirme sonucuna göre 70 merkezi yürütme kurumu için ortalama bilgi açıklığı göstergesi yaklaşık % 61,5 oldu. Geçen senelerin raporlarına göre ise rakamlar böyledir: 2015 yılında 75 merkezi yürütme kurumu ortalama bilgi açıklığı % 56, 2013 yılında 75 merkezi yürütme kurumu ortalama bilgi açıklığı % 39, 2012 yılında 64 merkezi yürütme kurumu ortalama bilgi açıklığı % 33,5 , 2011 yılında 61 merkezi yürütme kurumu için bu rakam % 27, 2009 yılının sonunda 50 devlet kurumu üzerindeki toplam bilgi açıklığı göstergesi ise yaklaşık % 24 olmuştur.

2016 yılının 70 devlet kurumu için online şeffaflık durumunu kıyaslarsak, geçtiğimiz 3 yıl içinde bu rakam yaklaşık % 5,5 artmıştır. 2015 yılında en iyi üç kurum için ilgili bilgi açıklığı göstergesi % 77, 2013 yılında en iyi üç kurum için ilgili bilgi açıklığı göstergesi % 70, 2012 yılında en iyi üç kurum için ilgili bilgi açıklığı göstergesi % 66, 2011 yılında en iyi üç kurum üzere ilgili bilgi açıklığı göstergesi % 60 olmuştur.

Geçtiğimiz yıllardan farklı olarak ilk 3 kurum arasından rekabet daha da artmıştır. Birkaç kurum online şeffaflık durumunu iyileştirerek Vergiler Bakanlığının göstericilerine yaklaşmıştır.

Rapora göre merkezi yönetim kurumlarının bilgi açıklığı reyting tablosunda ilk 10 kurum aşağıdakılar olmuştur:

1. Vergiler Bakanlığı (www.taxes.gov.az) 79,1 puanla;
2. Kamu Hizmetleri Komisyonu (www.dqmk.gov.az) 78,5 puanla;
3. Devlet Petrol Fonu (www.oilfound.az) 78,2 puanla;
4. Çalışma ve Sosyal Koruma Bakanlığı (www.mlsp.gov.az) 77,4 puanla;
5. Hesaplar Odası (www.ach.gov.az) 76,5 puanla;
6. İletişim ve Yüksek Teknolojiler Bakanlığı (www.mincom.gov.az) 76,1 puanla;
7. Kültür ve Turizm Bakanlığı (www.mct.gov.az) 75,4 puanla;

8. Devlet Petrol Şirketi (www.socar.az) 75 puanla;
9. Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı (www.eco.gov.az) 74,8 puanla;
10. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Başkanı Kamu Hizmeti ve Sosyal Yenilikler için Devlet Ajansı (ASAN) (www.vxsida.gov.az) 74,2 puanla;

Bu listeye geçtiğimiz yıllardan farklı olarak yeni kurumlar: Devlet Petrol Fonu, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı, Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Başkanı Kamu Hizmeti ve Sosyal Yenilikler için Devlet Ajansı (ASAN) dahil olmuştur.

Bu yılki izleme sonucuna göre halen Vergiler Bakanlığı online şeffaflık üzere liderliği korumuştur. Kendisinin hem bilgi teminatı ve hem de elektronik hizmetler alanındaki ciddi ilerlemeleri ile her zaman dikkat çeken bu kurum bu kez de daha gelişmiş bir şekilde iddialarını ortaya koymayı başarmıştır. Ancak bu yılki izlemenin sonuçları göstermiş ki, bazı devlet kurumlarında olduğu gibi bu kurumunda da oldukça zengin bilgiye sahip olan sitesinde erişilebilirlikle ilgili, bilginin daha etkili, daha kolay, yenilenme çalışmalarına ihtiyaç vardır.

2016 yılında 70 devlet kurumundan artık 60ı bilgi açıklığı alanında % 50'lik sınırı geçmişler. 2015 yılında 70 devlet kurumundan 55i bilgi açıklığı alanında % 50'lik sınırı geçmişlerdi. 2013 yılında, 74 devlet kurumundan 21-i bilgi açıklığı alanında % 50'lik sınırı aşmış, 2012 yılında 64 devlet kurumundan 15i açıklık göstergesi üzere yarı sınırı geçebilmiştir. 2011 yılında toplam 3 devlet kurumu bilgi açıklığı alanında % 50'lik sınırı aşmıştır.

Geçtiğimiz yıllarda bilgi açıklığı göstergesine göre önemli olumlu yönde gelişen ve reyting tablosunda önlere ilerleyen kurumlara 1. Devlet Petrol Fonu, 2. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Başkanı Kamu Hizmeti ve Sosyal Yenilikler için Devlet Ajansı (ASAN), 3. Emlak Meseleleri Devlet Komitesi, 4. Gençlik ve Spor Bakanlığı, 5. Devlet İstatistik Komitesi, 6. Standardizasyon, Meteoroloji ve Patent Devlet Komitesi, 7. Telif Hakkı Ajansı, 8. Tarım Ajansı, 9. Sivil Toplum Örgütlerine Devlet Desteyi Konseyi, 10. Diasporadan Sorumlu Devlet Komitesi, 11. Bakanlar Kurulu, 12. Dini Kurumlardan Sorumlu Devlet Komitesi aittir.

Geçtiğimiz yıllarda bilgi açıklık göstergesi iyi olan ancak son yılda anlaşılacak derecede bilgi açıklık göstergesi kötüye giden kurumlara 1. Eğitim Bakanlığı, 2.

İçişleri Bakanlığı, 3.Devlet Sosyal Güvenlik Fonu, 4. Merkezi Banka, 5. Olağanüstü Durumlar Bakanlığı aittir.

2016 raporunun belirlediği reyting tablosunun son 3 yerini ise Özel Devlet Koruma Hizmeti (www.dmx.gov.az) 35,8 puanla, Devlet Güvenliği Hizmeti (www.mns.gov.az) 32,4 puanla, Azerbaycan Hava Yolları Anonim Şirketi (www.azal.az) 32,1 puanla almıştır.

En düşük yerleri paylaşan 3 merkezi icra kurumlarının orta bilgi açıklığı oranı yaklaşık % 48, en zayıf 10 kurumun orta açıklık oranı ise % 41 olmuştur. 2015 yılında bu rakamlar sırasıyla % 19 ve % 26, 2013 yılında bu rakam sırasıyla % 13 ve % 16, 2012 yılında yıl bu rakam sırasıyla % 7 ve % 11 olmuştur.

Genel olarak baktığımızda reyting tablosuna göre 2016 yılında en iyi durumu olan 10 devlet kurumunun orta bilgi açıklığı % 76,5, en zayıfların ise orta bilgi açıklığı % 48dir.

Yerel yönetim kurumlarına (bölge ve şehir) göre ortalama bilgi açıklığı göstergesi % 14,5 oldu. Geçtiğimiz yıl bu rakam % 15 oldu. 2013 yılında bu rakam % 13,5, 2012 yılında ise % 7 olmuştur.

2016 yılı raporuna göre en çok açıklanan bilgiler listesinde devlet kurumu ile ilgili bilgi (kurumun tarihi, yönetim, yasalar, yönetim kolunda yeri, yetki çerçevesi); İletişim, adresi (telefon, faks, elektronik posta adresleri, posta adresi); devlet kurumu ile, ayrı ayrı yapısal birimlerinin yöneticileri ile geri bildirim ve rehber ve yardımcılarının biyografisi; devlet kurumunun alt bölümleri ve bölgesel kolları, adresleri ve yetki çerçeveleri; devlet kurumuna ait bilgiler, basın için açıklamalar ve güncel bilgiler; Elektronik hizmetler ve onları kullanma kuralları ile ilgili bilgiler, elektronik bölüm vb. bilgiler yer almıştır.

Devlet kurumlarının resmi sitelerinde açıklanmayan veya yeterince açıklanmayan bilgilere ise devlet kurumunun bütçesi ve onun kullanılması ile ilgili; saha çalışanlarının maaşı; ihaleler, yarışmalar, devlet programları, kamu alımları hakkında bilgiler; devlet kurumunun hukuki normatif belgeleri, normatif düzenlemelerin projeleri, bu yönde teklifleri vb; devlet kurumunun teklif etmesi gereken çevrimdışı hizmetlerin listesi; elektronik hizmetlere erişim durumunun istatistikleri aittir.

Raporun sonucu olarak devlet kurumlarının bilgi açıklığı durumu önceki yıllara kıyasla olumlu yönde geliştiği, gelişme dinamiği ise önceki yıllara kıyasla daha yüksek ve devlet kurumları arasında bilgi eşitsizliği azaldığı belirtilmiştir.

2.9.3. "Şeffaflık Azerbaycan" Örgütü Araştırma Grubunun Ekim 2016 Raporu

20 Eylül 2011 tarihinde Azerbaycan Açık Hükümet Ortaklığına üye olan 70 ülkeden biri oldu. Bu üyelikle Azerbaycanda şeffaflığın artırılması, açık hükümetin desteklenmesi faaliyetlerinin geliştirilmesi için çalışmalar yürüteceğini bildirmiştir.

Bundan sonra Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının 5 Eylül 2012 tarihli kararnamesi ile "Açık hükümetin desteklenmesine dair 2012-2015 yılları Ulusal Faaliyet Planı" onaylanmıştır. Bu plan merkezi ve yerel yürütme kurumlarının faaliyetinde şeffaflığın yükseltilmesi, hesap verebilirliğin geliştirilmesi, toplumun katılımının sağlanmasını öngörüyordu.

Bu Ulusal Eylem Planına göre bilgiye erişim kolaylaştırılması, devlet kurumlarının faaliyeti hakkında topluma düzenli bilgi verilmesi, hukuki düzenlemelerin tek elektronik kaynağın faaliyetinin geliştirilmesi, devlet kurumlarının faaliyetinde toplumun katılımının sağlanması, elektronik hizmetlerin geliştirilmesi, maliye ve vergi denetimi alanında ve maden kaynaklarının üretimi alanlarında şeffaflığın artırılması, açık hükümete dair bilgilendirici yayımlar ve halka dağıtılmasını Azerbaycan ödevi olarak kabul etmiştir.

Raporun sonucuna göre 2012-2015 yılları için açık hükümetin desteklenmesine dair Ulusal Eylem Planının %71 uygulanmıştır. Bu Raporun araştırma tekniği "Şeffaflık Azerbaycan" örgütünün siparişi ile Rusyada faaliyette olan Bilgi Özgürlüğünün Gelişimi Enstitüsünün uzmanları tarafından hazırlanmış ve Açık Hükümet Enstitüsü tarafından geliştirilmiştir. Bu tekniklerle 3 kez izleme yürütülmüştür.

İlk İzleme (2012 Eylül – 2013 Eylül) zamanı merkezi ve yerel yürütme kurumlarına bilgi için başvuru yapılmış ancak yapılan başvuruların %64,8 -ne hiçbir tepki verilmemiş, % 12,1 -i bilgi vermekten red edenler, sadece % 23,1 gereken bilgi vermiştir.

İkinci İzleme (2013 Eylül – 2014 Aralık) zamanı merkezi ve yerel kurumalarına yapılan bilgi edinme başvurularının % 36,6 başvuruya hiçbir tepki vermemiş, % 14,8 bilgi vermekten red etmiş, sadece % 21,6 gereken bilgini vermiştir.

Üçüncü İzleme (2015 Ocak – 2015 Aralık) merkezi ve yerel kurumlara iki kez başvuru yapılmıştır. İlk başvuru 2015 yılında merkezi ve yerel kuruma bilgi başvurusu yapılmış ve 2014 yılında Açık Hükümetin desteklenmesine dair yapılan çalışmaları hakkında rapor istenilmiştir. Yapılan başvurulara % 56,3 hiçbir tepki verilmemiş, % 12,7 rapor vermemiş, % 31 ise rapor vermiştir. İkinci kez yapılan başvuru sonuçlarına göre ise % 57,7 başvuruya hiçbir tepki vermemiş, % 12,2 rapor vermemiş, % 30 rapor vermiştir.

Genel olarak baktığımızda ise 3 İzlemede yapılan başvurulara tepkileri ele almış olursak, yapılan başvuruların % 60,7 hiçbir tepki verilmemiş, % 12,6 bilgi vermekten red etmiştir, sadece % 26,7 bilgi vermiştir.

Bu rapora göre Ulusal Eylem Planının bilgi edinmesinin kolaylaştırılmasına dair 2013-2015 yıllarında yürütülen izlemeler göstermiştir ki, birçok devlet kurumlarında bilgi özgürlüğünden yetkili olan kişiye iş ya halkla ilişkiler ya da hukuk departmanının başkanına ikincil iş olarak verilmiştir. Bilgi özgürlüğü ile ilgili dahili kurallar bazı istisnalar olmakla "Bilgiye Erişim" Hakkında Kanun'un maddeleri ile benzerdir. Bu da yetkili kişinin faaliyetinin devlet kurumlarının bilgi açıklığına etkisini azaltmış olur.

Bazı devlet kurumları çalışanları için eğitim programları düzenleseler de, bu programlar düzenli olmalıdır. Hatta İzleme zamanı bazı yerel kurumların bilgi özgürlüğü alanındaki yetkili kişinin kendi vazifeleri hakkında mevzuatın taleplerinden bile haberdar olmadığı anlaşılmıştır. Raporda teklif olarak bu alanda uzman eğitim programlarının düzenli olması ve tüm merkezi ve yerel kurumları kapsamalı olduğu belirtilmiştir.

"Bilgiye Erişim" Hakkında Kanun'un icrasını denetlemek için Ombudsmanlıkta ilgili kurumun geliştirilmesi işi icra edilmemiştir. Ombudsmanın Milli Meclise verdiği raporunda ise böyle bir kurumun oluşturulması için gerekli proje hazırlanmış, kadro sayısının onaylanması amacıyla Bakanlar Kuruluna yaptığı başvuru olumlu karşılanmış, 2012 senesinde malileştirilmesi amacıyla Maliye Bakanlığı

görevlendirilmiştir. Ancak Bakanlar Kurulunun departmanın oluşturulması hakkında kararının olmaması bu faaliyetin hala icra olunmadığını gösteriyor.

Devlet kurumlarında şeffaflığın artırılması, açık hükümetin desteklenmesi, medya ve vatandaş denetim olanaklarının sağlanması için yapılanlar önceki Açık Hükümetin Desteklenmesi Ulusal Eylem Planının icra döneminde tam sonuçlanmamıştır. Çünkü bu süreç kesin bir dönemi kapsamaz, bu tür uygulamalar dönemlik değil, devamlı yürütülmelidir.

Geçen İzleme zamanı ise devlet kurumlarının faaliyetleri hakkında bilgileri kendi internet sitelerinde yayımlaması, faaliyeti hakkında yıllık raporlar hazırlaması ve yayımlamasının kısmen icra edildiği anlaşılmıştır.

2012-2015 yıllarında hukuki tabanın geliştirilmesi alanında önemli çalışmalara rağmen, normatif taban genel olarak erişilebilir durumu sağlanmamıştır.

2012-2015 Ulusal Eylem Planına göre devlet kurumlarının faaliyetinde toplumun katılımının geliştirilmesi için 2012 yılında sosyal konseyin oluşturulması başlatılmalı, 2013 senesinde ise tamamlanmalı idi. Ancak 1 Haziran 2014 tarihli "Sosyal Katılım Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti kanununun yürürlüğe girmesi ile bunun icrasında gecikme olmuştur. Bakanlar Kurulu 30 Mayıs 2014 tarihli "Sosyal Konseyin Vatandaş Toplumu Enstitüleri Tarafından Seçilmesine Dair Tüzük" kabul etmiştir. Bu tüzük sosyal konseyleri idari olarak düzenliyor. Merkezi kurumlarla kıyaslamada yerel kurumlarda sosyal konseylerin oluşturulması süreci daha zayıftır. Bu uygulama Ulusal Eylem Planında belirtilse de, tam olarak gerçekleştirilmemiştir.

Elektronik hizmetlerin sunulması alanında da geliştirmeler yapılmalı olduğu belirtilmiştir. Vergi, idari cezaların, kamu hizmetleri masrafları ve diğer idari ödemelerin elektronik olarak ödenebilmesinin sağlanması ve geliştirilmesi ülkenin sadece bazı bölgelerinde mümkündür. Ülkeni tam olarak kapsamamıştır.

Eylem Planında belediyelerin elektronik hizmetlerin sunması, elektronikleştirilmesi öngörülse de uygulanmamıştır.

Hem maliye ve vergi, hem de maden kaynaklarının hasılatı alanlarında şeffaflığın artırılması için çalışmalar yapılmalıdır.

SONUÇ

Azerbaycan örneğinde yönetimde açıklık ve bilgi edinme hakkını incelediğim tezde ilk olarak yönetimde açıklık ve bilgi edinme hakkını genel olarak araştırdım. Yapılan araştırmadan da görüldüğü gibi yönetimde açıklık ile devletlerin gelişmişlik düzeyi arasında bir ilişki vardır. Açıklık ve bilgi edinme hakkının uygulanması için uluslararası alanda birçok kuruluş, örgüt tarafından temel ilkeler belirlenmiştir. Ve bu kuruluş veya örgütlerin hazırlamış olduğu sözleşmelere üye olan devletlere kendi yönetimlerinde açıklık seviyesinin yükseltilmesi için ödevler belirlenmiştir.

Tezde inceleme konusu yapılan Azerbaycanın yönetimde açıklığın uygulanması ve bilgi edinme hakkının mevzuata dahil edilmesi, bu hakkın uygulanabilmesi alanında yürüttüğü çalışmalar incelenmiştir. Bu İnceleme sonucunda tam olarak yönetimde şeffaflığa ulaşamasa da önemli adımlar attığı sonucuna varılmıştır. Çünkü hem farklı sivil toplum örgütlerinin hazırladığı raporlar, hem de hükümetin farklı alanlarda kabul ettiği eylem planları bağımsızlığı kazandığı zamanki yönetiminden şimdiki yönetimin olumlu yönde ilerleme kaydetmiştir.

Yönetimde açıklık kuramının vücut bulmuş hali açık yönetimdir. Devletin bu yönetim türünü uygulamasıyla vatandaşlara devletin bilgilerine erişim özgürlüğü, hükümet bilgilerinin toplum tarafından ücretsiz kullanımı, devlet yönetiminin yapılandırılması için vatandaşlarla, toplumla iletişime geçme, bütçe hakkında bilgi edinme, yasaların hazırlanması ve kabulünde toplumun katılımını sağlıyor.

Henüz Azerbaycan bağımsızlık kazanmadan önce, Sovyetler zamanında kabul ettiği anayasalarda dönemin gereklerine uygun olarak vatandaşlarına teklif, dilekçe, şikayet, başvuru gibi hakları yansıtmaya başlamıştı. Bağımsızlık kazandıktan sonra ise hem taraf olduğu uluslararası belgeler gereğince, hem de 1995 Anayasasında dilekçe hakkı, bilgi özgürlüğüne yer vermekle bu hakları devlet güvencesine almıştır.

Azerbaycanda bilgi edinme hakkının uygulanması alanında kabul edilmiş yasalar, mevzuatta yapılmış değişiklikler bilgi edinme hakkının uygulanması, hayata geçirilmesi için uygun yasal ortam oluştursa da, bunu denetleme mekanizmasının zayıf olması veya denetleyecek kurumlara yetkilerin yeterince verilmemesi bu hakkın uygulanmasını olumsuz etkilemiştir.

Bunu farklı kuruluşların hazırlamış oldukları raporlardan görebiliriz. Ancak Hem Vatandaşların Emek Haklarını Savunma Liginin, hem Multimedia Bilgi Sistemleri ve Teknolojileri Merkezinin, hem de Şeffaflık Azerbaycan Örgütü Araştırma grubunun farklı tarihlerde yürütmüş oldukları izlemelerin sonucu şunu gösteriyor ki, son yıllarda Azerbaycanın kabul ettiği hem açık hükümetin desteklenmesi hakkında, hem de yolsuzlukla mücadele alanında kabul edilen eylem planlarını uygulanması sonucu kurumlarda bilgi açıklığı seviyesini geçtiğimiz yıllara göre yükseltmiştir.

Bilgi Edinme hakkının uygulanma biçimi, alınan kararlardan şikayet edilecek birimler ülkelere göre farklılık göstermektedir. Tezde de belirtildiği gibi Türkiyede şikayetler Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna yapılıyor.

Ancak Azerbaycanda ise itiraz merciisi olarak şikayetleri mahkemeye gitmeden önce kabul edecek, değerlendirecek bağımsız bir kurum oluşturulmamıştır. Şikayetler bilgi için başvuru yapılan devlet kurumunun içinde oluşturulan kuruma yapılmaktadır. Bu kurumun da kararından mahkemelere şikayet edilebilir. Ancak uygulanan bu mekanizma anlaşmazlıklara tam çözüm sunamamıştır.

Azerbaycanda açıklığın, bilgi edinme özgürlüğünün daha da geliştirilmesi için Türkiyede uygulanan Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu gibi bağımsız ve sadece Milli Meclise rapor verecek kurumun oluşturulmasını anlaşmazlıklara, bilgi paylaşmaktan feragat eden kurum ve yetkili kişilerin gerekçe olmadan başvuru incelemeye almaması veya yapılan başvurulara hiçbir tepki göstermemesine çözüm olabilir. Ayrıca bu kuruma verilecek yetkileri biraz daha genişletmek gerekiyor. Yetkilerine sadece yapılan şikayetlerin değerlendirilmesi ve karar kabul etmesi değil, diğer devlet kurumlarının açıklık ve bilgi edinme alanında hem devletin kabul ettiği eylem planlarıyla, hem de kanunlarla onlara verilen ödevlerin uygulanması, yaptıkları çalışmaların sonucu hakkında yılda en az 1 kez zorunlu olarak bu kuruma rapor vermesi bu alanda hem devlet kurumlarının, hem de yetkili kişilerinin kayıtsızlığını önlemek olur.

KAYNAKLAR

Açık Hükümetin desteklenmesine dair Ulusal Eylem Planı 2016-2018, <http://www.commission-anticorruption.gov.az/view.php?lang=az&menu=0> erişim tarihi 30.03.2017

Ahmet, Ç. ve Yaşar, Y.(yayına hazırlayan). (1996). *Bilgi edinme özgürlüğü*. Ankara: Türk Kütüphaneciler derneği

Akıllıoğlu, T. (1990). *Yönetimde Açıklık-Gizlilik ve Bilgi Alma Hakkı*, Ankara: I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi(İçinde), Danıştay Yayın

Akıncı, M.(1999) *Bağımsız İdari Otoriteler ve Ombudsman*. İstanbul: Beta Yayınevi
Amaşov, E. ve Alibeyli, G.,(2002), *Medya ve Hakimiyet, Gazetecilerin Savunma Komitesi*, Bakü: Gazetecileri Savunma Komitesi

Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi, (2009),<http://avrupa.info.tr/tr/ab-ve-sivil-toplum/haklar-bildirgesi.html> erişim tarihi 03.11.2016

Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi, http://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf erişim tarihi 03.11.2016, 2-29s

Azerbaycan Cumhurbaşkanının İşler İdaresinin Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi, Azerbaycan SSC 1921, 1927, 1937, 1978 Anayasaları, http://files.preslib.az/projects/remz/pdf/atr_kons.pdf erişim tarihi 13.04.2017, 1-123

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, (1995), http://www.azerbaijan.az/portal/General/Constitution/doc/constitution_a.pdf erişim tarihi 15.11.2016, 1-46

Azerbaycan Cumhuriyeti Ceza Mecellesi, (2000), <http://ebooks.azlibnet.az/book/i6PMCOrv.pdf> erişim tarihi 02.04.2017

Azerbaycan Cumhuriyeti Cezaların İcrası Mecellesi, (2000), <http://www.e-qanun.az/code/15> erişim tarihi 17.04.2017

Azerbaycan Cumhuriyeti İdari Suçlar Mecellesi, (2000), <http://azertag.az/store/files/news/ASASNAME.pdf> erişim tarihi 02.04.2017

Azerbaycan Cumhuriyeti İnsan Hakları üzere Müvekkili Hakkında Anayasal Kanun,
<http://e-qanun.az/framework/1407> erişim tarihi 05.04.2017

Azerbaycan Cumhuriyeti İnsan Hakları Müvekkilini, (2015), Azerbaycanda insan hak ve özgürlüklerinin sağlanması ve korunmasının durumu hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti İnsan Hakları Müvekkilinin (Ombudsmannın) 2015 yılı için yıllık raporu, <http://www.ombudsman.gov.az/az/view/pages/59> erişim tarihi 07.04.2017, 1-344

Azerbaycan Cumhuriyeti İnsan Hakları Müvekkilini,(2016), Azerbaycanda insan hak ve özgürlüklerinin sağlanması ve korunmasının durumu hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti İnsan Hakları Müvekkilinin (Ombudsmannın) 2016 yılı için yıllık raporu, <http://www.ombudsman.gov.az/az/view/pages/59> erişim tarihi 07.04.2017, 1-305

Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi İç Tüzüğü, (1996),
<http://www.meclis.gov.az/?/az/content/39> erişim tarihi 11.04.2017

Azerbaycan Cumhuriyetinde iletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişimi üzere 2010-2012 yılları için Devlet Programı (Elektron Azerbaycan), (2012),
<http://president.az/articles/564> erişim tarihi 15.05.2017

Azerbaycan ombudsman tesisatı (bilimsel versiyonlar). (2001) Azerbaycan Milli Elmler Akademisinin (AMEA) İnsan Hakları Enstitüsü, Bakü

Bayraktar, K. (2004) "Bilgi Edinme Hakkı ve Sır Kavramı" (Sır Kavramı),*Kazancı Hukuk, İşletme ve Maliye Bilimleri Dergisi*, 3, Ekim (7-11)

Bayraktar, K.(2004,) "İdare ve Ceza Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hakkı", Bilgi Edinme Hakkı Panel, *Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları*, 62, 5 Mayıs

Belediyelerin Statüsü hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, (1999),
<http://www.e-qanun.az/framework/4770> erişim tarihi 12.04.2017

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu yayınları,(ocak, 2015), *Uluslararası Boyutuyla Bilgi Edinme Hakkı ve İtiraz Mercileri*.

Bilgi Edinme Hakkı Türkiye Cumhuriyeti No. 4982 Kanunu,
<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4982.html> erişim tarihi 14.11.2016

Bilgi Özgürlüğü hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti kanunu, (1998), <http://www.migration.gov.az/images/pdf/92cc9b5b54a3022640050fb0bc831327.pdf> erişim tarihi 14.11.2016

Bilgiye Erişim hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, (2005), <http://e-qanun.az/framework/11142> erişim tarihi 18.03.2017

Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, <http://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf> erişim tarihi 03.11.2016, 1-6s

Burak O. (2006) Soru-Cevap, *Vatandaşın bilgi edinme hakkı uluslararası konferansı: konferans tutanakları*. İstanbul: Tesev Yayın

Büyükavcı, M. (2008), "Ombudsmanlık Kurumu", *Ankara barosu dergisi* , 4, 10-13

Canat N.S,(2013) *Kamu Yönetiminde Açıklık/Şeffaflık Anlayışı Çerçevesinde Bilgi Edinme Hakkı ve Türkiyede Kamu Yönetimine Etkisi*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya,s 15

Can A, (2010) Bilgi Edinme Hakkı, yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler, Ankara.

Çevreye İlişkin Bilgilere Erişim hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti kanunu, (1999), <http://eco.gov.az/az/199-etraf-muhitin-muhafizesi-haqqinda-azerbaycan-respublikasinin-qanunu> erişim tarihi 27.03.2017

Çolak İ.N, (Mayıs 2005), "Bilgi Edinme Hakkının Sınırları ve Sınırlama Ölçütleri", *e-akademi hukuk, ekonomi ve siyasal bilimler aylık internet dergisi*, Sayı-39

Council of Europe Convention on Access to Official Documents, (2009). <https://rm.coe.int/1680084826> erişim tarihi 17.12.2017

Demirel, D. (2006), "E-devlet ve Dünya Örnekleri". *Sayıştay dergisi*. 61, Haziran

Devlet Sırrı Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, (2004), <https://dmx.gov.az/userfiles/files/dovletsirriqanun3.pdf> erişim tarihi 22. 03.2017

Doğan, M. (2013) Yerel yönetimlerde açıklık politikaları. Marmara Üniversitesi. 173-183, Temmuz

Eken M. (2005a). "Gizlilik Geleneğinden Şeffaf Yönetime Doğru". *Amme İdare Dergisi*, S.38/1, ss18, Mart

Eken M.(2005b, Aralık). *Yönetimde Şeffaflık Teori - Uygulama*, Sakarya: Sakarya yayıncılık

Eken, M.(1993). "Kamu Yönetiminde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı", Doktora Tezi,Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Eken, M.(1994). Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 27, S. 2, ss.25-54.

Eryılmaz, B. (1998) *Kamu Yönetimi*, Erkam Matbaacılık, Sakarya,

Fındıklı, R.(1996, Eylül). Yönetimde açıklık - açık yönetim. *Türk İdare Dergisi*,412, s103-110

Maharramli,G ve Şıxlı, E.(2016), *Gazetecilerin terimler sözlüğü*, Bakü: Altun kitap

Gasımov, A. (2008), *Cezaların İcrası Mecellesi*, Bakü: Kanun yayın

Gendilov S.T. ve d.(2010), *Devlet yönetim teorisi*, Bakü: Elm ve tahsil yayın.

Gournay, B.(1971) *Yönetim Bilimine Giriş: Çağdaş Toplumlarda Kamu Yönetimi*(K. İhsan, Çev), Ankara: TODAİE Yayın.

Gözler, K. (2000). *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

Güneş A.M.(2010), Aarhus sözleşmesi üzerine bir inceleme, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Y. Sa 1*, 299-333

Halkın sağlığının korunması Azerbaycan Cumhuriyeti kanunu, (1997), <http://www.e-qanun.az/framework/4078> erişim tarihi 12.04.2017

Hasan, G.(2012). Bilgi edinme değerlendirme kararlarında özel hayatın gizliliği istinası. *TBB dergisi*, 99. s152-164

İbrahimova, G.(2012). Devlet Yönetiminin işlevleri, http://referat.ilkaddimlar.com/ref_info_2238 erişim tarihi 11.05.2017, 1-30

Information Clearing House Japan, 2002. Japan- Breaking Down the Walls of Secrecy: The Story of the Citizen's Movement for an Information Disclosure Law:

<http://www.freedominfo.org/2002/07/case-study-japan-breaking-down-the-walls-of-secrecy/>

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, (1948), <http://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf> erişim tarihi 03.11.2016

İyimaya, A. (2003). Bilgi edinme ve verilere ulaşma özgürlüğü, *Ankara Barosu Dergisi*, 1, 41-47

Kaboğlu, İ. (1989), *Kolektif Özgürlükler*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları

Kaboğlu, İ. (1993), Düşünce Özgürlüğü (Avrupa ölçütleri ve Türkiye), *İnsan Hakları Yıllığı* 15/1. Todaie yayın

Kalabalık, H. (2004). *İnsan Hakları Hukuku*. İstanbul: Değişim yayınları.

Kaya, C. (2005) *İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı*, Ankara: Seçkin Yayıncılık

Kenan, F. (2007) Türk kamu hukukunda dilekçe hakkı ve kullanma usulü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, 33-34.

Kırışık, F. (2008). Yönetimde açıklık ve bilgi edinme hakkının Kamu Yönetiminin İşleyişi Üzerindeki Etkisi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara, 45-46

Kişisel ve Siyasal Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme, (1966), <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf> erişim tarihi 03.11.2016, 1-22s

Küçüközyiğit, G. (2006). Ombudsmanlık Kurumu – Hukuksal ve Siyasal Bir İnceleme. *Uluslararası hukuk ve politika*, cilt 2, No 5, 96-97

Mammadova, N, Ombudsman tesisatı ve Azerbaycandaki yeri, Kafkas Üniversitesi, referat.ilkaddimlar.com/d_pdf_refe_sosio_5921.pdf erişim tarihi 17.11.2016, 1-14s

Medya Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, (1999), http://www.azerbaijan.az/portal/Society/MassMedia/massMedia_a.html erişim tarihi 27.03.2017

Mendel T,(2008), *Freedom of Information: A Comparative Legal Survey*, UNESCO, CI-2007/WS/15 – CLD 2302.7, Paris.

Multimedia Bilgi Sistemleri ve Teknolojileri Merkezi,(2016),Online Şeffaflık Devlet Kurumlarının Bilgi Açıklığı, Multimedia Merkezi 01 iyun 2016 – 15 oktyabr 2016 raporu, <http://informasiya.org/?p=4464> erişim tarihi 19.04.2017, 1-20

Noter hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti kanunu, (2000), <http://www.e-qanun.az/framework/107> erişim tarihi 20.04.2017

Nüfusun radyasyon güvenliği hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, (1997), <http://www.e-qanun.az/framework/4602> erişim tarihi 12.04.2017

Olağanüstü durum hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti kanunu, (2004), <http://e-qanun.az/framework/6193> erişim tarihi 10.05.2017

Ombudsman kimdir (makaleler toplamı)(2001). Azerbaycan Genç hukukçular birliği. Bakü: Kanun edebiyatı Yayınevi

Özkan, G.(2004), *Demokratik Yönetimin Birinci Adımı, Bilgi Edinme Hakkı*, Ankara: Türkiye Kamu-Sen Yayın

Püsküllüoğlu, Ali.,(2003) *Öz Türkçe Sözlük*, Ankara: Arkadaş

Ramazan, A.(2005), E-Dönüşüm Yolunda Türkiye: E-Devlet Stratejisi Hazırlama Süreci ve Yaşanan Sorunlar, *Bilgi Çağında Türk Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması-I, Ed.Ahmet Nohutçu-Asım Balcı, İstanbul, Beta Yayın*, s 133

Reha, Y. (2003), *Demokratik devlette insan haklarının savunmasında ombudsmanın rolü*, Bakü: Elm Yayıncılık

Sahib, M. (2009) "Bilgi edinmenin durumu hakkında" *Vatandaşların Emek Haklarının Savunma Ligi*,http://labourrights-az.org/wp-content/uploads/2013/08/Informasiya_2009.pdf erişim tarihi 26.03.2017, Bakü, 1-10

Sahib, M. (2006).Azerbaycan Cumhuriyetinde Bilgiye Edinme mevzuatı ve uygulanması İzleme raporu(2006) *Açık Toplum Enstitüsü(Budapeşte Ofisi), Vatandaşların Emek Haklarının Savunma Ligi*, <http://labourrights-az.org/wp-content/uploads/2013/08/Informasiya-azdligi-1.pdf> erişim tarihi 26.03.2017, 1-59, Bakü.

Semenderov, F. (2015), *Azərbaycan Cümhuriyyəti Cəza Kanunununun kommentariyası*, Bakı: Hüquq yayın

Sezen, S.(2001), Ombudsman: Türkiye İçin Nasıl Bir Çözüm? *Amme İdaresi Dergisi, Cilt 34, Sayı 4, Aralık 2001, s 71-96*

Sıkıyönetim hakkında Azərbaycan Cümhuriyyəti kanunu, (2017, <http://www.e-qanun.az/framework/35170> erişim tarihi 11.04.2017

Soykan, C.(2006), Bir İnsan hakkı olarak bilgi edinme hakkı, yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara

Law Concerning Access to Information Held by Administrative Organs, <http://www.freedominfo.org/regions/east-asia/japan/japan/> erişim tarihi 30. 11. 2017

Şeffaflığın artırılması ve Yolsuzlukla Mücadele Ulusal Eylem Planı, [http://mfa.gov.az/files/file/9\(1\).pdf](http://mfa.gov.az/files/file/9(1).pdf) erişim tarihi 29.03.2017, 1-39s

Şeffaflık Azerbaycan, (Ekim 2016), "Açık Hükümetin desteklenmesine dair 2012-2015 yılları için Ulusal Eylem Planı "na dair nihai izleme raporu Eylül 2012 - Aralık 2015, http://www.transparency.az/alac/OGP_AZ_Report_Final_AZ_Nov_2016.PDF erişim tarihi 24.04.2017, 1-224

Şengül, R. (2014), Avrupa Konseyi Belgelere Erişim Özgürlüğü Sözleşmesi Karşısında Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkı, *Amme İdaresi Dergisi, Cilt 47, Sayı 3, Eylül 2014, s. 91-110.*

Taşkın. Ş. Cankat, (2012). Bilgi edinme ve dilekçe hakkı. Hakemli yayınlar. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423872240.pdf> erişim tarihi 29.04.2017, 172-236

Teröre Karşı Mücadele Hakkında Azerbaycan Cümhuriyyəti Kanunu, (1999), <http://www.e-qanun.az/framework/3855> erişim tarihi 12.04.2017

The Guide to Freedom of Information, <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-freedom-of-information/receiving-a-request/> erişim tarihi 05.05.2017

Toplum Sağlığı Epidemiyolojik Esenlik Hakkında Azerbaycan Cümhuriyyəti Kanunu, (1992), <http://www.e-qanun.az/framework/7916> erişim tarihi 12.04.2017

Tortop, N. (2003) *Halkla İlişkiler*, Ankara:, Yargı Yayın.

Tunaya, Z. T. (1982).*Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku*, İstanbul: Araştırma, Eğitim, Ekin yayınları

Türkiye Cumhuriyeti "Devlet Sırrı Kanun" tasarısı,
<http://www.kgm.adalet.gov.tr/Tasariasamalari/Tbmmgmk/devletsirri.pdf> erişim tarihi 05.11.2016

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (1982),
https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2017.pdf erişim tarihi 05.05.2017

Uçkan, Ö.(2003), *E-Devlet, E-Demokrasi ve Türkiye*, İstanbul: Literatür Yayın

Ulusal Arşiv Fonu hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti kanunu, (1999), <http://www.e-qanun.az/framework/4769> erişim tarihi 12.04.2017

Usta, H. (2014), Türkiye'de Ombudsman (Kamu Denetçiliği) Kurumu, *Denetim / 2014-14*

Uzun, T. (2005), Kamu yönetiminde değişim ve bilgi edinme hakkı *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9, s224-256

Vatandaşların Başvuruları Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, (2015),
<http://e-qanun.az/framework/31281> erişim tarihi 02.05.2017

Yasal İstatistik Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu, (1994) 6. madde 5-6.fıkralar, <http://www.e-qanun.az/framework/8882> erişim tarihi 12.04.2017

Yaşamış F.D., (2004), Anayasa ve İnsan Hakları Bağlamında Bilgi Edinme Kanunu, *Bilgi Edinme Hakkı(İçinde)*, Ankara, TBB Yayın

Yekaterina A, Dmitriy İ, İvan B, Simon K, Vasiliy B ve Aleksandr O, (2012). Açık Hükümet. Ne gerekli, ne gerek değil,
http://polit.ru/media/files/2012/02/22/opengov_text_final.pdf erişim tarihi 23.11.2016, 1-7s, Şubat

Yıldırım, R. (1998), İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü, *İdari Usul Kanunu Hazırlığı Sempozyumu*, T.C. Başbakanlık basımevi, Ankara.

Yıldırım, Mustafa. (1999), Düşünce özgürlüğü üzerine,*Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 40 sayı 1

Yılmazoğlu, M. (2009), Bilgi Edinme hakkı ve bilgi edinme hakkının istisnaları, yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara

Yolsuzlukla Mücadele Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti kanunu, (2004), <http://www.mfa.gov.az/files/file/36.pdf> erişim tarihi 28.03.2017

Yusifova, Z. (editör ve çeviren),(2004), *Bilgi özgürlüğü hakkında mevzuat ilkeleri*, Bakü: Media hakları enstitüsü.

İnternet kaynakları

Aarhus hakkında genel bilgi, <http://eco.gov.az/az/683-orxus-konvensiyasi-haqqinda-umumi-melumat> erişim tarihi 25.03.2017

Açık Hükümet, https://ru.wikipedia.org/wiki/Открытое_государство erişim tarihi 01.03.2017

ASANHizmet,<http://asan.gov.az/az/content/index/145/haqqimizda#.WN5HQ9KLQdU> erişim tarihi 31.03.2017

Azerbaycan Elektron Hükümeti, <https://www.e-gov.az/az/content/read/2> 30.04.2016

Azerbaycan ve Avrupa Konseyi,

http://www.azerbaijan.az/portal/WorldCommunity/InterOrg/interOrg_06_a.html erişim tarihi 25.03.2017

https://tr.wikipedia.org/Basın_özgürlüğü erişim tarihi 14.11.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_İnsan_Hakları_Sözleşmesi erişim tarihi 03.11.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kişisel_ve_Siyasal_Haklar_Uluslararası_Sözleşmesi erişim tarihi 03.11.2016

Türkçe Lüğat sözlük ,2017 www.lugatsozluk.com

Wikipedia ASAN

hizmet,https://az.wikipedia.org/wiki/ASAN_xidm%C9%99t#sitat_qeyd-azertag-37 erişim tarihi 31.03.2017

Wikipedia Azərbaycan E-devlet, https://az.wikipedia.org/wiki/Elektron_hökumət
30.04.2016

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Talut Huseynov

Doğum Yeri: Azərbaycan, Bakü

Doğum Tarihi: 09.02.1993

Medeni Hali: Bekar

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans eğitimi: Azərbaycan Ulusal Havacılık Akademisi "İktisat ve hukuk" fakültesi Hukuk bölümü (2011-2015)

YABANCI DİLLER

İngilizce (iyi)

Rusça (orta)